

et pusillus statura Zachæus^a licet se extenderet, te videre minime posset, si sycomorî altitudinem non adiret (*Luc. xix*). Et vere te ipse oculis videt, qui præcepti altitudinem tenet, qui mundo corde in arborem vitæ conscendit. Sed nunquid scandet ad superos, cum iniquitas præcedit ad inferos? Absit: quin potius ipse valet per te, qui vera via es, gradere, et per te ad vitam æternam, quæ tu es, conscendere; cui tu gressus stabiliendo dignas^b dirigere. Dirige, Domine, gressus meos, et sit lucerna verbum tuum pedibus meis (*Psal. cxviii, 105*), ut luce tua illuminatus, et dexteræ tuæ tutatione munitus, valeam in portis filiæ^c Sion dulces psallere hymnos. Domine Deus meus miserator et misericors, respice me respectu pietatis, et intuitu misericordiæ tuæ quos soles peccatorum respicere, cosque ad te ex devia revocare. Miserere, Domine, miserere, et veniam tribue te oranti. Exaudi, Domine, exaudi, et iniquitates meas tu dimitte. Disrunpe, Domine, vincula peccatorum meorum, ut sacrificem tibi hostiam laudis. Peto, Domine, indulge mihi, et peccatum meum, tibi cognitum soli, tu dele. Ecce, Domine, labare me hoc flumine volui: sed sordes meæ permanent vetustate sua durissimæ, et pene nullo^d flumine eluendæ, nisi gratiæ tuæ forsitan rore. Nunquid qui Naman leprosum angit^e Jordanis eluisti (*IV Reg. v*), me non vales tuo tantum sermone labare? Potens es, Domine, et misericordia tua super omnia opera tua. Dic mihi, Domine: *Lazare, veni foras* (*Joan. ix, 43*), et statim licet ligatus jaceam, licet putrefactus quadrivianus jam feteam, ad vocem tuam, et solutionem et odorem cum vita pariter capiam. Linire oculos cordis mei, Domine, luto illo quo cæci corporales oculos illinisti (*Joan. ix, 6*), ut sicut ille corporaliter lumen meruit recipere, ita et ego mentaliter lucem tuam merear perfruere. Vere enim, Domine, saliba illuminas, quos gratia tua illustras. Quod si me non dignum levi medicamine vides, et ferro, imo cauterio, mundandum cognoscis, exerce in servum cauterio medicinam, cui hostis magnam infixit plagam: et quoquomodo ipse velis cura dolentem; tantum ne abjicias te firmo corde credentem, et ex

intimo corde tibi in omni opere parce, Deus, clamantem. Parce, Deus, parce, et scelera mea tu pius dimitte. Indulge, clementissime Deus, et mala mea tu misericors terge. Peccavi, Domine, peccavi, et iniquitates meas ego agnosco (*Psal. l*). Peto, Domine, remitte mihi, et hyssopo verbi tui vulnerosa viscera mea asperge. Subveni, Domine, perditio vago, et profugo, et tuo eum sancto munere præsidio: ut quia nostri milleformes hostis mei insidias, et multiplices illusionum, perducas me ad te, qui vera tutatio es: non disjungas: et ejus fraudes invicta potentia elide, qui vales quidquid cupis implere. Tolle me, Domine, mihi, et redde me tibi; tolle malum meum, ut bonum perfrui tuum: tolle me a me, et colloca juxta te, et cujus vult manus pugnet tunc contra me (*Job. xvii, 3*). Tolle propria mea, vitio meo concepta, et præ benignitate tua confecta. Tolle quod ex me habeo, et confer quod a te lacrymabiliter peto. Exue me meis, et induar tuis. Exime totum me a me, ut totus restituar tibi: ut dum hostis meus tua in me ære^f viderit, magis fugam pedibus imperet, quam me insectare festinet. Ecce, Domine, credi^g, et tu mihi posse dedisti. Nunquid dixi millenam partem ex malis meis, aut explicavi ex sceleribus meis nisi particulam tenuem? Dixi enim non quantum debui, sed quantum tu mihi dicere permisisti, et quantum dicendum jussisti. Jube tu, Domine, acceptare quæ dicta sunt, et lascire^h servulo quæque te donante digesta sunt. Et sicut ex me me tremulum vides, nihilque nisi ex te præsummentem cognoscis; ita me pie opifex totum defende, quia me totum totum commisi: ut sicut a te conditus, tuoque munere vitalem hunc capio statum, et a te totus existo, totaque subsisto, atque per te totus redemptus in mundo isto mortali vivo; ita totus a te in futuro possessus, et perenni dominatione tua satis suavi addictus, merear te donante tua dona, quæⁱ *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (*I Cor. xxix, 9*), percipere: teque pro omni munere verum Sabbatum perfruere. Te præstante, qui regnas trinus et unus per nunquam finienda sæcula sæculorum. Finit.

^a Ms., *Zacæus*.

^b Hoc est, *dignari*.

^c Ms., *filia*.

^d Ms., *nullus*.

^e Lege *aquis*.

^f F. *hæerere*.

^g F. *credidi*.

^h F. *largire*.

ⁱ Ms., *quam*.

INCIPIT LIBER

EPISTOLARUM ALVARI.

I.

Aurelio Flavio JOANNI Paulus ALVARIUS.

1. Nosti, mi dilectissime, fomitem dulcedinis cha-

^a Ms., *que*.

ritatem existere, et amicorum veraciam glutinum veram dilectionem esse. Ea enim vera est dicenda concordia, et gratuita dilectio comprobanda, quam

non rerum labilium conjungit necessitas, sed æternorum necit prætorum sponte benignitas : quam sanctarum Scripturarum edulia sociat ^a, et amor divinæ intelligentiæ individue ligat. Hæc est vera charitas, quæ casum non novit, quæ inter morigeros tantum clarifice fulget, quæ finiri cum sæculo nescit, quæ etiam post interitum mundi auctiori lumine inenarrabili splendore clarescit. Quam dulcedinis ineffabilem gloriam, et pene a mortalibus non quanta est opinatam, optemus, reverentissime, omni nisu conatibus nostris amplectere, et per charitatis in utroque augmentum, quantum nobis posse est, nostram efficere. Credo enim, mi sublimissime, quod primordia amicitiae nostræ non a rebus caducisumpsit exortum, sed ^b a rebus æternis cepit initium. Unde opportunum est, ut ad eum finem tendat mentium nostrarum intentio, quo a primitus inchoata ipsa fuit dilectio; ut in amplius crescendo, perenni munere nostræ disjatur affectio. De cætero charitatis dulcedinis vestræ contactus, et scientia illustrioris animi vestri compulsus, quæ vobiscum verbo tenuis disputavi, pedes me in magnorum virorum volumina desquisivi : et quæ de his invenire potui, manu propria ipse in præcinctu conscripsi. Vestrum est, o ingloriosissime, aut in mei sensus sententiam pedibus introire, aut cum talibus dignum protinus respuere. Si enim quod dixi non videtis sequendum, cum his procul dubio quorum secutus sum dignum, judicatis utique respuendum. Patere me oro errare cum talibus libere, qui nulla veritas citra istorum firmata est opere, nisi forsitan vestra subtilissima et acerrima discussio alio hoc illos dixisse probaverit modo : quod si cognovero, et aperte per scripta vestra ^c probavero, illico veniam celeriter postulabo. Paratior enim sum vera cognoscere, quam falsa defendere.

2. Ac primum de eo quod dixi, sanctos et apostolicos viros non verborum compositionibus deservire, sed sensuum veritate gaudere : nec per artem Donati, sed per simplicitatem currere Christi; quid inde B. Hieronymus dixerit, quid senserit, quid suo orsu nobis indiderit, audire vestra patienter clementia jubeat : et si aliter sentiendum est, disserere nobis non pigeat. In libro enim acalciæ ^d consignatus est in Epistola ad Colossenses : *Et si imperitus sermone, non autem scientia (II Cor. xi)*, nequaquam Paulum de humilitate, sed de conscientiae veritate dixisse,

^a Frequenter pluralia neutra verba hic gaudent singulari.

^b Ms., et pro set, seu sed.

^c Ms., per scriptis vestris.

^d Lego *Algasia* : verba enim illa quæ sequuntur, scripsit Hieron. epis. 131, ad *Algasiam*, quest. 10, ubi Apostoli ad Colossenses, c. ii, sententiam memorat : *Nemo vos suepret*, etc., et statim, quæ noster refert, subiungit S. doctor : *Illud, quod crebro diximus*, etc.

^e Ms., *adprofemus*. Hieron. ibid., *etiam nunc approbamus*.

^f Ms., *tritunare... tritunata*.

etiam adprobemus ^e. Profundos enim et reconditos sensus lingua non explicat. Et cum ipse sentiat quid loquatur, in alienas aures puro non potest transferre sermone. Item ad Galatas idem doctor : *Qui putant Paulum juxta humilitatem, et non vere dixisse : Et si imperitus sermone, non autem scientia, defendant hujus loci consequentiam. Debit quidem secundum ordinem dicere : Vos qui spirituales estis, componite hujusmodi in spiritu mansuetudinis, considerantes vosmetipsos, ne et vos tentemini (Gal. vi)*, et non plurali inferre numero singularem. Hebræus igitur ex Hebræis, et qui esset in vernaculo sermone doctissimus, profundos sensus aliena lingua exprimere non valebat, nec curabat magnopere de verbis cum sensum haberet in tuto.

3. Item de illo quod acriter refutavi, et pene non æquo animo vos dicentem audivi, quid inde doctores censere, hic breviter identidem adnotavi. Vestrum est hoc etiam utiliter trutinare, et sic infirmis libere trutinata ^f proferre. Beatus Augustinus in tricesimo septimi psalmi expositione ad locum sic dicit : *Domine, Deus, meus, ne dixeris a me*. Si a corpore non recessit, recessit a capite? Cujus ergo vox erat, nisi primi hominis? Ex illo enim se ostendens veram carnem portare, dixit : *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?* (Psal. xxi.) Non illum dimisit Deus. Si te non dimittit credentem in se, Christum dimiteret Pater et Filius et Spiritus sanctus? Sed personam in se transfiguraverat prioris hominis. Scimus, dicente Apostolo, quia vetus homo crucifixus est cruci cum illo (Rom. vi). Non autem careremus vetustate, nisi nos crucifigeret in infirmitate. Ad hoc venit, ut renovemur in illo; quia desiderando eum et passionem ejus ^g renovamur. Ergo vox erat infirmitatis, vox erat nostra, qua dictum est : *Quare me dereliquisti?* Inde ibi dictum est, *verba delictorum meorum*; tanquam diceret ^h : *Ex persona peccatoris in me transfigurata sunt*.

4. Item beatus Ambrosius in libro nono contra Arium de Incarnatione Domini disputans : *Non capiantur quod audivit : Quare me dereliquisti*; sed intelligunt ⁱ quod secundum carnem ista dicantur, quæ longe a plenitudine Divinitatis aliena ^k sunt. Aliena sunt enim a Deo verba ^l delictorum meorum ^m, quia aliena sunt et delicta verborum. Sed quoniam delicta aliena suscepi ⁿ, etiam debitorum alienorum verba suscepi, ut derelictum me a Patre Deo esse dicam, qui apud Deum semper sum.

^g Apud Aug. super psal. xxxvii, in fine, additur *imitando*.

^h Legimus ibidem : *Tanquam diceret : Hæc verba ex persona peccatoris in me transfigurata sunt : Ne dixeris a me*.

ⁱ Hæc apud Ambros. lib. de Incarn., c. 5. Sed ibi, *qui audivit*.

^j Ibidem, *intelligat*.

^k Ms., *alieni*.

^l Ms., *ad verba*, forte per *d* Deum, notariorum more, significavit.

^m In Ambrosii textu abest *meorum*.

ⁿ Ms., *suscepit* : melius in Ambros., *suscepi*.

Item ipse in libro septimo cata Lucam : « Ergo nec ego erubescam fateri quod Christus non erubuit magna voce confiteri, vel evidens manifestatio contestantis Dei secessionem divinitatis et corporis. ^a Hic enim habes : *Clamavit Jesus voce magna dicens : Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?* (Marc. xv.) Clamavit homo divinitatis separatione moriturus. Nam cum divinitatis libera mortis sit, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet, quia vita divinitas est. Hoc dictum ita accipiendum, non quia humanitas passionem ferebat. »

5. Item ex libro Beati contra Elipandum : « Cum dicit : *Qui me misit, mecum est, nec me dereliquit.* Et alio loco : *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?* ipse unus est : in ambas naturas me et me dicit. Num cum dicit : *Nec me dereliquit,* divina est. Cum autem dicit : *Me dereliquisti,* humana est. Quia Deus hominem suscepit, et ipse homo mori habebat, et divinitas quæ vita erat, exsul erat a morte; ideo per mortem crucis relinquendus erat usque ad resurrectionem ipsius. Non quod divinitas reliquerit carnem suam, sed quod non moritura erat cum carne sua. Quia sic in sepulcro carnem suam commanendo non ^b deseruit, sicut in utero Virginis conascendo formavit. Fidei ergo nostræ sic convenit, ut homo filius dicat : *Quare me dereliquisti?* Et Deus Filius, qui cum Patre æqualis est, dicat : *Qui me misit mecum est, nec me dereliquit.* Et cum ex utroque unus sit filius, cavendum est, ne aliquis dicat : Homo est mortuus, et Deum eum excitavit. Hoc illi dicunt qui secundum carnem eum prædicant adoptivum et secundum divinitatem proprium. »

6. Item sanctus Fulgentius in libro ad Petrum directo : « Ex utero, inquit, matris idem Deus homo factus exivit, et in cruce idem Deus homo factus pependit : et in sepulcro idem Deus homo factus jacuit : et ab inferis idem Deus homo factus die tertia resurrexit : sed in sepulcro secundum carnem solum idem Deus jacuit : et in infernum ^c secundum solum animam descendit, qua de inferis ad carnem die tertio revertente, idem Deus secundum carnem, qua in sepulcro jacuit, resurrexit : et quadragesimo post resurrectionem die idem Deus homo factus in cælum ascendens, in dextera Dei sedens, inde in finem sæculi ad judicandos vivos et mortuos venturus. »

7. Item superius nuncupatus Libanensis Beatus : « Quod si discutere volueris, et rationem de Deo et homine facere presumpseris, continuo in laqueum perditionis immergeris. Non ^d ergo debemus dicere illum

^a Apud Ambros. super Lucam lib. x, c. 24 : *Sic enim habes alibi.*

^b Deest non in editionibus : sed defectum ad oram paginæ prænotatum invenies tomo IV. part. II. Bibl. Patrum, col. 523, edit. 4°, Paris. 1624.

^c Ms., in inferno. Fulgent. De Fide ad Petr., c. 2, in infernum.

^d Editiones, nos ergo.

^e Ms., qui.

^f Ex lib. I, Beati contra Elipandum.

^g Id est non locali motu, ut dicitur in libro apud

A Deum, et istum hominem : unum habemus et adoramus cum Patre et Spiritu sancto Deum : non nomen, quartam introducentes personam, sed cum ipsa carne propria unum adoremus Christum Filium Dei Deum juxta Ephesini concilii veræ fidei documentum, quod ^e ait : Cavemus autem de Christo dicere : Propter adsumentem adoro adsumptum, et propter invisibilem adoro visibilem. Horrendum vero super hoc etiam illud dicere : Is qui susceptus est cum eo qui suscepit non nuncupatur Deus. Qui enim hæc dicit, dividit iterum in duos christos eum qui unus est, hominem seorsum in partem, et Deum similiter in parte constituens. Evidenter enim denegat unitatem, secundum quam non alter cum altero coadoratur, aut nuncupatur, sed unus intelligitur Christus B Jesus, Filius Dei unigenitus, una servitute cum propria carne venerandus ^f. »

8. Item sanctissimus Augustinus : « Idem sibi auctor et opus est. Quia fecit carnem in utero Virginis, adest auctor operis. Quia ipse in hac nasci dignatus est, adest opus auctoris, qui ut in locali motu ^g ad matrem veniens, ineffabili potentia uterum matris gignendus implevit : et quod totum est substantiæ plenitudine non privavit. Ita ergo uno atque eodem tempore totus in inferno, totus in cælo : illic patiens injuriam carnis, hic non relinquens gloriam deitatis. Erat denique apud inferos resurrectio mortuorum, erat super cælos vita viventium : vere mortuus, vere vivus, in quo et mortem susceptio mortalitatis accepit, et vitam divinitatis servata non perdidit. In quo dum humilitas patienti, facienti virtus ascribitur; idem Christus uno atque eodem tempore, uno atque eodem opere, cum patitur infirmus, cum facit omnipotens docetur ^h : » Qui utrasque operationes vel voluntates sensus atque sapientias aut naturas divinitatis ac humanitatis inconfusas et inseparabiles, in unitatis sua persona ita univit, ut invicem ab alterutro divelli non possint, sicut admirabilis inquit Cyrillus. Undique igitur inconfusum atque indivisum celeri voce instanter proferimus unum sanctæ Trinitatis et post incarnationem Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum credentes.

9. Item jam dictus egregius doctor Fulgentius : « Sic enim in unitate personæ naturam utramque D Christus conjunxit indissolubiliter et univit ut in una persona unigeniti Dei nec divinitas ab humanitate sua, nec humanitas a sua possit divinitate se jungi. Indissolubilis quippe facta est Verbi et carnis unitio, quando Verbum ⁱ factum est caro, in quo sic

Augustinum mox citando, ex quo nonnulla emendavimus, nempe *gignendus... plenitudine... servata... patienti, facienti, ubi ms. gignendo habet : plenitudinem... servatam... patientis... facientis.*

^h Paulo latius apud Aug. hæc verba in App. tom. VIII noviss. edit. Paris., cap. 14 libri *Contra Felician. Arianum*, ex quo *servata, patienti facienti* restituta, ubi ms. *servatam habet, patientis, et facientis.*

ⁱ Ms., verbo.

permansit naturalis unitas, ut tamen naturalis nec A dividi nec confundi posset proprietas. »

10. Item sanctus Athanasius : « Conſitemur ipsum esse Filium Dei et Deum secundum Spiritum, et filium hominis secundum carnem; non duas naturas, unam adorandam et alteram non adorandam, sed unam naturam Verbi incarnatam, et adorandam cum propria ejus carne una veneratione : neque duos filios, alterum quidem Filium Dei verum et adorandum, alterum vero de Maria virgine non adorandum, sed gratia Dei filium factum sicut ceteri homines. »

11. Item ex concilio Ephesino : « Si quis audeat dicere hominem *Theophoron*, id est, *Deum ferentem*, ac non potius Deum veraciter dixerit tanquam Filium per naturam secundum quod Verbum caro factum est, et communicavit similiter ut nos carni et sanguini, anathema sit. Si quis dicit Deum esse vel Dominum Christi Dei Patris Verbum, et non magis eundem ipsum constetur Deum simul et hominem, propterea quod Verbum caro factum est secundum Scripturas, anathema sit. Si quis velut hominem Jesum operationem Dei Verbi dicit adjectum, et Unigeniti gloriam tanquam alteri præter ipsum existentem tribuit, anathema sit. Si quis non constetur carnem Domini vivificatricem esse, et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius præter ipsum conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habitationem habentis, ac non potius, ut diximus, vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi cuncta vivificare valentis, anathema sit. »

12. Item beatus Hieronymus : « Quomodo quidem C is qui secundum carnem factus dicitur ex semine David Filius Dei sit Jesus ex resurrectione mortuorum (*Rom. 1*), difficile non est advertere ei qui legerit illud quod scriptum est : *Decebat enim eum per quem omnia, et in quo omnia, multos filios in gloriam adducentem auctorem salutis eorum per passionem consummari (Hebr. 11)*. Finis autem passionum Christi resurrectio est, et quia resurrectionem ultra jam non moritur, nec mors illi ultra dominabitur (*Rom. 6*). Et iterum dicitur : *Quia etsi agnovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus; ideo omne quod est in Christo, jam Filius Dei est. Quomodo autem ad eum qui Filius Dei est in virtute destinatus referatur, coarctat intelligentiam vestram, nisi quod per indissolubilem unitatem Verbi et carnis D omnia quæ carnis sunt ascribuntur et Verbo, quam et quæ Verbi sunt prædicantur in carne. Jesum vero et Christum et Dominum invenimus sæpe ad utramque naturam referri, ut est illud : *Unus Dominus Jesus Christus per quem omnia (I Cor. viii)*. Et iterum : *Si enim agnovissent, nunquam Dominum glorie crucifixissent (I Cor. 11)*. »*

13. Unde et noster nunc doctor Vincentius imple-

rando taliter dicit : « Ipse Verbum Patris per quem condidit sæcula Pater, qui postea pro nobis siliit ante judicem, ad æternam remunerationem in sorte sanctorum coronandum exsuscitet ^a. Illa dextera quæ cælum fecit et terram, et post a Pilato male judicata vinculis est vincla, ipsa vos tempore judicii in conspectu sanctorum amplexu proprio jubeat copulari. Illa facies quam post meridiem colonus ^b paradisi ferre non sustinens fugit, et post pro illius et stirpis ejus transgressione sputis ab infidelibus sordidata est, ipsa vobis dum in igne venerit judicare sæculum, in tranquillitatis et pacis specie sese jubeat demonstrare. »

14. Ecce quæ de utrisque quæstionibus disputatum inveni pedetentim conscripti. Non melioribus præjudicans, sed exquisita exponens. Vestrum est totas sententias a me hic positas ventilare, et deinceps in illo penitus ventilare ^c meque non præsumptorem reputare, sed amabilem et dilectum ab hodie amplius extimare. Finit.

II.

ITEM ALIA EPISTOLA JOANNI SPALENSI DIRECTA.

Aurelio Flavio JOANNI Paulus ALVAREZ.

1. Hactenus amicorum more conscripti, et ut solitum est dilectis ^d charitatis jacula misi. Verum quia rescriptum dulcedinis vestræ non accepi, ideo et nunc conatus sum scribere dure : forsitan valebunt impetrare minæ quod amor non valuit obtinere. Dic mihi, o hominum quos arva protulit inhumane, cur charitate Scripturarum radicum amore, pigritia quadam non dubitas dissuere; et epistolam illam, quam beatus Apostolus in corda Christianorum refert scriptam, non metuis eradere? Vere et silice excissa geres præcordia, et hircano, tigrinove ^e lacte nutrita. Jam te non verbis devaccabo, sed fustibus; nec sententiis per artem Donati politis, sed nodosis ^f arborum truncis : ut vel læsus nobis armatus occurras, qui optatus nulla læta convivia paras. Et ne levem meum insurrectionis dispicias cursum, te jam totum per acerrimum laniam morsum. Cur tanta auctoritate mentis distenderis, ut fratrem tuis renuas invisere scriptis? Cur elatione Deo vel Ecclesiæ execranda ^g fratris despicias eloquia parva? Pro te solo crucifixus est Christus? Tibi soli in ministrando obsequitur mundus? Cur qui uno tecum redemptus est pretio dedignaris illo tuo lucidiori foveri reciproco? Pater per Moysen quinque epistolas ^h Judæis mittit, per quas amicitias cum eorum parentibus ligatus verbotenus narrat, et ad easdem conservandas regulis quibusdam informat. Christus Abgarum recipi quasi Deus hominem non dedignat : et sanctus Spiritus per apostolos omnibus gentibus informatrices rerum desti-

^a Legerem coronandos vos suscitaret : cum populo namque loquitur, ut ex sequentibus apparet.

^b Ms., quem post meridiem colonis.

^c Vox dubia in ms.

^d Ms., dilectus.

^e Ms., ircanum tigrinumus.

^f Ms., nodociis.

^g Ms., exacranda.

^h Id est Pentateuchon.

nans, homines non recusat : et estne aliquis tanta tabe inflatus superbiae, qui conservo suo nequeat verbaliter ^a respondere? Si in aliquo offensione es passus, cur nec ipsum epistolariter es prosecutus? Nunquid deest tibi rhetorum faceta facundia, aut dialecticorum quam ego novi spineta contorta? Ubi est liberale illud ingenium quasi tecum congenitum litterarum? Exciderunt tibi philosophorum praecepta, et a mente elapsa est tot tantaque artium quae te excoluit disciplina, ut nec iratus forte valeas conceptum intrinsecus levigare furorem? Aut manibus aut pedibus contradicendum est inimico. Si ut amicum me colis, mala aurea ^b mitte. Si adversarium probas, stricto me pede mucrone. Nam ecce tibi manu forti et totis viribus contum infigo. Aut in defensione prepara elypeum, aut terris membrum dejice semivivum. Et sic aut captum medicis dabo curandum, aut functum telluri reddam humandum. Quod si nec tali vulnere saucius expergescere volueris, et Pithagoricum silentium amplius teneris, nec a cœpto proposito ^c recedere volueris, jam te insensibilem dicam metalum, qui nec vulnera inficta ^d sentis, nec palpationis tactu mollescis.

2. Reddunt montuosa vallium concava, et saxorum erecta pinnacula, vocem in se flexuoso margine missa, et sine mente æs tinniens ^e dat mirum auribus delectabile sonum : sic inlisa arboribus ascia dat vocem qualem illi dedit natura, et plerumque calculus inlisis lapidi cum igne mittit clamorem. Nihilque creatum exstitit, quod juxta sibi traditum ordinem, Deum non sua prosecutione conlaudat. Garrulæ dulcificos pangunt gutture melos. Quadrupes rictu suo barrituque infirmi, et distincte ac varie lingosum palatum infringunt eloquium : et licet non intelligibilem nobis, sibi tamen consuetum reddunt officium. Habet et sua sibila serpens, et reptans in gurgite piscis stridendo, æquora secat. Murmur undosi maris per stagna saltuositer ridendo congaudet : et nil in mundo creatum venit, quod non motu suo affectum, ut illi sortitum est, qualitatis enodet. Solus tu inventus es in omni orbe rationabilis et immitis : qui nec cum rationabilibus sententiam verba producis ; nec cum ratione carentibus mugitando sono inlidis ; nec cum insensibilibus sentiendo leniris. Unde quia bucusque dilectionem noluisti scriptis fovere, data tibi est materia dissuendi, si vel iratus malueris nos contra tonare.

3. Quæ animo charitate pleno conscripsi, et in quibus territando visus sum tecum jocare, procul longeque rejecta, ad charitatem antiquam rogo con-

^a Ms., Verbi alter.

^b Ms., malas aureas.

^c Ms., accepto preposito.

^d Melius forsitan inficta.

^e Ms., estinniens.

^f Ex postremis epistolæ subsequentis verbis legendum glossematum et ephemerides. Sub voce autem illum, librum intellige, seu biblum.

^g Ms., commune domun.

^h Ms., omnique connationi nostræ.

ⁱ Ms., que,

A verte, vel blasphemiarum nobis responsum redde. Erit mihi grande solatium, si vel irati animi redditum fuerit rescriptum. Opto per te decorem domus vestræ salutare, et glossomitaram illum, vel eprimerides ^f directos habere. Patrem nostrum communem domum ^g Joannem salutare exspecto, omnemque connationem nostram ^h vice nostra osculato.

III.

INCIPIE EPISTOLA JOANNIS SPALENSIS ALVARO BENEFACTA

Aurelio Flavio, ALVARO industrique viro, minimi JOANNIS suggestio.

1. O magne domine, et sapientium multorum sapientissime, sera est responsio, et tarde mihi concessa rescribendi optio, quia ⁱ piaculis meis ingruentibus insurrexit afflictio. Nunc autem, et si centum tristitiis, centum curis attritus, post longum serie tempus velut ab improvise soporis, ut ita dixerim, gravedine suscitatus, dependere desidero salutationis obsequium, et cordis et corporis humiliatus assensum : imprecans serenitatem tuæ dulcedinis sapientiam, ut peculiarem amicum, quem non ex dapibus, neque ex temporalibus rebus habuisti susceptum usquequaque, et usque in finem habere jubeas commendatum. Nam ego (scit ille qui cordis mei arcana cognoscit, et cuncta prius quam fiant novit), gravi dolore discrucior, quod demenso tempore tam prolixo, vel modo non mereor videre vestrum jucundum et delectabilem vultum, ut vobiscum pariter arcana mei cordis trutinarem, et tristitias alte conditas ex vestris mellifluis affatibus in lætitiā converterem. Nam ego, Christus novit, ante septem hebdomadæ monades ^j serenitati vestræ disposueram rescribere, si circumvallatus multitudine peccati non fuisset, et squalidarum negotiationum me ipsum non propinasset. Sed et alias nullum talem portitorem nequivi invenire ; per quem confestim gloriæ vestræ potuerim describere.

2. Postremo volente me minimo subvectum navigio, tranquillissimi littoris instringere ^k, et parvis ^l de Latinorum stagnis pisciculos legere, in altum, sublimissime domine, laxare vela compellis, relicto opere quod minimo in usu habebam, ut suades de rebus magnis antistropham ^m facerem, in quibus ego, dum sectator tui fuero sensus ⁿ, in tam profundum pelagus auferor, ut metus ingens sit illuc ingredi, ^o magnitudine rerum, immanitate opprimar undarum. Tum deinde nec illud intueris, quod tenuis mihi est spiritus ad implendam tuam magnificam dicendi turbam. Sed non est mei dictandi ingenii, sed ut tu

^j Ms., ebdomade monomade. D. Thomas Tamaio, p. 211 in Lullpr., citat hebdomade monomade. Ego ut in textu restitui legendum censuo ; id est ante septem hebdomadam unitates : diu enim fuisse procrastinatum rescriptum, et epistolæ præcedenti argumentum et hic in medium allatæ causæ satis evincunt.

^k An mare attingere ?

^l Melius parvos.

^m Id est reciprocā conversionem.

ⁿ Ms., sensum, et pelagum.

credis, qui hæc exigis, muneris fortasse divini. Propter quod deprecantes prius Deum qui docet hominem scientiam, et qui dat Spiritum verbum sapientia (Psal. xciii), qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1), ut dignos nos facere dignetur quæ digna sunt rescribere, et quæ dubia sunt effugare.

3. Ac primum de eo quod notuistis, beatissimos et apostolicos viros non verborum compositionibus deservire, neque per artem a liberalem Donati, sed per simplicitatem currere Christi: quid inde beatus Hieronymus senserit animadvertimus: nam de quo ait Apostolus: *Etsi imperitus sermone, sed non scientia* (II Cor. xi); non semper imperitus fuit. Etenim cum primam, ut beatissimus Hieronymus refert, ad Corinthios scriberet Epistolam; erat quidem in magnis profectibus, aliqui tamen de se velut nutabundus eloquitur, cum dicit: *Macero corpus meum, et servituti subijcio, ne forte cum aliis prædicaverim ipse reprobus inventar* (I Cor. ix). Sed et ad Philippenses scribens, quiddam in se minus adhuc esse illius quam postea assecutus est perfectionis, ostendit, cum dicit: *Conformari se morti Christi, si quo modo occurrat in resurrectionem quæ est a mortuis* (Philip. iii). Non enim diceret si quo modo, si ei jam tunc res indubitata videretur. Sed et in consequentibus ejusdem Epistolæ hæc eadem b ostendit cum dicit: *Non quod jam consecutus sim, aut perfectus sim; sequor autem, ut comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo. Fratres, ego me ipse nondum arbitror apprehendisse* (Ibid., 12, 13). Quod si qui arbitrant per humilitatem dictam, videant in consequentibus quam c magna de profectibus suis memorat, cum dicit: *Unum autem, et quidem quæ retro sunt obli-viscens, et ad ea quæ in ante sunt me extendens, secundam propositum sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu* (Ibid., 13, 14). Et post hæc dicit: *Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus* (Ibid., 15): in quo ostendit duplicem esse perfectionem: unam quæ est in expletione virtutum; secundam quam dicit quod etiam sit perfectus. Nunquid et peritiam non est de virtutibus? et alia, cum ita quis proficit, ut decidere non possit. Quomodo enim non per artem liberalem sequenda sunt verba, cum beatus Hieronymus ad magnum Oratorem ita scribens dicat d: « Quis enim nesciat et in Moyse, ac prophetarum voluminibus, quædam assumpta de gentili-um libris: et Salomon philosophis Tyri et proposuisse nonnulla et aliqua respondisse? Unde et in exordio Proverbiorum commonet, ut intelligamus sermones prudentiæ, versutias verborum, pa-

a Ms., partem liberalem Donati.

b Ms., eodem.

c Ms., quum.

d Epimenides in Opere *Ἐπιφάνων*. Apostoli autem ex eo desumptus versiculus iste est: *Cretenses semper mendaces*; ad Tit. 1, 12.

e Locus mutilus sic explendus: *Nec pertimuit Evangelii majestatem sub metri leges mittere*. De cæteris vel mortuis vel viventibus taceo: quorum in scriptis suis et vires manifestæ sunt, et voluntates.

arabolas et obscurum sermonem, dicta sapientium, et ænigmata, quæ proprie dialecticorum et philosophorum sunt. Sed et Paulus apostolus Epimenides d poetæ abusus versiculo est. Quid ergo mirum, si et ego sapientiam propter eloquii venustatem et membrorum pulchritudinem de ancilla atque captiva Israelitum facere cupio? Juvencus presbyter sub Constantino historiam Domini Salvatoris versibus explicavit: nec pertimuit Evangelii potestatem sub metri legem coram e ex scriptis suis et vires manifestatæ sunt, et voluntates. »

4. Origenes, ille præcipuus doctor, in commentariis suis ita disseruit: « Et prophetiæ vale amosē f sacris inserti sunt voluminibus, quanto magis ab his qui habitabant tunc in Mesopotamiam etiam hoc habuerunt quod oriretur stella ex Jacob (Num. xxi, 17), et surgeret homo de Israel? Hæc scripta habebant Magi apud semetipsos: et ideo quando natus est Jesus agnoverunt stellam, et intellexerunt adimpleri prophetiam, magis ipsi quam populus Israel, qui sanctorum prophetarum verba contempsit. Illi ergo ex hoc tantum quæ Balaam scripta reliquerat, agnoscens adesse tempus, venerunt; et requirentes eum adoraverunt, et ut fidem suam magnam esse declararent, parvulum puerum quasi regem venerati sunt. » Beatissimus vero Augustinus ubi contra tres hæreses mirabiliter tractavit e, de Mercurio dicit: « Mercurius, inquit, filius benedicti Dei atque bonæ voluntatis, cujus nomen non potest humano ore narrari. » Et iterum: « Est. Quis? filius inenarrabilis, sermo sapientiæ Christi h sanctus. Nonne [hoc] est: *In principio erat Verbum* (Joan. 1)? » Origenes item in NENTATEOFAS i: « *Ecce vocari nominatim Bealehel filium Uri, filii Hor ex tribu Juda, et replevit eum spiritu divino sapientiæ, et intellectus, et disciplinæ, ut in omni opere intelligat, et sit architectus ad operandum argentum, et aurum, et æs, et lapide repletionis et omnia opera fabrilis: et in ligno ut operetur secundum omnia opera ad quem ego dedi eum. Sed Eliab filium Asimat ex tribu Dan: et dedi in cor omni prudenti intellectum, ut faciant omnia quæ constitui tibi* (Exod. xxxiv, 2-6). Considera ergo ex his omnibus quomodo a Domino sapientia fabrilis, sive in auro, sive in argento, sive in aliâ quacunquæ materia, vel etiam texitri sapientia: et vide quod a jure dici de his omnibus potest, quod horum scientia ab excelso sit. » De tribus vero pueris identidem ipse dicit: « Quos pueros Nabuchodonosor tribus annis in arte grammatica posuerit: *Dedit eis Dominus sapientiam et intellectum, et prudentiam in omni arte grammatica; et Daniel intellectum dedit in*

Hieronymus epist. 84, ad mag. Orat. Rom.

f Locus sic restituo: *Prophetiæ Balaam a Mosè*. Ex Orig. Homil. 130 in Num.

g In Tract. contra quinque hæreses, cap. 2.

h Benedictini Congr. S. Mauri: *sanctus, sanctus*, absque voce *Christus*.

i Exstant verba hæc apud Origenem homil. 18 in Numerorum librum: voce autem illa barbâra forte homilias in *Pentateuchon* designavit.

omni verbo, et virtute, et somniis : et erat apud regem A in omni verbo, et prudentia, et disciplina. In quibus-
cunque quæsit ab eis rex, invenit eos decuplo ampli-
cunque quæsit ab eis rex, invenit eos decuplo ampli-
quam erant sophistæ, et philosophi, qui erant
in omni regno ejus (Dan. 1). Hæc quidem in exem-
plaribus Septuaginta a vero codicibus, aliquid etiam
vehementius reperi, quibus quamvis non utamur,
tamen agnoscendi gratia dicemus etiam ibi quod le-
ginus : Dedit, inquit, eis Deus intellectum et pru-
dentiam in omni grammatica sapientia : et Daniel
intellexit b in omni visione et somniis. Et post pauca :
Astiterunt, inquit, in conspectu regis, et in omni verbo
sapientiæ, in quo quæsit ab eis rex, invenit eos
decuplo super omnes incantatores et magos qui erant
in omni regno ejus. Ex his ergo omnibus potest int-
telligi, quomodo et Balaam dixerit de semetipso : Quis
sciat scientiam Altissimi ? scilicet, ut intelligatur
quod origo totius scientiæ ab ipso cœperit exor-
dium. »

5. Sanctissimus Augustinus, Hipponæ Regiensis
episcopus, ubi de tribus Sanguisugis singulariter tra-
ctavit, ita disseruit : Scire, inquit, Salomon sapien-
tiam, et disciplinam, et intelligere sermones pru-
dentia, ac percipere versutias verborum, et intelli-
gere justitiam veram, judiciumque diligere, ut det
innocentibus astutiam, puero autem juniore sensum
et cogitationem. His enim auditis, sapiens sapientior
erit : qui autem intelligit parabolas atque obscurum
sermone, dicta sapientum, et ænigmata eorum.
Sed quis sapiens, et quis prudens, hæc sine spiritu
Dei liquide comprehendat ? Hæc sunt quæ investi-
gare et comprehendere, et plene nosse jubemus.
Gregorius papa Urbis beatissimus in libro tertio se-
cundum litteram de Petro apostolo, ubi Simonem
arguit : Pecunia tua tecum sit in perditionem (Act.
viii, 20) : qui enim non ait est, sed sit, non indi-
cativo modo, sed optativo se hæc dixisse signavit.
Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus
dixit : Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, et
consumat vos (IV Reg. 1). Vide quia hac arte utebatur.
Multa quidem erant de his rebus testimonia descri-
bere : sed ne nimis fastidiosum sapienti videretur,
parva ex multis sufficiant doctis. Sed et aliqua, me-
ipso vocante, utcunque aseribam. Apostolici et san-
tissimi viri, nec semper sophisticæ, nec frequenter
lac potum dederunt : nec crebro solidum cibum. D
Non aliquoties simplicia, non diu sublimia, sed ut
Spiritus dabat eloquia ; unde et Psalmista : Audiam
quid loquatur in me Dominus Deus (Psal. lxxxiv, 9).
Vide quid sanctus Gregorius papa Urbis dicit : In
cunctis namque fidelibus Spiritus venit, sed in solo
Mediatore permanet, qui ejus humanitatem nun-
quam deseruit, de cujus divinitate processit. In illo
igitur permanet, qui et solus et omnia semper po-
test ; nam fideles qui hunc accipiunt, cum signorum

a Truncata verba, sic ex Origene homil. 22, in
Nnm. explenda : Hæc quidem in exemplaribus septua-
ginta interpretum habentur : in Hebræorum vero co-
dicibus aliquid, etc.

dona semper ut volunt habere non possunt. Sed et
illud quod in Epistola Paulus ad Hebræos scripserit :
In semine tuo, quod est Christus (Gal. iii, 16). non
secundum liberalem artem, sicut dicitis, scripserit ;
ut reor, per allegoriam protulit : quia in ipsius Can-
tici Abrahæ titulis sic adnotatum est : Benedictio
qua benedixit Deus Abrahæ in repromissione semi-
nis ejus, qui est Christus, et gentium vocatione. Ibi
enim positum est : Multiplicabo semen tuum sicut
stellas cæli, et velut arena quæ est in littore maris
(Gen. xxii, 17). Tropice et hyperbolice locutus est :
quis enim non videat, quod sit incomparabiliter
amplius arenæ numerus, quam esse hominum om-
nium ab ipso Adam usque ad terminum sæculi,
quanto magis solum semen Abrahæ ? Quæ utique
tropica est, non propria.

6. Illud porro quod acriter refutare vobis visum
est, et pene non æquo animo dicentem audire, c et
quid a beatissimo Augustino in expeditione Psalmi
tricesimi septimi senserit, legimus. Ergo vox erat
infirmi, vox erat nostra qua d dictum est : Qua-
re me dereliquisti ? (Matth. xxvii, 46.) Quid de hoc
beatissimus Hieronymus scripserit, quid nobis custo-
diendum tradiderit, inter cætera cuidam sic instituit :
Corde enim creditur ad justitiam, oris autem confessio
fit ad salutem (Rom. x, 10). Filius Dei non est filius
hominis : Filius Dei est, non est filius hominis. Uni-
genitus Dei est : qui vero filius hominis est, primo-
genitus est, et propter susceptorem suum unigeni-
tum Deum, et primogenitus dicitur, quia in eo est
unigenitus. Denique de primogenito Apostolus sic
ait : Primogenitus in multis fratribus (Rom. viii, 29)
qui in eum crediderunt. Non ergo natura unigeniti
est primogenitus, sed propter societatem unigeniti
Dei unigenitus est. Primogeniti autem natura est
primogenitus non causa societatis, quia nullus ex
mortuis resurrexit ad immortalitatem, nisi ipse pri-
mus et exemplum per resurrectionem omnibus se-
quentibus edidit. Et ideo Apostolus dicit : Qui est
primogenitus ex mortuis (Colos. 1, 18). Idem iterum
ad Romanos : Ut sit ipse primogenitus in multis fra-
tribus. Et quia unigenitus et primogenitus duæ na-
turæ sunt, divina et humana. Nam et diversitas
harum naturarum in elocutione Evangeliorum os-
tenditur. Fidei nostræ igitur non convenit ut Jesus
Christus mentiatur, quia ipse est veritas. Cum ergo
ita sit, ipse de se dicit : Qui me misit mecum est, nec
me dereliquit (Joan. viii, 29) : et alio loco : Deus,
Deus meus, quare me dereliquisti ? (Matth. xxvii, 46.)
Quia Deus hominem susceperat, et per mortem cru-
cis relinquendus erat a Deo usque ad resurrectionem :
fidei ergo nostræ sic convenit, ut homo dicat ad
Deum suum. Quare me dereliquisti ? Unigenitus au-
tem Deus qui inseparabilis est a Patre dicat : Qui
me misit mecum est, nec me dereliquit. Sanctus Au-

b Ms., danielo... somnis.

c Vide supra epist. 1, n. 3.

d Ms., quia.

gustinus contra Priscilianos : Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est : nec Divinitas quippe in creatura mutata est, ut desisteret esse creatura : nam si substantia hominis in Divinitate conversa est, augmentavit aliquod Divinitatis. Sed absit ut augmentum recipiat ineffabilis plenitudo. Manet ergo utraque Filii natura et una persona. Beatus Leo apostolicæ sedis antistes ad Flavianum Constantinopolitanum : Et sicut forma servi Dei formam non ademit, ita forma Dei servi formam non minuit. Et paulo post : Et sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non recedit, ita caro naturam nostri generis non reliquit. Item Hieronymus in Commentariis Evangeliorum secundum Matthæum : *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. cix, 1) : dictum est hoc non secundum id quod de eo natus est id David, et secundum id quod ex Patre natus semper fuit, præveniens eum ipse suæ carnis Patrem. Item sancti Athanasii Alexandrinæ urbis sedis episcopi sancti et confessoris, ad Epictetum Corinthiorum episcopum : Quomodo autem vel dubitare ausi sunt qui dicuntur Christiani, nisi Dominus qui ex Maria processit Filius quidem substantia et natura Dei est. Quod autem secundum carnem, ex semine David est, et carne sanctæ Mariæ. Item in libro sancti Ambrosii et confessoris Mediolanensis Ecclesiæ, quod misit ad imperatorem Gratianum inter cætera in libro secundo : « Inde illud quod lectum est, Dominum majestatis crucifixum esse ^b (I Cor. 11, 2), putemus, sed quia idem Deus idem homo per divinitatem Deus, per susceptionem carnis homo Christus Jesus Dominus majestatis dicitur crucifixus. » Et post pauca : « Servemus, inquit, distinctionem Divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eadem utraque natura est. Et si idem loquitur, non uno semper loquitur modo : intende in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones. Quasi Deus loquitur quæ sunt divina, quia Verbum est : quasi homo dicit quæ sunt humana, quia in ea substantia loquebatur. Item ejusdem in libro Incarnationis Domini contra Apollinaristas : « Sed dum hos redarguimus, emergunt alii, qui carnem Domini dicunt et Divinitatem unius naturæ. Quæ tantum sacrilegium inferna vomuerunt? Jam tolerabiliores sunt Ariani, quorum per istos robur perfidiæ adolescit, ut majore contentione asserant Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius non esse substantiæ ^c, quia isti Divinitatem Domini et carnem substantiæ unius dicere tentaverunt : » Item infra : « Et hi mihi frequenter Nicæni concilii se tractatum tenere commemorant. Sed in illo tractatu Patres

A nostri non carnem, sed Dei Verbum unius substantiæ cum Patre esse dixerunt : Verbum quidem ex paterna processisse substantia, carnem autem ex Virgine esse confessi sunt. »

7. Et quia nobis scribere prævidisti quod in Ephesina synodo continetur, ubi ad locum sic adnotatur : Si quis confuetur carnem Dei vivificatricem esse et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius præter ipsum conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habitationem habentis, ac non potius ut diximus, vivificatricem esse, anathema sit. Si enim dicis quia propria est Dei Patris, quod sancti Patres minime credo ut ita dixerint, ergo Sabellianam hæresim secutus videberis, qui dicis quia propria est caro Dei Patris, et iterum propria est Verbi. Quod sancta synodus Ephesina minime decrevit. Etenim inter cætera noster Vincentius, dicis, cuidam implorans taliter dicit : Illa facies quam post meridiem colonus paradisi ferre sustinens fugiit, et post pro illius et stirpis ejus transgressione sputis ab infidelibus sordidata est, ita vobis dum in igne venerit judicare sæculum, in tranquillitatis et pacis specie sese jubeat demonstrare. Vide ne contrarium videatur quod supra a sanctis Patribus probatum est. Si illa facies, quam colonus paradisi fugiit, subjecta creatura fuit, et creatura corporea ; sed non de semine David nata, sed nondum divinitas ex stirpe David corporata, sed nondum in tempore nata. Et quid sentiendum est de eo quod Apostolus dicit, quia factus est ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei (Rom. 1, 3). Prædestinatur enim, uti præclarus Hieronymus dicit, qui nondum est. Et quid arbitrandum est de anima Jesu, de qua ait : Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi, 38) ; et de qua : Potestatem habeo ponendi animam meam (Joan. x, 18) ; et item : Anima mea turbata est usque ad mortem (Joan. xii, 27), quæ non de semine David descendit. Nunquid et ipsa anima in ipsa facie jam tunc posita erat? Quomodo ergo dicemus verus Deus et verus homo, et a matre natus tempore, sed sempiternus a Patre. Et : Induit carnem, sed non exiit majestatem ; veram carnem ex maternis visceribus tantum sine peccato.

8. Quod nos graviter molesti estis, et quod non tantum pugnis et calcibus, sed crudis travibus multare jussistis pro tardato reciproco, et codicis vestri transmissu, fateor me non mediocriter erratum. *Meliora sunt verbera fidelis amici, quam oscula fallentia inimici* (Prov xxvii, 6). Legimus apud antiquos philosophos, cum discipulorum Antisthenes ^d nullum reciperet, et perseverantem Diogenem removere non posset, clavam minatus est, nisi abiret ; cui ille subjecisse dicitur caput, atque dixisse : Nullus tam du-

^a Corrupta verba : sic autem emendanda : *id est de David, sed secundum, etc.*, ex Hieronymo lib. iv in Math., cap. xxii, 44, ubi inquit : *Dominus igitur David vocatur, non secundum id quod de eo natus est, sed juxta id quod natus ex Patre semper fuit, præveniens ipsum carnis suæ patrem.*

^b Desunt hic quæ apud Ambrosium exstant lib. 11,

ad Gratianum, cap. 4 : *Dominum majestatis crucifixum esse, non quasi in majestate sua crucifixum putemus, etc.*

^c Ms., *substantiam* : sed in Ambrosii textu, cap. 6 libri de Incarnatione, *substantiæ*.

^d Ms., *Antisthenes*.

rus baculus est qui me a tuo possit obsequio separare. Et ego cum eo dicam: Nullus tam durus sermo esse potest, qui me a vestra charitate, a vestraque dulcedine possit dirumpere.

9. De trium vero ancillarum vestrarum migratione ex ore patris communis audivi integre: *Nolite contristari, sicut et ceteri qui spem non habent (I Thess. iv, 12). Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum in sæcula (Job 1, 21). Oportet nos per multas tribulationes venire ad Christum, Domino dicente: Mundus gaudebit, vos autem tristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium (Joan. xvi, 20). Mereamur tecum coadunes otius siste^a communes. Salutare præsumo per os vestrum omnem decorem domus vestræ. Salutatur vos domina Froisinda cum filiis suis, sani et incolumes, et tritici multitudine locupletes. Direxi vobis illum^b glossematum et ephemerides, indesinenter gratias referens. Merear vestram jucundam accipere scriptam. Finit.*

IV.

ITEM EPISTOLA ALVARI JOANNI, CUI SUPRA, DIRECTA.

Aurelio Flavio JOANNI Paulus ALVARUS.

1. Engloge emperie vestræ sumentes eufrasia^c, imo energiæ percurrentes epitoma, jucunda facta est anima, dum vel sere dilecti meruit cognoscere comoda. Unde quia proluxa facundia oratorum more rethoricari est visa, et contra tenuitatis nostræ inscitia magna^d doctorum usus es flumina, ne iperbatonicis^e casibus serviam, et quæ cupio non expediam, sed involvam; breviter ac succincte defensionis meæ ordiam telam.

2. Prætermitto enim demulcationis disertioris vestræ præconium, quo caput meum ungens niteris mellitum mihi infligere gladium. Et ne onerosus multa dicendo fiam legentibus, ea tantum meus sermo licet segniter texcat, quæ sententias doctorum a te prudenter digestas mihi consentaneas doceat, nec adversariis eo animo quo cupis ostendat. Ac in primis, mi dilecte, hoc responsum habeto, sententiasque doctorum a me tibi directas, a te integerimas conservatas memento, nec usque nunc alio dictas a te ostensæ sunt modo; sed ita ut a me cognitæ, et tibi, reverendissime, destinatæ, hactenus tenori serviunt suo. Miror vero^f censuram vestram eximiam, et mirabilem mihi bene notam industriam, cur non ipsa testimonia limatiori intentioni rimasti, eaque majorum solertia indagazione strenua alio modo digesta^g probasti: nisi forsitan quod ibi aliud intelligeres elucere tibi, penitus non vidisti. Unde quia intemeratæ manent, a te nunquam in alium visæ sunt sensum deflecti, nunc millia millium^h

^a F. sistere.

^b Illum, id est biblum, vel librum.

^c Englocæ emperie vestræ sumentes eufrasiam, hoc est, dulcificæ peritiæ vestræ sumentes (in manibus) eloquentiam. Græcis ἐγγύσσω est indulcoro, dulcedinem adde; ἐπιπίτεια peritia, prudentia. Nic. Ant. l. vi, n. 190.

^d Leg. inscitiam magnis... fluminibus.

A testimonia si cupis concerpe: mihi, ut credo, nihil eorum interrogatione infligens damni, quia non aliorum contra me dimicatus es armis, quam eorum quibus expugnatus es telis. Et dum mihi testificent, tibi que iterum, ut putas, suffragium præstant, non puto ut cuiquam videatur prudenti, in eo quod nihil præstant, esse mendaces, et in eo quod nihil favent, esse veraces. Nisi forsitan sententias eorum in rixam mittis, et contraria eos sibi dixisse contendis: quod si taliter utique sentis, a catholica pace nostraque dissentis. Et hæc ita digerere volui in principio, quasi eas jam contra me forte exprobrarent in prælio.

3. At cum constet in plerisque non loco congrue posite; quodⁱ mihi obest, si totius eorum instruas aciem, dum aliorum, non meam, destruis classem? B Ex sancto enim Hieronymo aliqua mihi i, et ex eodem itidem ipsa i recepi. Sed nunquid sibi ipse contraria docuit, aut aliud hic, aliud ibi quasi sui oblitus proferret? Quod si fecit, non contra me facundia tua tonavit, sed contra eum ipsa ejus dicta surgevit. Audi ergo, vir prudentissime, et Romanæ dialecticæ caput, non hoc more^k usos fuisse priores, nec nostros per has contrarietates discursasse majores. Prius enim extenuabant objecta, et sic demum satagebant assertionis suæ firmare commenta. Ac si forsitan placuisset prius firmare propria, denuo tamen adversarii destruebant opposita, nec nullatenus ea omittebant illæsa.

4. Sed nunc ad propositum revertamur, ipsasque C totas sententias singillatim rimemus. Ais enim: Nam de quo ait Apostolus: *Et si imperitus sermone, sed non scientia (II Cor. xi, 6)*, non semper imperitus fuit. Ecce si non semper, saltim vel aliquando imperitum affirmas; et utrum in sermone, an in scientia, non lucide narras: nisi quis ille peritus dictum tuum totum percurrat, et plane te eum in scientia imperitum dixisse cognoscat. Quod ille de se protinus negat dicendo: *Etsi imperitus sermone, non tamen scientia*. Dum se non scientia imperitum, sed sermone dicat, quis tanta hebetudine possessus audeat e contrario affirmare eum non sermone, sed scientia imperitum fuisse?

5. Dicis enim: Erat tamen in magnis profectibus, et aliquod in se velut nutabundus eloquitur, cum D dicit: *Macero corpus meum, et in servitutem subjicio, ne forte aliis prædicans ipse reprobus inveniar (I Cor. ix, 27)*, et quidem hæc beatissimum Hieronymum dixisse cognovimus: sed nihil ad cæptum negotium hoc pertinere probamus. Dum enim dicit: Erat quidem in magnis profectibus, ostendit eum nihil minus habuisse perfectionis. Et dum addidit: Tamen veluti

^e Hyperbaton figura quædam, latine *transgressio*.

^f Ms., vestro.

^g Ms., digestas.

^h M., miliarum.

ⁱ Id est, quid.

^j Ms., migi... issa.

^k Ms., hunc morem.

nutabundus eloquitur, non hic de imperitia, sed de A humilitate digeritur: quia sancti et perfecti viri, etsi ad summam virtutem proficiunt, se semper necdum apprehendisse conquirunt*. Hic enim ubi in conflictu est positus, quasi dubitans de se ipso est elocutus. Nihil enim hic aut de scientia, aut de verborum posuit disciplina, sed tantum operum suorum digessit certamina. Unde et addidit: *Macerō corpus meum et in servitutem subjicio, ne forte aliis prædicans ipse reprobis efficiar.* Macerat enim corpus suum per illa quæ in alia Epistola triumphorum suorum enodat tropæa, *per infamiam et bonam famam, per gloriam et ignobilitatem* (II Cor. vi, 8), perque^b illa omnia quæ in jejuniis, et vigiliis, in periculis, in damnis, in plagis, vel cæteris innumera- bilibus quibus subditus est disciplinis.

6. Quid hic ad ea quæ inter nos acta sunt congruum, quid tibi consentaneum, quidve mihi ibidem exstat adversarium plane non video, nec aliquem videre perpendo. Adjicis in consequentibus dicens: Et ad Philippenses scribens quiddam in se minus adhuc esse quam postea assecutus est perfectionem ostendit. Ecce et hic iterum imperfectum prædicat atque confirmas, quasi nobiscum de perfectione ejus aut de imperfectione contendas. Nisi forte nullam perfectionem sanctis viris citra grammaticæ artis scientia putas. Ait enim: Conformari se morti Christi, si quo modo occurrat in resurrectionem quæ est a mortuis (*Philip. iii, 10, 11*). Non enim diceret, *si quo modo*, si ei jam tum res indubitata videretur. Ista ut quid posueris, pro certo non intelligo, nisi forsitan legentibus scripulum^c imponere voluisti, quod absit a sensibus tuis, reverendissime: dum enim dicit: Si quo modo occurat in resurrectionem quæ est ex mortuis: et addis: Non enim diceret *si quo modo*, si ei jam tunc res indubitata videretur; ostendis non ex deliberato apostolicam resurrectionem credidisse, sed dubio hoc eloquio temperasse, quod multo longèque aliter a doctore illo intelligendum est dictum fuisse, quod non hic accepimus ventilandum. Hoc solummodo proferam te in vacío hoc opere desudasse, et incongruenter negotio sententias posuisse. Item ais: Sed et in consequentibus ejusdem Epistolæ hæc eadem ostendit cum dicit: *Non quod jam consecutus sum, aut perfectus; sequor autem ut comprehendam in quo comprehensus sum a Christo* (*Ibid.*, 12). Hic mihi respondeas velim. Nunquid grammaticam sequere se dixit? aut in arte Donati se a Christo comprehensum cognoscit, ut hæc tua nobis solertia pro grammatica certantibus proferat^d quod ille vir tantus pro virtutum culminationis summa protestat? Sequitur: *Ego me, frater^e, ego me ipsum nondum arbor apprehendisse* (*Ibid.*, 13). Quid obsecro? Grammaticam et liberalem ar-

tem juxta te Donati, non te pudet, dilecte, tam infirmiora parti tuæ testimonia uti, tamque alio opere congruentia huic nostræ assertioni aptare?

7. Sequitur in epistola tua: Quod si qui arbitrant per humilitatem dictum, videant in consequentibus quam magna de profectibus suis memorat, cum dicit: *Ea quidem quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ ante sunt me extendens, secundum propositum sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu* (*Ibid.*, 13, 14). Nescio hic contra quem dimicas, quemque hujus sententiæ ancilla^f trucidare festinas. Nunquid de perfectione aut de imperfectione fuit contentio nostra ut totius^g contra hæc certet invectio vestra? nisi forsitan ea quæ retro vides ab eo oblita grammaticam dicas. Dicit enim: *Quicumque enim perfecti sumus, hoc sentiamus* (*Ibid.*, 15): in quo ostendit duplicem esse perfectiōnem; unam quæ est in expletionem virtutum; secundum quam dicit, quod etiam sit perfectus. Ecce illa de qua ipse dicit: *Etsi imperitus sermone, non tamen scientia*: peritiæ enim scientiæ virtutum perfectio est. Dic aliam perfectiōnem: utique illam quam dicit: Nunquid et peritia non est de virtutibus? Sed quam peritiā hoc loco significare volueris, pene tertius nescio: Utrum operum, an verborum non satis adverto. Si operum, non refello; si verborum, in tantum rejicio et recuso, ut eam stultitiam eloquio firmem divino. Dicit enim Apostolus: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum* (*I Cor. iii, 19*). Unde et ad Corinthios: *Quæ stulta mundi elegit Deus ut confundat sapientes* (*I Cor. i, 27*). Quos utique sapientes? Nunquid nostros sanctissimos Patres, et non potius grammaticos, philosophos, et rhetores? Vides confusos esse quos sequendos prædicat, et multa extollis laude. Et alibi idem Apostolus: *Ego cum venissem ad vos, fratres, non veni per sublimitatem sermonis, ut sapiens annuntians vobis testimonium Christi* (*I Cor. ii, 1*). Quæ est enim sublimitas sermonis, nisi regulæ per metaplasmum et tropos Donati? Vides Apostolum non per eosdem aptare gressum, sed per simplicitatem Christi scire Dominum Jesum Christum; unde et in consequentibus addidit: *Non in doctis humanæ sapientiæ verbis; sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes* (*Ibid.*, 13). Attende quid dicat: *Non in doctis humanæ sapientiæ verbis.* Quæ est hæc humana sapientia, per cuius doctissima nequit Apostolus incidere verba, nisi in hæc tua laudabili^h regula, in qua putas totius perfectionis existere summa? Conspicis humanam sapientiam ab Apostolo nuncupatam, quam tu importune asseris esse divinam. *Fides enim nostra, ut Apostolus ait, non est in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur, inquit, inter perfectos. Sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum ejus,*

* F. *conquerunt*, id est *conqueruntur*.

^b Ms., *per quem*.

^c Id est *suspicionem*.

^d Ms., *tu a nobis... proferas*.

^e Supra epist. 3, et in Apostoli textu, *fratres*, non *rater* legimus.

^f Ancilla, id est *virga aurea*. Papias apud Gloss. Cang. editionis PP. Congr. S. Mauri.

^g F. *tutius*.

^h F. *nisi hæc tua laudabilis*.

qui destruuntur; sed loquimur Dei sapientiam, in ministerioque ^a absconditam, quam nemo principum hujus sæculi cognovit (1 Cor. ii, 5-8). Peto ut respondeas mihi, quæ hæc credenda est sapientia hujus sæculi, vel principum ejus, a qua nos Paulus avertit, seque ignotum his disciplinis celebrare non pudet? Dicit enim Dominus per Isaiam: *Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere dissertitudinem linguæ ejus in quo nulla est sapientia* (Isa. xxxiii, 19), videlicet, et ^b in hoc loco ait destina ^c noster Hieronymus, philosophorum et oratorum mundi, qui applaudunt sibi in eruditione et eloquentia sæculari, quorum omnis ornatus in verbis est. Vides Donatistas tuos depinctos, et stultos a Deo, qui sapientia vera est, comprobatos.

8. Illud vero quod sanctum Hieronymum ad magnum oratorem loquentem producis, initium epistolæ considerare debes, et ut quid hoc devenit enodatus explicare. Ait enim: Quod autem quæris in calce epistolæ cur in opusculis nostris sæcularium litterarum interdum ponamus exempla, et candorem Ecclesiæ ethnicorum sordibus polluamus, breviter responsum habeto. Adverte quid dicat: Interdum ponamus exempla: per quod ostendit non semper, nec ubique, sed ubi necessitas coegerit hoc non sine aliquo utere periculo, ut in consequentibus de beatissimo Cypriano retulit dicens: Cyprianus, vir eloquentia et martyrio pollens, Firmiano narrat et mordetur, cur adversum Demetrianum scribens testimoniis usus sit prophetarum et apostolorum, quæ ille fecte commentitia esse dicebat, et non potius philosophorum ac poetarum, quorum auctoritate ut Ethnicus contraire non poterat, sicut et a te digestum mihi in adjutorium adversante animo dictum Hieronymi fuit, ubi mulieri captivæ radendum ^d caput, supercilia, et omnes pilos corporis prædicis amputandos, et sic eam in spiritualibus producendam amplexus. Sufficit mihi quod captivam nominas, et non civem, vel indigenam, seu colonam. Nec mihi, reverendissime, non pro verborum folia ^e dictum, sed pro librorum gentilium lectione profertur est. Quos uti ^f non ad honestatem debemus verborum, sed ad fructus sensuum seu sententiarum: et sic ubi in eisdem aliquid fidei Christianæ invenero congruum, mihi vindicem totum, et excusso a Goliath gladio, amputem ipsius impiissimi caput proprio telo, sicut illa quæ de libris beatæ memoriæ Augustini excertus ^g es de Mercurio pro vano idolo, vel illa quæ de sibyllarum mecum legisti vaticinio. Sic et Apostolus necessitate compulsus pleraque ex ipsis contra eosdem est persecutus, non se per eorum dirigens regulam, sed eos ad

suam redigens formulam. Ex ancilla Israeliticam, ut professus est, faciens, non ex utero Israelitam servum captivum instituens. Sed dic mihi, obsecro, hujus Donati devii regulam integram tenes, aut mediam, rasam et capillorum spiritudini plenissimam, ac capillorum setis bellosam? Et si rasam capite, superciliis unguibusque desectam, expone quid caput, quid supercilia, quid ungues, quid ex ipsa significari censeudi sunt pili, quos radendos ante vestrum prædictum legis styli ^h. Quod si aliquid ex eadem seris, jam non perfecte grammaticus eris. Paulus namque apostolus qualiter hujus captivæ radat pilos absulta. Atheniensibus enim dicit: *Pertransiens enim et contemplans culturas vestras, inteni et aram in qua superscriptum: Ignoto deo; quod itaque ignorantes vos colitis, hoc ego annuntio vobis* (Act. xvii, 23). Scriptio autem aræ non ita erat ut Paulus asseruit: *Ignoto deo*, sed ita: *Diis Asiis, et Europæ, et Africæ, diis ignotis et peregrinis* ⁱ. Verum quia Paulus non pluribus indigebat ignotis, sed uno tantum Deo, singulari verbo usus est, ut doceret illum Deum suum, quem Athenienses in aræ titulo prænotassent.

9. Hoc autem, ut Hieronymus ait, Paulus faciebat rare, ut loci potius quam ostentationibus opportunitas exigebat. Vides quia rare hæc faciebat, et non semper, pro opportunitate loci, non pro regula semper sequendi atque pro libris gentilium in confirmatione dictorum suorum, non pro arte Donati accipe dictum. Nam tua testimonia non tibi suffragium præbent, sed mihi. Si vero diligenter Epistolas Apostoli totas rimaveris per conjunctiones et propositiones non congruis positis locis, eum ignarum protinus hujus Donati arte evidenter atque aperte videbis. Quod autem de Salomone posuisti non eum grammaticum approbasti, sed ex libris rhetorum vel dialecticorum aliqua posuisse firmasti. Dicit enim et proposuisse nonnulla, et aliqua respondisse. Ubi enim dicitur nonnulla, et aliqua, apertum est quod pro opportunitate loci non omnia, sed quædam fuisse ad rem pertinentia, ut libitum illi fuit, excerpta ^j. Nec credendum quod vir Hebræus, et in tabernaculo ^k sermone doctissimus, latini hominis sequeret regulas, aut per Donati discurret bullas ^l, ut omissa sanctissimæ linguæ flumina, necdum adhuc in cruce Domini linguæ sacratæ, auxilia quæret peregrina. Paulus vero non metrorum gentilium legibus, pedibusve, ut dicis, servivit, sed Epiimenides versiculo usus fuit ab alio condito, sibi tamen in necessaria commodatum. Inepta sunt hæc et frivola; quin potius ostende, ubi ipse apostolici viri per hujus tua exculi sunt disciplina.

^a Leg. in mysterio.

^b F. ut in.

^c Destina, id est columma, vel sustentaculum. Ita etiam sanctus Braulio in Elogio divi Isidori inquit, Deum ad restauranda antiquorum monumenta illum quasi quendam apposuisse destinam. Vide etiam tomo V. Corippi auctoritatem, pag. 469.

^d Ms., tradendum.

^e D. Pro foliis, sicut statim inquit pro lectione.

^f L. Quibus uti non debemus.

^g L. Excerptus.

^h F. Prædixit legis stylium.

ⁱ Ita Hieronymus in Comm. Epist. ad Tit., c. 1, 12.

^j Ms., excepta.

^k L. Vernaculo.

^l Id est prestrepentium vocum ornatum.

10. Quod vero Juvenum asseris Evangelium sub metrica misisse lege, audi hoc in laudem eum fecisse Christi, ut quidquid ex hoc inesse sibi dolebat sordidum, per laudem Dei pulchrum redderet atque excultum. Et quia eo tunc tempore magis quisquis versibus operam dabat, propter eloquii venustatem, et per occasionem dissertitudinis, gentiliū serviebat errori, dum legerent Virgilio Æneidos, et fierent Didonem extinctam, ferroque extremo secutam, vel spretam injuriam formæ, et rapti Ganymedis honores, fallacem donum Minervæ, et dolum Junonis iniquæ; ne his erroribus, sordibusve inquinarentur Christiani, prævisum^a est, ut metricæ miracula canerent Christi: ut intellecti metrica dulcedine, simul et non mendacio, sed veritate propriis inhærent, mellifluum libando saporem, ethnicorum respuerent sordidum, spurcissimumque fœtorem, secundum quod Sedulius in præfatione operis Paschalis Calcidonio prosatice ait. Quod ipsa tua sagacitas, si maluerit, invenire valebit.

Quod autem nobis veterem hæreticum Origenem, præcipuum doctorem dicens, in testimonium producis, quem a Patribus damnatum ipse non nescis: scias me ejus non terri dictis^b, etiam si contra me existerent, potiora. Ipse enim est qui dixit, Ars magica mihi non videtur alicujus rei subsistentis vocabulum; sed etsi sit, non est operis mali, nec quod haberi possit contemptui. Puto te virum prudentissimum hæc ab eodem dicta non probare, vel cætera quæ in libris Periarchon digessit non dubito te fortissime refutare. Magos vero illos vale prophetiæ^c commotos fuisse certissimum est. Sed prophetia a Deo illi inspirata, non ab arte Donati inventa. Debes elehel^d, nempe filio Huri, fili Hor, qui repletus exstitit divino Spiritu (Exod. xxxi), quid cupias affirmare non intelligo. Nunquid dixi a Deo sapientiam nulli hominum datam, aut negavi omnem scientiam a cœlestibus a Deo creaturæ suæ delatam, ut hujus, et Eliab filium Bacisamat^e, mihi enarres gesta? Imo libere profiteor: *Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum a Patre luminum esse* (Jac. 1, 17): et hoc namque donum fuit perfectum, quia in honore sanctuarii Dei exstitit consecratum. Nunquid artem Donati donum poteris firmare perfectum? Sed ut consentiam sententiæ tuæ, fac quia donum sit perfectum, datumque sit optimum. Nunquid dixi in omnibus et in omnia penitus reprobum? Nunquid non sunt hæc verba Epistolæ meæ: « Sanctos et apostolicos viros non verborum compositionibus deservire, sed sensuum veritate gaudere; neque per artem liberalem Donati, sed per simplicitatem currere Christi. » Si hoc displicet, et refutari magis quam sequi placet, contrariam sententiam forma^f ut dicas, sanctos et apostolicos

A viros non sensuum veritate gaudere, sed verborum compositionibus deservire; neque per simplicitatem currere Christi, sed per artem liberalem Donati. Et plane tunc in responsione non unum tantum diem desudem, sed totius meæ tempus^g vitæ. Sensus enim hominis, quem Plato in cerebro, Christus monstrat in corde hæc omnia adinvenit, non ille ob eadem^h inventus fuit. Unde liquide constat, qui sensum columenⁱ gerit, nunquam aliunde suffragium artis inquirere, quem in se sibi que iterum prævidit esse. Ille enim Donati quærat auxilium, cui debilitas inficit gradum. Nobis tamen quorum Christus, qui est sapientia vera, instruit, fovet, et erudit intellectum; ut quid per gentiliū vagabimus delubra, cum constet nostra totius doctrinarum fontibus opeleta vitalia. Unde sancti et apostolici viri, etsi per peritiam Donati visi sunt loqui, non ab eodem credendi sunt fuisse instructi, sed ab eo qui hoc ipsum tenuē eidem concessit gentili. Non enim apostoli, aut prophetæ, quasi ex opere regulis deservierunt humanis, sed columiⁱ sensu qualiter preferenda essent instrumentis prævidebant divinīs.

11. Quod vero tres pueros dicis grammaticam docuisse, miror te prudentem hominem tam leviter opinasse, ut Chaldaicam disciplinam grammaticam asseras, cum grammatica Græci dicatur, et ipso nomine facie tenus quid sit apertius indagetur. Verum quia editione Symmachi pro Hebræa es usus, atque quasi ignotis in aliam alterius loco inducere es visus, regi Nabuchodonosor profani jussionem nobis in doctrinam formans, et quod ille pueris captivis fecit, nobis liberis facere mandans; audi quid inde noster Hieronymus sanctissimus sentiat: Nota, ait, quod Deus dederit sanctis pueris scientiam et disciplinam sæculariam litterarum in omni libro, pro quo Symmachus interpretatus est artem grammaticam, ut cuncta quæ legebant intelligerent, et spiritu Dei de Chaldæorum scientia judicarent. Et siquidem rex gentilis eos causa eruditionis ad scholasticam doctrinam posuit, sed Deus illis ad convincendos sapientes Chaldæorum multiplicem sapientiam dedit. Animadvertite quia Deus dedit eis intelligentiam et scientiam, ut de Chaldæorum scientia ipsos refutaret Chaldæos. Et notandum quod non ab illa disciplina vel ab eisdem deceptoribus sunt docti, sed a Deo decuplo sunt inlustrati: ut intelligas non arte eos hoc fuisse assecutatos, sed Dei munere, ad quod necessarium erat, inspiratos. Discunt autem, ut ait Hieronymus, non ut sequantur, sed ut judicent, atque convincant. Quomodo quispiam adversus mathematicos scribere imperitos mathematicos risui pateat^k, et adversus philosophos disputans ignoret dogmata philosophorum. Et nos, Reverendissime, grammaticam sic di-

^a F. provisum.

^b Ms., terreni dicta.

^c Juxta superius notata, Balaam prophetia legendum.

^d I. De Beselehel.

^e Vulgata: Ooliab filium Achisamech.

^f Ms., formam.

^g Ms., temporis.

^h Ms., ab easdem.

ⁱ Ms., colomen... colome.

^k Sic forte corrigendus est locus: Quomodo si quispiam adversus mathematicos scribens imperitus

cimus consequamur, sed destruamus et convincamus, quisquam nec per hæc gressus dirigit, et destruit semitam quam incidit. Danieli amplius conceditur, dum solutiones visionum adjiciuntur, ut per hoc regia infula decoraretur, et ad quod opus erat sublimior haberetur. Nam decuplo dicitur in eos fuisse quam in omnes ariolos et magos. et utique non puto te hoc non refutare, ut pueros Dei magorum artibus approbes deservisse. Sed utique decuplo, quia quæ illi per artes et argumenta nefanda cognoverant: isti inspiratione Dei contrariis viis, id est, non id eodem quo illi ordine assecuti fuerant: ut per hoc sapientia divina humanam refutaret scientiam, et destrueret, quæ in eruditione tota conjicitur esse prudentia.

12. Quod vero sanctum Gregorium indicativum et optativum modum scisse convincis, scito eum non ignarum harum fuisse penitus disciplinarum ^a, sed hæc artem et peritissime novisse, et cautissime precavisse. Nam ipse est qui in principio locutionis suæ ait: Absit ut verba tanti oraculi sub verbis perstringam donati. Verum ubi opportunitas loci exhibuit, non ejusdem regulæ deservire, sed ipsam regulam in suo sibi potius non utere; sed fortissime professus sum, et hucusque profiteor, non eosdem ^b ipse regulæ se subdere. Nec curare de eloquii rectitudine, cum sensum in tuto illam posse ^c habere.

13. In finem questionis dicis: Apostolici et sancti viri nec semper simplices in dictis, nec semper sophisticatedi. Et ego ^e contrario respondeo libere: Apostolici et sancti viri et semper simplices in dictis, et semper sophisticatedi. Semper simplices, quia verba proferunt pura, et sincerissima veritate plenissima mera; semper sophisticatedi, quia nec una ab eis sine sacramento prolata est iota: involuta sunt, et aperta; plana, et alta; parva, et magna; mystica, et succincta. Nitent quidem, ut magnus ait Hieronymus, in cortice, sed dulcius in medulla est. Qui esse vult nucleum, frangit nucem. Nec sic clausa est, juxta clarum Gregorium, ut pavesci debeat. Nec sic patet, ut vilescat. Audi denique quid de hoc beatissimus senserit Augustinus: Institui animum intendere in Scripturas sanctas, et videre quales essent: et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam ^d pueris, sed inaccessu humilem, successu excelsam, et velatam mysteriis. Quod si non sunt semper simplices, nec semper sophisticatedi, ut ipse visus es approbare, apertum est quod per regulas non decursarunt Donati, dum vel in aliquibus simpliciter sunt locuti. Vides quia mihi tua omnis palestra desudat, et tua invectio mihi palmam victoriæ parat: hic apparet ut divino commoti Spiritu prout opportunitas loci

mathematicus risui pateat, et adversus philosophos disputans ignoret dogmata philosophorum; et nos, etc.

^a Ms., horum fuisse penitus disciplinis.

^b F. ejusdem ipsum.

A erat eis concessum, aut per regulas aptabant gressum.

14. Nec fas est, ut qui regulariter et per quamcunque artem incedet, quandoque ab illa sibi posita formula deviendo pererret. Dicis enim: Nec frequenter lac potum dederunt, nec crebro solidum cibum: non aliquoties simplicia, non diu sublimia; sed ut spiritus dabat eloquia. Ut conjicio ^d, ista omnia grammatica derivare conaris, et sublimia et solidum cibum, significatam artem Donati cupis; lactem vero et simplicia nostram designare insectiam; nec advertis quo fine talia præcidis dicta, dum dicis: Sed ut Spiritus dabat eloquia. Non hæc, mi reverendissime, pro oratoriis debes accipere pompis; neque pro spumosarum pompegi ^e insanis vesicis; sed pro doctrinarum differentia, qua omnibus omnia factus est, ut omnes faceret salvos (*I Cor. ix, 22*). Lacte enim, non solido cibo, ut ait Castissimus, Corinthios potat (*I Cor. iii, 2*), cum in infirmitate et tremore, ac timore multo, apud eos fuisse se dicit.

15. Quod vero testimonium Prophetæ hic usus es: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (*Psal. lxxxiv, 9*), plane risum hic tenere non valeo. Nunquid Propheta pro grammatica, de qua nunc intentio vertitur, dixit *audiam quid loquatur in me Dominus Deus?* imo plus congruit ut dicat, *audiam quid loquatur in me Donatus profanus*; nisi forsitan Virgilium, et Homerum, vel cæteros poetas, Spiritu sancto dicas esse locutos, et per spirationem divinam asseras idola fuisse laudatos; ac sic æquales ^c optata negare divinis. Quod vero asseris quod sanctus Gregorius dixerit: In cunctis fidelibus Spiritus venit, sed in solo Mediatore permanet, qui ejus humanitatem nunquam deseruit, et cætera: eadem enim replicas et inculcas, et semel incongrue posita iterando intentas: neque de Spiritus spiratione contendimus, ut dimices contra illud quod nunquam objectum recolimus.

16. Nam et illud quod dicis quod Paulus apostolus seminibus secundum allegoriam protulerit, verum est, quia omnia quæ protulit allegorice protulit, et mystice cuncta intelligendo perdocuit. Sed nunquid allegoria ita inducitur, ut erronea proferatur, et non latine, sed vitio citer ^f juxta te comparetur? At allegoria, aut mystice tamen per regulam non hoc ordit Donati. Aut forsitan tum ibi solum allegorice, ubi erronee; et ibi simpliciter nude, ubi grammaticæ? Si erroneum dictum per artem Donati ejus firmavero, mox allegorice intelligendum id ipsum quod erroneum dicis esse profusum; rogo ut identidem dicas, si absque allegoria ejus peritissimum ubicunque probas assertum?

17. Sed quia per artem hoc non locutum fuisse

^c F. illum posses.

^d Ms., coniceo hista.

^e F. pomparum.

^f Citer absolute vox, a qua citerior. F. citiositer.

negare non vales; extenuari hoc per nescio quam A
olimina cupis. Asseris enim: Hæc est benedictio
qua benedixit Deus Abrahæ in repromissione semi-
nis ejus, qui est Christus, et gentium vocatione. Ibi
enim positum est: *Multiplicabo semen tuum* (Gen.
xxii, 17), et cætera. Adjicisque: Tropice et hyper-
bolice locutus est. Quis enim non vileat, quod in-
comparabiliter amplius arenæ numerus quam esse
omnium hominum multitudo ab ipso Adam usque
ad terminum sæculi, quanto magis solum genus
Abrahæ? Dum nimium contradictioni inseruis, et
ad omne quod dicitur obius ^a ire cupis, aliud pro
alio respondere te, o dilecte, non vides, non dictum
Apostoli per artem Donati digestum affirmans, sed
benedictionem Abrahæ; nescio quo vertiginis astu
divertens. Et licet doctoris usus sis in hoc loco sen- B
tentia, non ita ut æstimas, sed aliter retractanda.
Audi tamen verius et honestius quam ^b præpones.
Audi tuum Isidorum inquam: *Multiplicabo semen
tuum sicut stellas cæli*; id est Christianam gentem,
cujus tu pater in fide subsistis, sic faciam resurre-
ctionis lumine coruscare. Deinde monstravit illi are-
nam maris, et dixit: *Sic multiplicabo semen tuum* ^c;
hoc est erit quidem copiosa gens Judæorum, sed sterilis
et infecunda sicut arena manebit. ^d Ut sic erit non
ad numerum multiplicationis comparative arenæ,
vel stellarum, referatur, sed ad effectus operum de-
rivetur. *Sic erit semen tuum*, non in numero stella-
rum vel maris arenæ dixit, sed ad affectus earum-
dem rerum, quas ei ostendit, signavit: *Sic erit
semen tuum*. In parte resplendet fulgore, et in par- C
te sterilitate erit omnimode infecundum ^d. Et licet
tropice et hyperbolice per superabundantem trop-
um ^e dicatur tamen mystice identidem atque al-
legorice, facile intelligentia scientibus aperitur.

18. Multa erant que in confirmatione dictorum
meorum digerere; sed fastidium lectoribus meis
dubitavi ingerere. Sufficit quod beatissimus Augusti-
nus in primo libro Confessionum suarum ita hujus
artis quod assecutus fuerat peritia defleat, ut pene
omnes artis hujus peritos in errore maximo devo-
lutos non siccis oculis lugeat. Et beatus Cassianus
cum sodale suo Germano præclaro, pro hujusmodi
flentibus disciplinæ reatu, anas tero te ^f in collatione
quarta decima hujusmodi reciprocationis accepit
remedium. ^g De hac ipsa, ait, unde tibi purgationis
maxima nascitur desperatio citum satis atque efficac
remedium poterit oboriri, si eandem diligentiam
atque instantiam, quam te in illius sæcularibus stu-
diis habuisse dixisti, ad ^h scripturarum spiritualium
volueris lectionem meditationemque transferre. Ne-

^a Id est, contrarius.

^b F. quem, id est doctorem.

^c Apud Isidor. cap. 42, qq. in Genes. non ita,
sed: *Sic erit in multitudine semen tuum*, quæ sola
verba cum posterioribus consentiunt.

^d MS., *erunt omni modo infecunde*.

^e Ms., *per superabundanti tropo*.

^f L. A Nesterote: abbas quippe Nesteros voca-
batur.

cesse est enim mentem tuam tandiu illius carmini-
bus occupari, quandiu sibi alia quæ intra semetipsam
recolat, simili studio et assiduitate perquirat, ac
pro illis infructuosus atque terrenis, spiritualia ac
divina parturiat. Quæ cum profunde atque conce-
perit, atque in illis fuerit enutrita, vel expelli priores
sensim poterunt vel penitus aboleri. ^g

19. Secundum Hieronymum quod ad magnum ora-
torem firmasse te applaudis, quod jam alio modo
dictum fuisse cognoscis, quid Eustochio dicat idem
tu ipse diligentius intueere. ^h Nec tibi, ait, deserta
multorum velis videri, aut lyrici ⁱ festiva carminibus
metro ludere. Non delumbem matronarum salivam
delicata ^j secteris, quæ nunc strictis dentibus, nunc
labiis ^j dissolutis, balvutientem linguam indimidata
verba moderantur ^k, rusticum putantes omne quod
nascitur: inde illis etiam adultæ:ium linguæ placet.
Quæ enim communicatio luci ad tenebras? Qui cons-
ensus Christi ad Belial (*II Cor. vi, 14, 15*)? Quid
facit cum psalterio Horatius, cum Evangelii Maro,
cum Apostolo Cicero? Nonne scandalizatur frater,
si te viderit in idolio recumbentem? Et licet *omnia
munda mundis* (*Tit. 1, 15*), et nihil rejiciendum quod
cum gratiarum actione percipitur, tamen simul bi-
bere non debemus *calicem Christi, et calicem damo-
niorum* (*I Cor. x, 20, 50*). ^l

Et post ista tam fortiora tamque valentia, innectit
alia multo his fortiora. Revelationem quam sibi dicit
a Domino revelatam non fictis somniis, sed veris
verberibus sibi inlatam, in qua se ductum ad tribu-
nal judicis asserit, et pro frequentatione librorum
gentilium acriter cæsum in præsentia angelorum seu
cunctarum virtutum ostendit.

20. Inspiciamus iterum quid de hoc etiam mirifi-
cus sentiat Augustinus: Non curare, inquit, debet
qui docet quanta eloquentia, sed quanta evidentia
doceat. Cujus evidentia diligens appetitor aliquando
nec leget verba cultiora, nec curat quid bene sonat
sed quod bene indicet, atque intimet quod ostendere
intendit. Item ipse: Bonis doctoribus tanta docendi
cura esse debet, ut si verbum quod nisi obscurum
sit vel ambiguum, latinum esse non possit, ore au-
tem vulgi dicitur ut ambiguitas obscuritasque vite-
tur, non sic dicatur ut a doctis, sed potius ut ab
indoctis dici solet. Vides, o eximie, non curasse
doctores in verbis grammatica vitia, quando in sensu
sibus et profectibus tuta esset sententia. Nunquid
non talis est hujus sanctissimi doctoris assertio,
qualis et mea illa, contra quam ais, professio: san-
ctos et apostolicos viros non verborum compositio-
nibus deservire, sed sensuum veritate gaudere; nec

^g Deest ad in Ms., sed restitui ex Cassiano col-
lat. xiv, c. 13, sicut et sequentia: *quem intra semet-
ipsum... perquirere... poterit*: quæ ita in Ms., sed
ut in textu ex Cassiano legenda.

^h Ms., *lubricis... delicativam... nun clavis*. Hiero-
nymus ut in textu.

^k Deest in Ms. *moderantur*. Exstat apud Hieron.
Epist. 22, multo post medium.

per artem Donati liberalem; sed per simplicitatem currere Christi. Tale est quod ipse dicit: Non sic dicatur ut a doctis, sed potius ut ab indoctis, ut sensuum veritas pateat, non verborum compositio tumeat.

21. Quod si forsitan asseris psalmos, et Job historia, apud Hebræos existere metrica, scias te non insolubili contra nos dimicasse problema. Quia sicut lingua Hebræa erat sancta et inclyta, et in primordio mundi ab ipso Auctore hominum consecrata; ita ipsius linguæ metrorum formula non profana et idolatriæ^a cultoris est regula, sed aut Moysi literarum Auctoris commenta, aut certe sancti omnis^b vel prophetæ cujuspiam inspiratione Dei sequentibus promulgata. Nos enim pro hujus Donati arte ostendimus^c, ipsamque totis viribus destruimus, non sanctissimæ linguæ tenorem evacuare quocunque instinctu satagimus; quia certum apud nos ipsos habemus, quod omnis lingua rectitudinis suæ habeat regulam, per quam se rationabiliter directe^d diffundit in doctorum hominum pectora: sed tanta est divinæ inspirationis eloquia^e, ut non quasi necessitate alienis succumbat eloquiis, sed auctoritate quadam nitatur viribus propriis. Audi nunc quid Isidorus sanctissimus dicat: Gentilium dicta exterius^f verborum eloquentia nitent, interius vacua virtutis sapientia manent^f. Eloquia^g autem sacra exterius inculta verbis apparent, intrinsecus autem mysteriorum sapientia fulgent. Intende quid dicat: Quod eloquentia inculta sit sacra, et non per te Donati^h cultataⁱ. Item ipse: Fastidiosis atque loquacibus Scripturæ sanctæ minus propter sermonem simplicem placent: gentili enim eloquentiæ comparata videtur indigna. Hic etiam qualiter Scripturæ sanctæ sermonem simplicem dicat, quæso, perpende. Item ipse: Simplicioribus litteris non est præponendus fucus grammaticæ artis. Prospicis simplicitatem verbis prælatam hic esse arti Donati.

22. Absculta quid Damaso Hieronymus dicat: « Dæmonum cibus est carmina poetarum, sæcularis sapientia, rhetoricorum pompa verborum. Hæc sua omnes suavitate delectant, et dum aures verbis dulci modulatione currentibus^j capiunt, animam quoque penetrant, et pectoris interna devinciunt. » Ut reor, probata est sæcularis scientia dæmonum esse eufrasiam. Item in consequentibus quid promat jam dicti absculta emperiam^k. « Verum, ait,

^a Ita et passim apud alios, pro idololatriæ.

^b Congruentius hominis.

^c Id est tendimus.

^d Melius directa.

^e L. eloquentia.

^f Ms., exterior... maneat. Apud Isidorum vero lib. III. Sent. cap. 43, ut in textu.

^g Apud Isid. ibi: Eloquentia; et ita Alvarus immediate resumit.

^h L. per artem Donati.

ⁱ Cultare pro colere, etiam apud alios infimæ latinis scriptores.

^j Ms., uiribus; ubi currentibus apud Hieron. Epist. 146.

A ubi cum summo studio ac labore fuerint perfecta, nil aliud nisi inanem sonum, et sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt. Nulla ibi saturitas veritatis, nulla justitiæ reflectio reperitur. Studiosi earum in fame veri; in virtutum penuria perseverant. « Et tu mihi sanctos et apostolicos viros per inanem sonum, per famem et macredinem veritatis, per egestatem justitiæ, dicis esse versatos? Et post multa virilia^l quæ te tuaque truncant asserta, Apostoli replicas^m verba: Si enim quis viderit qui habet scientiam in idolio recumbere, nonne scientia ejus, cum sit infirma, edificabitur ad manducandum, et peribit infirmus in tua scientia, frater, propter quem Christus mortuus est (I Cor. VIII, 10)? Nonne tibi videtur, aitⁿ, sub aliis verbis dicere: Ne legas philosophos et oratores poetas, ne in eorum lectione resquiescas. » Si in lectione eorum scandalum est, multo magis in docendum sacrilegium est. Et post aliqua: « At nunc, ait, etiam sacerdotes Dei omissis Evangelii et prophetis videmus comœdias dicere^o, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium, et id quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluntates^p. » Vides hoc etiam crimen necessitatis existere in pueris; et nos gratia liberatos, et ætate legitima jam adultos, sub crimina mittere cupis? Item sensibus tuis jam dictum doctorem ad Alcaliam^q intromitte dicentem, cum exponere vellet Apostoli dictum: Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque tractaveritis; quæ sunt omnia in interitum ipso usu secundum præcepta et doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ (Colos. II, 21), ait: « Hoc loco quidem conjunctio superflua est: quod in plerisque locis propter imperitiam artis grammaticæ apostolorum egisse reperimus. Neque enim sequitur^r sed, vel alia conjunctio quæ solet ei præpositioni, ubi^s repertum fuerit, respondere. » Habes ne ultra, quæo nervos tuæ loquacitatis extendas? Ecce apertis vocibus, et pene palpabilibus rebus, inscium Apostolum tuæ grammaticæ legis, et certe sapientiosem cæteris apostolis eum negare non vales.

23. Quod si nostrorum doctorum sententiis de sanctis scriptoribus non acquiescis, ipsorum philosophorum quorum institutus es disciplinis acquiesce eviratis verbis verbis et clivosis. Dicit enim Porphyrius nos intuens in contumeliarum suarum contra Ecclesiam libris: Adherent, inquit,

^k Vide supra n. 1, hujus epist.

^l F. vir ille, nempe Hieronymus, cujus sequentia, sicut et præcedentia, sunt verba.

^m Replicat, non replicas legendum. Textus enim ille, non supra in Joannis Hispalensis exstat Epistola, sed in laudata Hieronymi ad Damasum.

ⁿ Ait, nempe Hieron., Epist. 146.

^o Apud Hieron. ibi, non dicere, sed legere.

^p L. voluptatis. Sic apud Hier.

^q L. Algasiam. Vide Epist. I, n. 2.

^r Ms., sequimur.

^s Adde, ubi quidem. Ex Hieronymo Epist. 151, ad Algasiam, quæst. 10, circa fin.

ineptiis Judaicarum Scripturarum, in quibus cum absolutio vel explanatio nulla sit, ad quasdam narrationes incongruas inconvenientesque convertunt, quæ non tam explanationes sunt his quæ obscura sunt, quam laude plausumque disserentibus conferat. Nam ea quæ Moyses agrestici et simplici sermone conscripsit, divinitus sancita et figuris atque ænigmatibus oblecta confirmant, atque ingentibus oppleta mysteriis inflati mente ac tumidi, turbato in semetipsis rationis humanæ iudicio, sacramenta putant, in quibus se agrestis scriptor explicare non valet. Ecce philosophus inter suos nobiles, et ex tempore declamator insignis, Moysen imperitum, et agrestem scriptorem explicare non valentem suis prosequitur orsis. Et utique si ejus dicta per artem decursa videret, aut eloquenter perite per sæcularum sapientiam diffusa probaret, non eum tali nomine notandum putaret : sed quia ut vere gentilis in verba foris ornatum non vidit, fulgorem interiorum rimare nescivit. An sancti Apostoli dicta ignoranda transivit, qui *Habemus thesaurum absconditum in vasis fictilibus* (11 Cor. iv, 7) dicit.

24. Dies mihi, priusquam sententiæ doctorum, deficient, si omnium doctorum sententias maluerò congerere huic nostræ assertioni coherentes et valide. Quæ quia multæ sunt, et pene a nullo penitus sapientissimo explicandæ, contentus ero istis testimoniis tam a præfixis, et ad secundam oppositionem me identidem patrum decedentium b armabo telis. Igitur sententias doctorum a nobis pro unione Filii Dei digestas de naturarum distinctione ab eisdem depromptas conas c subruere, eorumque dicta sibi impugnantia non verens ostendere, nec beati Augustini eloquia destruis, sed sancti Hieronymi contra eum dicta opponis, utrorumque sententiam in rixam mittens, et in seipos surrexisse atque contra se locutos fuisse ostendens. Sed absit ut hoc credendum alicui vel paululum intelligenti videatur; tanto magis tibi tanto et tali viro scientia et liberalibus artibus illustrato. Nos enim quæ diximus pro unione personæ certavimus : unumque Christum in duabus naturis intelligentibus bene probavimus. Nam quod beatum Hieronymum sensisse contendis, de proprietate naturarum hoc illum proferre sentire debes, non pro unione personæ : quia nunquam duos Christos in quavis scriptura discretos perlegis. Sicut dixit : Non ergo natura unigeniti est primogenitus, sed propter societatem unigeniti Dei unigenitus est. Vides quia naturarum explicuerit proprietatem, non personæ distinxerit unitatem. Nam utique secundum divinitatem est Deus, et secundum humanitatem homo est verus. Sed iterum libere et constanti profiteor in utraque natura unum Christum existere, et unum Filium proprium esse; non duos, ut visus est Elipandus hæreticus nomi-

nasse. Quod autem dicit, quia Deus hominem suscepit, et per mortem crucis relinquendus erat a Deo usque ad resurrectionem, non hoc ideo dicit quod derelictum eum affirmet, quod longe est a sensibus nostris. Sed ut Beatus Libanensis presbyter dixit : Non quod Divinitas reliquerit carnem suam, sed quod non commoritura erat cum carne sua : quia sic in sepulcro carnem suam commanendo non deseruit, sicut in utero Virginis connascendo d firmavit. Fidei ergo nostræ sic convenit, ut homo filius dicat : *Quare me dereliquisti?* (Matth. xvii, 46) et Deus filius, qui cum Patre æqualis est, dicat : *Qui me misit mecum est, nec me dereliquit* (Joan. viii, 49). Et cum ex utroque unus sit Filius, cavendum est, ne aliquis dicat : Homo est mortuus, et Deus eum excitavit. Hoc illi dicunt qui secundum carnem prædicant adoptivum, et secundum divinitatem proprium.

25. Dictum vero S. Hieronymi a te, dilecte positum, ita accipiendum procul dubio congruit, quia humanitas derelicta est a divinitate sua cum qua ipsa tertia est in Trinitate persona. Sed quia divinitas mori non poterat, ideo quasi in se sola naturaliter humanitas passionem ferebat. Miror tamen quomodo eum hic derelictum a Deo ausus est dicere, cum in tua epistola, dum aliud ais, nunquam derelictum visus est affirmasse, ubi ex præclaro Gregorio nostra firmatur assertio. Dixisse enim ais : In cunctis namque fidelibus spiritus venit, sed in solo Mediatore permanet, qui ejus humanitatem nunquam deseruit. Si non est deserta, nec utique derelicta. Quæ vero ex sancto Augustino contra Priscillianos dixisse intendis, nec mutabilitati vel conversioni divinitatem subjacere causaris, certe hæc vere contendis, sed contra quem ipse non habes. Neque enim dicimus, aut humanitatem in divinitatem mutatam, aut divinitatem in carnem conversam, nec augmentum eidem simplicissimæ naturæ, nec de talibus blasphemias cum quoquam aliquando contendimus; sed veraci persecutione firmamus, Deum hominem factum Christum Redemptorem omnium, unum, non duos filios disjunctos et a se personarum diversitate discretos, sed unum, et per unionem personæ proprium, non adoptivum. Beati Leonis verba, et S. Hieronymi veneranda eloquia, seu Athanasii præclari sententiam diu ac bene rimavi, et tota mihi non adversata, sed consentanea vidi. Quia non pro persona Christi, quæ una, est dictum, sed pro naturarum a proprietate, quæ in eo binæ sunt, cognovi digestum. Beatum Ambrosium identidem talia persecutum productis, et contra Appollinaristas decertantem injungis, quasi ego divinitatem, et carnem unius substantiæ dicam, et apertis verbis duas in eo naturas distinguam f. Diluis quod

banensem, sed supra Epist, 1, n. 5, legimus *connascendo*.

^e Ms., pro per naturarum.

^f Leg. naturas non distinguam.

^a F. jam.

^b F. defendentium.

^c Idem ac conaris.

^d Ms., quod nascendo. Nedum autem apud Li-

nullus objicit, et ad ea de quibus conquereris nihil confirmative respondes.

26. Quod vero Ephesini synodi dicta conaris infringere, miror te hoc mente vel voluisse tractare, quanto magis scriptis prolixioribus ventilare. Dicis enim : Si dixeris quod propria est Dei Patris Verbi, quod sancti Patres minime credo ut ita dixerint ; ergo Sabelliniam hæresim a secutus videberis, qui dicis quod propria est Verbi Dei caro Patris, et propria est Verbi, quod sancta synodus Ephesina minime docuit. Certe cognoscis non meam sententiam, sed Ephesini concilii protulisse, ut tu testis es mihi. Et quo pacto ausus es dicere quod sancti Patres minime credo ut dixerint ? Nunquid isti sancti non fuerunt Patres, qui Ephesino concilio præfuerunt præsentés ? Dicis ergo : Sabellianam hæresim secutus videberis : cur hoc mihi attitulas b, et de aliorum sententia me plectere festinas ? Nunquid proprium aliquid dixi ? Eorum dicta mea scripta sonavit. Dic ergo : Sabellianam hæresim secuti sunt Ephesini concilii sanctissimi Patres, qui dixerunt quod propria est caro ipsius Verbi Dei Patris, et propria est Verbi ? Sed audi, o nostrorum temporum Aristarche, quo animo hoc dixerint : propria est non solum Verbi Dei Patris, sed etiam Patri, quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, non in carne conversum, vel ut dicis mutatum, sed in carne unum Filium proprium factum. Propria est caro Patri per proprietatem ejus Verbi. Non, quod absit, ut caro ex divinitate Patris sit sumpta, a Maria virgine semper suscepta, sed una cum divinitate sua, tertia sit in

Trinitate persona.

27. Quod si secundum Verbum Patri est proprius, et secundum carnem est adoptivus, jam ergo surrexit in parte vestra olim mortuus Elipandus. Nos non Sabellianam prædicamus tres personas credentes, nec adoptivam carnem Christi asserimus, unum Filium proprium non duos veraciter prædicantes. Quod si propriam non dicis Patri, adoptivam ergo Patri videberis affirmare. Sed audi qualiter te tuo trucidés ense. Eo tempore quo Elipandi lues vesano furore nostram vastabat provinciam, et crudelior barbarico gladio lethali pectora dissipabat fortiter rumfea d ; vester nunc requisitus episcopus Teudula, post multa et varia de proprietate Christi veneranda eloquia, tali fine totius sæe dispositionis conclusit epitoma, ut diceret : Si quis carnem Christi adoptivam dixerit Patri, anathema sit. Amen.

28. Audi quid Basiliscus Elipando dicat : Adicit, inquit, quis : Deus Pater carnem non genuit. Fateor ipse quia carnem non genuit, sed Filium e cujus caro est genuit. Nec quis homo in Filium animam generat, sed carnem cujus est animam generat. Ibi enim Deus Pater Spiritus Spiritum, non carnem,

a Vocem hæresim prætermisit hujus scriptor codicis. Exstat supra epist. 5, n. 7, et hic statim infra.

b Ms., ad titula.

c Aliter, crudeliter. Apud Bravo in Catal. episc. Cordub., pag. 107.

generat. Et hic quis homo Pater caro carnem, non Spiritum, generat. Ibi Deus Pater et naturam et personam, hic homo Pater tantum naturam : non personam. Ibi antequam naturam hominis susciperet, subsistens divina persona amplius augmenti ut Dei Filius fateatur f, divina generatio obtinuit. Hic ut quis filius hominis fateatur, multo minus habuit, qui sine persona tantum a Patre naturam carnis suscepit. Unde omnino quis aut dividat omnem hominis filium, aut Christum ex utroque prædicet unum. Omnis enim ad Dei imaginem conditus, per quem imago Dei descendit, non nisi dissimiliter genitus ex utroque parente existit. Primo natus a Patre, incognitus manet pro tempore. Demum nascitur a matre, et videtur in homine. Pater tantum sine persona naturam, mater vero ut naturam generat, et personam. Sed in una persona utramque substantiam : unam e visceribus propriis gignendo in fratrum transmisit aliam non a visceribus proditam cum genita parturivit. Unde in gignentibus caro tantum de carne nata, anima vero a Deo noscitur propagata. Quapropter, si uterque parens e proprio in Filio animam non genuit ; ergo adoptivus illi in anima existit. Quamobrem si cui placet naturarum distinctionem in proprio et adoptivo filio dividere Christum, dividat hominem g omnino hominis filium. Sed quia ratio veritatis repugnat, ex utroque Deo Patri, ex utroque in utroque parenti, proprius Filius agnoscat : quia in utroque non nisi unus personaliter aut Dei, aut hominis Filius demonstratur.

29. Illud vero Vincentii nostri dictum quod infringis, quo animo dictum fuit advertere debes. Non enim hoc protulit ut carnem Christi conditam ante sæcula affirmaret, sed ut unam personam Verbi et carnis ostenderet. Dicis enim : « Illa facies quam colonus paradisi fugiit, subjecta creatura fuit, sed non de semine David nata, sed nondum divinitas ex stirpe David corporata, sed nondum in tempore nata. » Ecce quæ paulo ante refutabas manifeste profers atque confirmas, dum dicis : « Sed nondum divinitas ex stirpe David corporata. » Quæ divinitas ex stirpe David existit corporata ? Si Filii, ergo propria Patri est facta. Reprehendis Vincentium, de proprietate personæ Filii optime sententem, et non advertis Evangelium hoc idem apertius confirmantem : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo (Joan. iii, 13)*. Necnon et illud : *Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius (Joan. vi, 63)*. Dic mihi, ubi erat filius hominis priusquam carnem acciperet ? Si in cælo, cur ergo accepit carnem, qui jam carnem habebat, quia dicit *filium hominis*, ut et eum ostenderet per unionem personæ a principio

d Id est, romphæa, gladius.

e Ms., filius.

f Id est dicatur.

g Forte omnem, ut paulo ante scriptum est, omnem hominis filium.

esse, et eum hominem nominatum fuisse. Nam dum dicit *filium hominis*, ostendit eum filium esse Mariæ. Ista quæ Vincentio eruditissimo objicis, Evangelio sanctissimo injice, et illud iterum ejus eloquium vide. *Abraham exsultavit ut videret dicem meum; et ridit et gavisus est* (Joan. viii, 56): et cognosce Abraham subjectam creaturam, non formam incarnatam vidisse. Et scito quia hæc ^a non secundum naturam carnis profertur, sed secundum unitatem personæ firmatur. Absit enim a nobis ut incarnatum Filium ante tempora sæcularia aliunde, et non de Mariâ semper virgine, proferamus. Absit iterum, et procul sit a sensibus nostris, ut per unionem personæ illi a Mariâ initium demus.

30. Velim hic respondeas mihi, utrum Christum in utraque natura verum et unum proferas Filium Deum, an in una Deum, in alia separatim hominem solum et purum. Utrum carnem Christi creatricem omnium secundum unionem personæ dicis, an creaturam aperta voce defendis? Quod si eum creaturam tantum, et non adstruis creatorem, te ipsum comprobas transgressorem, qui prætermissio Creatore colla inclinas creaturæ. Dii enim, qui non fecerunt cælum et terram, pereant de sub cælo. Et ubi erit illud quod legimus: *Quorum patres, et ex quibus Christus qui est secundum carnem, Deus benedictus in sæcula. Amen* (Rom. ix, 5). Et illud beati Joannis: *Scimus quia Filius Dei venit, et carnem induit nostri causa, et passus est, et resurrexit: hic est verus Deus, et vita æterna* (I Joan. v, 20). Et Paulus iterum: *Notum vobis sit, fratres, quia Evangelium, quod evangelizari, non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud; neque didici, sed per revelationem Jesu Christi* (Gal. i, 11). Quod si Creatorem eum ex omni parte credis, non solum eum ante Adam velis nolis probabis, verum etiam ab initio sine initio fuisse defendes.

31. De anima vero Christi disputas, et eam de semine David non esse decertas, quasi nos de semine eam. David dixerimus descendere, aut de proprietatis naturæ humanitatis diversa sentire. Dicimus enim non quod humanitas, id est corpus et anima ab initio fuerit corporata, sed quia per indissolubilem verbi Dei conjunctionem uniter in ipso principio exstitit operata. Quomodo, nescio: quia intellectu assequi non ^b valeo, secundum quod beatus profert Augustinus: « Hoc, ait, fides credat, intelligentiam non requirat: ne aut non inventum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. » Taliter et S. Hieronymus eloquens dicit: « Miraris si ignorem de ^c divinitatis mysterium, cum me ipsum nesciam. Interrogas me quomodo divinitas et incarnatio unum sit, cum ego nesciam quomodo vivam. Deum intellexisse, credidisse est: Deum nosse, adorare est. Sufficit mihi scire quod credo, plus autem nec volo, nec cupio. Si amplius scire voluero,

et hoc incipio perdere quod credo. » Ante enim præmiserat: « Ego non intelligo aliud sedentem, et aliud scabellum, sed totum in Christo thronus est. Quarit et dicit, quare vel quare, quomodo sit nescio: et tamen credo quod sit. » Quomodo, inquis, dicemus verus Deus et verus homo? Audi quomodo: Secundum carnem homo, secundum verbum Deus ^d: sed caro et Verbum unus Filius, Deus verus et certus. A matre natus ut dicis tempore, sed sempiternus a Patre. Sed sequere clausulam totam: duabus in substantiis persona sola est numinis. Quod verò non derelictus fuit a Divinitate, jam quantum valui in priore epistola dilucide doctorum fluentia firmavi; et totum hoc recensiri, onerosum legentibus vidi: præsertim cum a te dilecte non fuerit extenuatum, nec in aliqua parte temere violatum. Sancti Fulgentii, vel beati Hieronymi, seu præclari Augustini, vel aliorum validas voces intexui, quas nec infringere voluisti, nec debuisti, forsitan nec valuisti. Hæc pro captu virium mearum digessi, et non quantum debui, vel quantum dignitas materiæ postulabat, sed quantum posse mihi exstitit, posui. Præsertim quia, ut me amplius nosti, hebetudine detineor linguæ, et præpedior ingenii tarditate. Tuum est, reverentissime, probare quod dixi, et deinceps non progredere in aliud quod non possit defendi.

32. Illudque iterum Junnili reducito menti: Distinctio, unio, alternatio. Distinctio est enim, quæ secundum naturas loquitur, ut inconfusas earum proprietates ostendat. Unio, quæ in una persona unitatem duarum asserit naturarum. Alternatio, quæ in e humana divinis, et divina humanis: utrumque in uno Filio, ut inconfusum, ita indivisum, assignat: hanc alternationem, dum ipse non nescias, qualiter prætergredi causa vincendi procuras? Secundum hanc alternationem Vincentii nostri dicta intellige, et plane eum non dicebis errasse. Quæro igitur, et iterum quæro, ut a tuo hujusmodi asserta demas perenniter animo, nec de tam difficilioribus questionibus abrupte et leniter disputet, de quo, absit, nomen catholici perdas, et infirmioribus scandalum has: quia hæc male assertionis inventa audacia, perfidiæ et impietatis est massa; et jam antiquitus a doctoribus illustribus radicitus amputata.

33. Nestoriani, ut ait noster lumen Isidorus, a Nestorio Constantinopolitano episcopo nuncupati, qui B. Mariam Virginem non Dei, sed hominis asseruit genetricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis. Nec unum Christum verbo Dei et carne credidit, sed separatim, atque se junctum; alterum Dei, alterum hominis prædicavit. Memento illud egregii Augustini responsonis eloquium: Illa persona quam genuit Pater ante sæcula, ipsam genuit Virgo cum carne. Atque illud S. Joannis adverte: *Ego sum α et ω , primus et novissimus, qui*

^a Forte hoc.

^b Deest non in ms. Ex consequentibus autem patet adhibendam esse negationem.

^c De redundare videtur.

^d Ms., Deum... carnem... unum, etc.

^e Leg. et humana.

fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula sæculorum. Amen (*Apoc.* 1, 17). Et propheta : *Si affiget homo Deum suum, quoniam vos affixistis me?* (*Malac.* 11, 8.) Unde et Dominum gloriæ crucifixum legimus (*I Cor.* 11, 8), cum in hoc quod Dominus gloriæ est, crucis non sensisse dispendium sit certum.

34. Concilii Ephesini percurrere sententias, et Hieronymi præclari, seu Fulgentii, vel aliorum, maximeque pene temporis nostri Beati Libanensis præbyteri, et plane nunquam propter assumptam venerabis assumptum, nec propter invisibilem adorabis visibilem, sed assumptum et assumptam, invisibilem et visibilem, unum mox tuum venerabis vel omnium Redemptorem. Hæc fides est Ephesini concilii, hæc et nostra professio. Pro hac etiam, si res exegerit, gladio cervicem præbebo. Unum tantum in finem hujus epistolæ fraterno suggero more : ut quæque digesta sunt, non accepta sint dure : quia non intentione victoriæ, sed veritatis intentione in hæc verba descendi. Vestrum estque dicta minus sale condire : et verbositate vel imperitiæ meæ veniam impertire. Semel enim fassus sum, non per artem Donati incidere, sed inscientiæ meæ mihi congenitæ innitere. Nec fas est, ut cujus contra regulam surgo, ipsius regulæ quam destruo incedam tropo. Miror tamen cur Varronem secutus, hoc dicere volueris : cum Cæsar dicat : Nullum nomen quibus terminare litteris mutis. Sed hæc et alias.

35. Nunc ad propositum revertamus, et omnia quæ scripta sunt, amoris causa dicta probemus. Non enim inimicanti studio, sed amanti voto cuncta digessi, in ea quæ te crudelibus, ut dicitis, trabibus demulcavi, et ut puto profectuosum, nam non inutile fuit, ut pote qui responsum multi jam temporis debitum severitate-sua, imo rusticitate, exhibuit, et tacentem et diu silentio studentem, in eloquio erumpere fecit. Præstitit quod blandiloquacida^a non valuit, et desideratum nobis amici indiculum misit. Nec me Antisthenem philosophum, teque Diogenem, asseras esse; cum non discipulum, sed magistrum in omnibus approbes fore, quia non præbes caput ferienti et submittis, sed accerrimo crudelique me satis mucrone petis. Hic certe est Antisthenes qui cum gloriose docuisset rhetoricam, audissetque Socratem, dixisse fertur ad discipulos : Abite, et magistrum quærite : ego enim jam reperi. Sed quid, quæso, amantibus durum ? quid amicis poterit esse æverum, cum nec ipsa mors potest divellere quos charitas indissolubilis junxerit Christi ?

36. Secundam epistolam vestram tristes et pene ad inferos usque dimersos accepimus, et vel quantumcumque in doloribus solamen ex amici scripta nos habuisse cognovimus. Ad quam respondere nil præ lacrymis potuimus, quia et musica in luctu importunam vel intempestivam narrationem a majori-

bus dictam perlegimus (*Eccli.* xxii, 6). Hoc solum in procinctu^b respondimus, quia si caro Christi ideo non est Patri propria, quia non fuit ab eodem suscepta; ergo nec Filius in divinitate totus est proprius, quia non est cum Patre una persona, nec pariter humanam induit^c formam. At si proprium Patri dicitur in toto Filium, et non ex Patre prædicat adoptivum; propriam carnem, velis nolis, Patri dicitur, sine qua tertiam credere in Trinitate personam non vales. Ipsa enim est Deus et homo tertia persona perfecta et plena, et, ut credo, a Patre et Spiritu sancto in nihilo minorata : nisi forsitan Filium proprium Verbum tantummodo credis, et corpus ab eodem susceptum sicut instrumentum deposuisse iterum unde sumptum fuerat dicitur. Aut quartam personam naturam humanam asseris esse, et non Trinitatem, sed quaternitatem libera voce defendis.

37. Quod vero scriptorem erratum causaris, nescio cur hoc indidere volueris. Nos enim sententiam Ephesini concilii integram posuimus, nihilque de proprio in eadem augmentando confecimus, nec demendo detraximus. Quod si syllabam demptam aut auctam inveneris de ipsa sententia Ephesini synodi quam infringis, scire debes quod velocitas hoc patriverit scriptoris, non intentio aliena dictantis : quia incongruum est, et pene stulti hominis et vesani, testimonia doctorum in suffragio proprio uti, et de proprio hanc sententiam polluere; ac disputanti contra se responsionis linguam per stultitiam propriam acrius acuere. Noli, reverendissime, in tantum nos stultos putare, ut æstimes nos in aliena editione aliqua minuerè^d, aut secus quam positum est, dicta majorum temeritati petulanti usurpare. Hoc enim profani est, et sacrilegæ mentis, non catholici vel quantumcumque fidelis. Quod si aliqua dempta invenisti vel aucta, in synodi sancti a nobis excerptis decretis, membri deputa culpæ exterius servientis^e, non menti interius præsententi. Vale, mi domine, et semper in fructibus Scripturarum læta graminum carpe.

V.

ITEM ALIA EIDEM JOANNI DIRECTA.

Aurelio Flavio JOANNI Paulus ALVARUS.

1. Post disputationem inscientiæ nostræ de duabus quæstionibus non sufficienter, ut pote tantæ materiæ congruentem, sed mediocritate ingenii nostri undique, non medie, temperatam; hactenus silii, et in cæpto^f silentio decreveram permanere, quousque rescripto eloquentiæ vestræ aut retunderer, aut probarer : sed quia amor internus, aut si commodatius dicitur dilectio, quæ charitas aptius in divinis voluminibus nuncupatur, interna obtinens extuat, et extuando modum non servat; inde ordinem litterizandi non servans, atque extraordinario more me totum ipse comatum

^a Id est blandiloquentia.

^b Ms., procinctu.

^c Ms., indui.

^d Ms., minuare.

^e Ms., ex scripta decreta : membri deputa culpa exterius servienti.

^f Ms., incepto.

non nesciens, et primus, et medius, et novissimus A
 scriptor accedo verbosus : ut qui in initio impuli, et
 in medio cœpta disserui, concludam in finem. Hoc
 itaque faciliter crederem, si cum pectore inscio
 disputarem. At cum constet Latini eloquii fluvium,
 imo torrentis impetum fluentem impetisse vitreum
 elementum; quo pacto cludendi mihi erit data faci-
 litas, cui et copiosa ^b assertoris fecunditas, et proprii
 ingenii tarditas, et talenti crediti obviat parvitas? Et
 licet inisita naturalibus locis existat voluntas Dei ^c,
 tamen demitur opplementi facultas, ei certe cui ex
 omni parte indicitur remotionis debilitas. Inchoa-
 tio enim ex nostro est pensa arbitrio; conclusio in
 utrorumque manet iudicio. Nunquam enim sedatur
 responsio, nisi prius converseatur ^d invectionio. Et fit
 flexuosa catenula, et catenatim contentio flexuosa, B
 quæ nec invectionibus cluditur ^e, nec responsionibus
 terminatur. Hæc inter præcipuæ eloquentiæ viros
 sæpe intenditur, crebre inquiritur, frequenter præte-
 xitur. Habet emolumentum æquiperationis, si inter
 pares hæc eadem distendatur finis. At si inter inæ-
 quales protrahitur restis, dejicitur impositus, erigitur
 fortis, vires tripudiant, debilitas gemit. Est et tertium
 non exspectandum ^f, sed detestandum, calumniæ
 jurgium, quod solitum inter insolentium oriri tu-
 multuosorumque conventum. Qui et fecunditate
 eloquentiæ caret, et verbositates dicacitatum ^g male
 fortiter tenet : qui et loqui penitus nescit, et perstre-
 pens importune, nunquam silere novit : verbose
 clamans, et clamose verbositans. Gracule ^h garrula,
 et ferarum rictu ⁱ barrituque enormi... hiatibus
 undique hiulca. Quæ inter obstinatissimas mentes
 fuerit oborta a similitudine linguæ in verbera vertitur
 funde. Et res quæ sermone terminata gratificat, ma-
 nibus ac stirpibus, rastribusque nodosis finita mace-
 rando membra mœstificat.

2. Habet inter sapientes ac morigeros disputatio
 saporis dulcorem : inter stultos ac inconditos ama-
 rissimum acerbumque dolorem. Hic sapientia dulces
 mei sumitur : illic vecordia tumultuante fel volvitur.
 Quod inter sapientes geritur conlatio dicitur : quod
 inter vecordes, tumultuatio verius nuncupatur. Sapien-
 tium jurgium dilectione finitur : insipientium
 amor pinguis et dulcibus ^j terminatur. Isti contende-
 do ad meliora proficiunt; illi rixando ad pejora
 deficiunt. Istis charitas ministrat eloquium : illis rixa
 sustem defert nodosum. Ab istis pax et odor emanat :
 ab illis odium et fetor exhalat. Sapientum memoria
 posteris proficit : stultorum error cum ipsis deficit.
 Moritur sapiens, et post mortem virescit : moritur
 stultus, et post mortem putrescit. Contentio sapien-

tum delectamentum est secuturis : divaricatio stul-
 torum horror est persistentis. Prudentium rixa fa-
 vum impendit : stultorum lucta calicem implodit. Ista
 scientiæ fontibus ^k crescit : illa alapis pugnisque ca-
 lescit. Habent utræque limites suos, et utrarumque
 diversos æstus ^l; pro qualitate propria generat fe-
 tos. Generemus ergo, reverendissime, adultos et
 veritate vegetatos filios juventutis, qui possint pa-
 rentes ditare præmiis indisruptis. Et cum Propheta
 de nostro dicamus : A timore tuo concepimus, et
 parturivimus spem salutis. Imitemur sapientum in
 conversatione nostra exemplum, et philosophorum
 verissimorum æmulemur in omnibus gestum : non
 æmulatione vincendi nostrum accuset ^m intellectum,
 sed proficiendi studio regat totius nostri operis ge-
 stum. Sit concordia mera et castitas indivisa, mox-
 que verborum ducetur pro nihilo pugna. Crede mihi,
 frater, imo ætate Pater, quod dilectione fudi, quæ-
 que in tractu ipso confeci; nec livore aliquo, quod
 absit, sed charitate quæ nobis perenniter adsit. Unde
 quæ duriori eloquio aspera fuerunt, refellendi ne-
 cessitate cognoscite more defensionis elicitæ, non
 contentionis zelo confecta ⁿ. Nam atramentum mihi
 amor infudit ^o et stylus conscriptionis non pinna,
 non calamus, sed dilectio fuit. Jam vero litteræ
 non tantum manu, quantum mente conscriptæ, uni-
 versæ charitate fuerunt confectæ. Verba tamen et
 locutionis ipsius edictio, vel significationis sententia-
 rum in cumulo nil aliud quam ex jecore rorata fuit
 affectio. Quod rogo etsi imperite digesta, tota offensa
 mihi existat ommissa : sic vestra non requirantur ad-
 missa ^p. De cætero, mi dilecte, erant multa secreta
 et mystica, quæ cum vestra bonæ valetudinis parti-
 rem clementia, si prosperitas mihi arrideret sæculi,
 aut terminum sentirem flagelli.

3. Sed quia divina justa censura non quantum
 meremur leniter nostra undique atteret mala, non
 sinimur respirare vel paululum in illis ^q quæ nobis
 erant animi ad profectum. Ut sapientiæ secreta
 rimemus, et in altioribus quæstionibus alas disputa-
 tionis nostræ a terra altius cælo tenus extendamus;
 quatenus terrena relinquentes, et cibum serpentis
 pulverem contemnentes, sumamus columbæ illius
 quæ manifestiores visui alas deargentatas habet ex-
 positas (*Psal. Lxvii*), et velut omnibus aspicientibus
 quasi invitando sibi candore puritatis innocentia
 pansos : occultiore vero sensum in auri pallore
 quasi intrinsecus non omnibus, sed introrsum respi-
 cientibus, pandit. Ob quod et dorsi posteriora aurea
 gerit. Quid enim columba nisi Spiritus omnimode
 sanctus in cujus specie apparuit visus? Et ideo quia

^a Ms., cum pectus inscium.

^b Ms., copia.

^c Ms., existat voluntas. Dei tamen, etc.

^d Nic. Antonius l. vi Bibl. Vet., num. 481, con-
 versatur. F. converseatur.

^e Idem ibidem, eluditur, sed cluditur retinendum.

^f L. expetendum.

^g Ms., decacitatem.

^h Ms., Gracule.

ⁱ Ms. ritu barrituque inormi., iatibus undique iulca.

^j L. pugnis et calcibus.

^k An, ex consequentibus, frontibus legendum?

^l Ms., estos.

^m Ms., accusat.

ⁿ Ms., aspera fuit... elicitem... confectum.

^o Ms., infusit.

^p Admissa, id est crimina.

^q Ms., in illa.

Scriptura sacra Spiritu Dei exstat scripta, inde et super faciem argenteam, et interiora gestitat aurea, cuius merito dixerim alas qui. quid historialiter continet quidquid moraliter docet, quidquid active informat : dorsum vero non indigne accipitur omne quod mysticum, quod spiritale, quodque gerit allegorie nube levatum ^a. Ac per hoc Scripturae sacrae ex corpore et spiritale vigore consistunt : et sicut membratim foris hebetioribus lectoribus patescunt, ita prudentioribus invisibilibus spiritale vigore clarescunt.

4. « Recte itaque procuratum est, ut ait beatus, laude egregia praedicandus, Eucherius, ut illa eloquiorum castitas a promiscuis cunctorum oculis abdito ^b suo quasi quodam velamine pudicitiae contegeretur : at divina optime dispensatione provixum est ut scripta ita tegerentur, caelestibus obumbrata mysteriis, ut secreto suo ipsa divinitas operiebatur ^c. » Fluxus argenteae aureaeque columbae speciem saeculares nesciunt litterae, ignorant philosophi, nec vestri potuerunt scire grammatici, sed tantum ^d nostri idiotae, et rustici, et manus callosas gerentes ex opere. Unde et noster rusticus cum sicum insereret, invenit quod sophistici nescierunt. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum (Joan. 1).* Hoc Plato doctus nescivit, hoc Tullius eloquens ignoravit, hoc fervens Demosthenes nunquam penitus indagavit. Aristotelica hoc non continet pineta ^e contorta, Chrysippi hoc non retinent acumina flexuosa. Non Donati ars artis regulis indagata, nec totius grammaticorum oliva disciplina. Geometrici, ex terra vocati, terrena et pulverea prosecuti sunt : rhetorici verbosi superflui aerem vento repleverunt inani : dialectici stricti regulis, et undique syllogismis perplexi, dolosi et callidi, delusores verborum sunt verius quam structores rerum dicendi. Arithmetici numerorum causas indagare sunt nisi, sed eorum medullam non potuerunt sentire, quanto magis dicere ^f. Musici inflatores vani ventorum flaviles prosecuti sunt auras, et ad veritatem illius musicae artis nunquam potuerunt subrigere alas. Jam vero astrologi caelotenus voluerunt pennis volare, sed in tantum non potuerunt illic fanorum ductu conscendere, ut magis terrenam in caelo quam caelestem in terra indiderent rationem. Nam dum arietes et tanros, scorpios et caneros, leones et ursos, capras et pisces in caeli climate locaverunt, quid aliud quam terrena in caelestia sublimarunt ? nescientes enim naturam caeli, et de eo quod nesciebant temere disputare tenderunt ad inclita ausum : sed nihil produverunt tali materiae dignum, quia spiritum per humanum, non haec per spiritum rimarunt divinum.

^a F. *velatum*.

^b Ms., *additu*. Verum *abditu* legendum ex divo Eucherio in praefatione libri Formularum spiritualium.

^c Sic apud Eucher. ibi : at ms., *operabatur*.

^d Ms., *tante*.

^e F. melius, *spineta*.

5. Quod si horum hominum litteras spiritali vigore quis dicit esse confectas, procul dubio contraria fidei asserit nostrae, et hostis ac infamator est Scripturae divinae : dum et linguam Leviathan, ligatam Christi jam hamo, et maris Aegypti linguam, Redemptoris desolata adventu, nunc asserit quocunque vigere nisu : et tali divinas asserit Scripturas stylo confectas, quali fuerunt philosophorum inanes doctrinae et falsae. Et ubi erit illud nostri Psalmographi dictum : *Eloquia Domini, eloquia casta ; argentum igne examinatum, probatum terrae, purgatum septuplum (Ps. xi)*. De qua et superior doctor dicit egregius : « Nec mirandum quod sermo divinus, prophetarum apostolorumque ore prolatus, ab usitato illo hominibus scribendi modo multum recesserit,

B facilia in promptu habens, magna in interioribus suis continens ; quia et revera fuit congruum, ut sacra dicta a caeteris scriptis ^g, sicut merito, ita et specie discernentur, ne illa caelestium arcanorum dignitas passim atque indiscrete cunctis pateret, sanctumque canibus, et margaritas porcis exponeret. » Et quia saecularis scientia ideo nec enigmatische prophetizat, Psalmista dicit : *Tu dirupisti fontes et torrentes, tu exsiccasti flumina Ethan (Psal. lxxvii)*. Fontes et torrentes dirupit Dominus, dum fluentia veritatis in apostolorum suorum aperuit cordibus. Ad quorum doctrinam sitientes videlicet pergitimus, ac mox veritate plenas nostras lagungulas ^h reportamus. Sed horum apertione fontium fluvii Ethan exsiccati existunt, quia ut doctrinae veritas per fidem C apparuit, gentilium falsa scientia ora conclusit.

6. Sed ad probanda nostrae Christianitatis eloquia veneranda, et gentilium execrabilem Deo et hominibus comprobanda, multorum doctorum in unum cor vertimus ⁱ : et testimonia quae penes me habentur hactenus congregata, vel de illa questione secunda, ubi de divinitate Christi et humanitate nostra fuit vobis responsio temperata, plura doctorum legimus floscula, quae nobis erunt quandoque mittenda, si responsio fluvii vestri nobis identidem existerit obvia. Verum haec et alia congruo tempore servantes, et in omnibus ^j temperantiae modum tenentes, ad illum flectere articulum congruit, quod mentem macerat, et animam urit. Quod nec cogitare valco, nec dicere queo. Ob quod et hujus inquisitionis captum nunc exstat innectum.

7. Unde rogo, peto et flagito, ut cor tuum in mentem mirabilem mihi totam a curis saeculi liberam praepares, et ad ea quae inquiri rimanda enucleatus vigiles : forsitan aperietur mihi per fraternale solatium, quod hactenus manet occultatione sua quadam sepultum. Denique quaestiones de hominis anima a multis agitatae cognovi, inter multos discursas per-

^f Ms., *dici*.

^g Ms., *veris scriptis*. Eucherius vero, ubi supra, a caeteris.

^h L. *lagungulas*, idem ac *parva lagena*. Hispanice *Jarro*.

ⁱ Ms., *cor certimus*.

^j Ms., *hominibus*.

legi : sed liquide inde apertiora indicia nunquam inveni. Sed quid repererim, quidve apud viros illustres disputatum cognoverim, tota hic non verba retexendo, sed sensim breviando narrabo : et quæ sint, vel qualia quæ de illa me identidem movent licet rustice indagabo ; ut qualiter a inscientiam meam doceas, vel documentis me iustras apertius. Scias de animæ immortalitate duos soliloquiorum beatissimus Augustinus conscripsit libellos, doctrina profusos, et evidentioribus iudiciis abunde perfusos. In quibus immortalitatem ejus verissime et copiosissime, quibus valuit assertionibus, comprobavit : sed et in libris quos *de Civitate Dei* idem doctor beatus adtulavit, plura ac fortia compugnatione animæ et carnis inseruit : et quod de peccato prævaricationis ipsa impugnatione inter carnem et spiritum orta sit, certissime comprobavit. Sed de illo quod ego cupio nil penitus tetigit. Item beatus Hieronymus de Natura Animæ libellum parvum composuit, et contra eos qui eam ex traduce ortam asserunt, et quomodo corpus ex corpore sic anima nasci ex anima ; varie ac fortissime dimicavit : eamque novam fieri quotidie nascentibus multis Scripturarum testimoniis affirmavit, et ad extremum originem ejus nescire se dixit. Sed et in dogma sanctorum Patrum idem sanctissimus dixit : Non spiritum Dei animam esse, sed flatum creationis actum, non generationis exromptum ; ubi et animas novas semper nascentibus creari dixit. Nec eas in semel creatas in principio, ut Origenes fingit, nec per coitum seminari, sicut aliqui Latinorum præsumptores contendere, affirmavit. Nam et egregius Augustinus, in jam dicto Civitatis Dei opere, identidem flatum Dei animam non ex substantia Dei elegantissimi similitudine comprobavit. Et iterum Claudianus contra opuscula suppresso nomine Cassiani tres libros de animæ invisibilitate vel incorporalitate confecit, in quibus beatum Hilarium probe sentientem ausus reprehendere fuit. In quibus subtili satis et pene incomprehensibili assertionem, dialectica arte et ingenio elaborata, id multis et pene superfluis conatibus per geometricas formulas est nisus ostendere : quod nullus catholicorum eum fecisse poterit conlaudare. Illud videlicet quod natura animæ incorporata et invisibili etiam a Deo asseruit esse. Item jam dictus præclarus ac beatissimus doctor Hieronymus Marcellino cuidam ex Africa percontanti de origine animæ ita rescripsit : « Quinque sunt, inquit, opiniones de anima : prima lapsam de celo, ut Pythagoras philosophus, omnesque Platonicæ, et Origenes putat ; altera de substantia Dei, ut Stoici, Manichæi et Spana Priscilliana hæresis suspicatur. Tertia, in thesauro habeantur olim conditæ, ut quidam ecclesiastici stulta persuasionem contendunt. Quarta, ex traduce, ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, et simile cum brutis

A animantibus conditione consistat, ut Tertullianus, Apollinaris, et maxima pars occidentalium autumat. Quinta, quæ nostra et verior est, quotidie a Deo creantur, mittuntur in corpore, secundum Evangelium : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. v.) »

8. Item beatissimus Augustinus in libris de Libero Arbitrio quatuor posuit, sed nullam ex ipsis firmavit, sed consentionem suam ab omnibus abstulit, et quæ verior esset, Dei scientiæ dereliquit. Quintam Priscillianorum dimisit, quam eo tempore ignorasse in epistola ad beatum Hieronymum per Orosium directa confessus est. Hanc ergo opinionem qua animæ novæ dicuntur in corpore quotidie a Deo creari, idem S. Augustinus beati Hieronymi dicit existere, B contra quam in eadem epistola per Orosium missa multo viriliter decertavit, ait enim : « Dic mihi, si animæ singillatim singulis hodie nascentibus fiunt ; ubi in parvulis peccant, ut indigeant in sacramento Christi remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati : aut si non peccant, quia justitia Creatoris ita peccato obligantur alieno, cum exinde propagatis membris mortalibus inseruntur, ut eas nisi per Ecclesiam subventum fuerit, damnatio consequatur ; cum in earum potestate non sit, ut eis possit gratia baptismi subveniri. Tot igitur animarum millia, quæ in mortibus parvulorum sine indulgentia Christiani sacramenti de corporibus exeunt, qua æquitate b damnantur, si novæ creaturæ, nullo suo præcedente peccato, sed voluntate C Creatoris singulæ singulis nascentibus adhæserunt, quibus eas animandis ille creavit et dedit, qui utique noverat, quod unaquæque nulla sua culpa sine baptismo Christi de corpore fuerat exitura ? Quoniam igitur nequæ de Deo possumus dicere, quod vel cogat animas fieri peccatrices, vel puniat innocentes ; neque fas nobis est, ut eas quæ sine Christi sacramento de corporibus exierint, etiam parvulorum, non nisi in damnationem trahi ; obsecro te, quomodo hæc opinio defendatur, qua creduntur animæ non ex illa una primi fieri hominis, sed sicut illa prima uni e, ita singulis singulæ. » Et post multa ad locum sic dicit : « Sed cum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio. Non solum eas pœnas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quo d necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ sacramento, sed eas ipsas quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos. Quas enumerare si velim, prius tempora quam exempla deficiunt. Languescunt ægrotudinibus, torquentur doloribus, fame et siti cruciantur, debilitantur membris, privantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est utique quomodo ista sine ulli sua mala causa juste patiantur e. Non enim dici fas est, aut

a Qualiter, id est quoquo modo.

b Ms., qualitate. Augustinus vero, epist. 166, cap. 4, æquitate.

c Apud Aug. ibi, una uni.

d Ms., qua. Apud Aug. ibidem, cap. 6, quo.

e Ms., puniantur.

ista ignorante Deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut injuste ista vel facere vel permittere. » Et post pauca : « Deus bonus, Deus justus, Deus omnipotens : hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum quæ fiunt ^a in parvulis causa justa reddatur. » Item : « De ingeniorum vero diversitate, imo absurditate, quid dicam : quæ quidem in parvulis latet, sed ab ipsis exordiis naturalibus ducta ^b apparet in grandibus, quorum nonnulli tan tardi et obliviosi sunt, ut ne prima quidem discere litterarum elementa potuerint. Quidam vero tantæ sunt fatuitatis, ut non multum a peccoribus differant, qui murriones ^c vulgo vocantur. Respondetur fortasse, corpora hoc faciunt [quæ nova creantur singulisque nascentibus.] ^d Sed nunquid secundum hanc sententiam, quam defendi volumus, anima sibi corpus elegit, et in eligendo cum mitteretur ^e, erravit? aut cum in corpus coeretur intrare necessitate nascendi, alia corpora præoccupantibus animarum turmis, ipsa aliud non invenit, et sicut in spectaculo aliquo locum, ita carnem non quam voluit, sed quam valuit occupavit? Nunquid hæc et talia dicere possumus vel sentire debemus? Doce igitur quid sentire, quid dicere debeamus, ut constet nobis ratio novarum animarum singulis corporibus singillatimque factarum. » Et ad extremum : « Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens novum, sed Ecclesiæ fidem firmissimam servans, ad corrigendos qui putabant ante octavum diem nativitatis non esse parvulum baptizandum, non carnem, sed animam dixit non esse perdendam, et mox natum rite baptizari posse cum suis coepiscopis censuit. Sentiat quisque quodlibet : tantum contra apostolicam fidem non sentiat, quæ ex unius delicto omnes ^f in condemnationem duci prædicat, ex qua condemnatione non liberat nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in quo omnes vivificantur quicumque vivificantur. Contra Ecclesiæ fundatissimum morem nemo sentiat, ubi ad baptismum, si propter parvulorum sola corpora curreretur baptizanda ^g, offerentur et mortui. Quæ cum ita sint, quærenda causa atque reddenda est quare damnantur animæ, si præter Christi sacramentum parvuli moriantur : damnari enim eas, si sic exierint de corpore, et Sancta Scriptura, et sancta est testis Ecclesia. Unde illa de animarum novarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, non sit tua ^h. » Pro quo ostendit hanc opinionem solius sancti Hieronymi esse; nam et in Epistola ad Evodium de sancta Trinitate et columba ⁱ, idem S. Augustinus sic dicit : « Scripsi etiam ad sanctum presbyterum Hieronymum de

Animæ origine consulens eum, quomodo defendi posset illa sententia, quam religiosæ memoriæ Marcellino suam esse scripsit, singulas animas novas nascentibus fieri, ut non labefactetur fundatissimæ Ecclesiæ fides, qua inconcusse credimus quod in Adam omnes moriuntur, et nisi Christi gratia liberentur, quod per suum sacramentum etiam in parvulis operatur, in condemnationem trahuntur. »

9. Hoc ideo ut firmarem hanc catholicam de animæ conditione opinionem prius a S. Hieronymo exortam, aut, si commodatius dicitur, prius probatam. Nam et egregius vester, imo communis noster Isidorus, quid in Differentiarum de Beato dicat Responsi Fulgentio pernosse facile est et in promptu consistit : ubi duas opiniones ab eodem se invicem impugnantes produxit, sequæ destruentes æquali eloquio temperavit, nullamque ex ipsis quocumque vigore firmavit. Haud dubium quod nullam ex ipsis ausus exstitit asfirmare. Et sicut beatus Augustinus in libro de Libero Arbitrio quatuor opiniones ita credidit contractandas, ut omnes æquali lance pensatas plus suspenderet quam firmaret; ita S. Fulgentius opiniones duas, id est novas creari, vel ex traduce cum corpore seri, dubio identidem magis destruentes se, quam ædificantem aliquam, roboravit. Per quod perspicue claret, ab antiquioribus viris nihil firmative ex hoc fuisse digestum. Verum quia interrogatio B. Augustini acutissime et sufficientissime contra hanc catholicam, quæ nunc nobis est, opinionem, contendit, et quantum potuit elisit eam atque destruxit, rogo, ut si alicubi responsum beatissimi Hieronymi eidem latum legistis, nobiscum communicare non dedignetur, aut cæteri in cujuscunque doctoris opera congruentem responsonem tanti doctoris inventioni percurreritis. Nec fac est ut Orosius vigil in lenio ^j, qui ob descendam tantum animæ originem a clarò Augustino missus magno Hieronymo exstitit, et vivente eodem sanctissimo Hieronymo regressus identidem fuit, sine aliquo evidenti indicio et palpabili ratione, protinus remearet : præsertim cum suæ opinionis per eum destructionem ab Augustino cognosceret, latissime et enucleate digestam. Et qui solitus erat ultro eloquentiæ fontes dimittere, et scaturientibus venis aquas vitæ rivatim manare; nunc maxime rejiceret, et meatus suos quasi quodam monte saxeo obturatos doleret, quando et materies postulabat, et causa responsonis specialiter perurgebat? Sed aut incuria posterorum abolita, aut ad nostras manus minime hactenus exstat perventa. Unde si responsum ejus ubicunque vidistis, quale sit notescite et sufficit nobis.

^a Ms., quod defit.

^b Ms., ductum.

^c Apud Aug. moriones.

^d Uncis inclusa addenda vulgato Augustini textui, ubi desiderantur.

^e Ibi etiam cum falleretur legimus in edit. PP. Congreg. S. Mauri tom. II, col. 590, absque aliqua lectione varianti. Sed textus ut in Alvaro præponendus.

^f Ms., quod ex unius delicto omnem. Sed emendavi ex laudata Augustini, epist. 166, cap. 8.

^g Apud Augustinum ibi, curreretur, baptizandi.

^h Locus mutilus, sic ex Augustino ibidem explendus : Si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit et mea; si oppugnat, non sit tua.

ⁱ Epist. 166, al. 102, cap. 4.

^j L. ingenio.

10. Similiter, quid cupiam edisserere non moreris. Interrogo enim, et satis desquiro, quis ex utroque homine ^a mundatur baptismo, utrum corpus, qui exterior ab Apostolo est dictus (*Rom. vii*), an interior, qui spiritus, vel anima est appellatus? Et si corpus tantum et non anima, cum corpore, superius dictum recenseam Augustini: Cur non baptizantur et mortui? Et si anima, quid diluitur in illa, quæ non a primo homine exstitit propagata, sed noviter a Deo singillatim unicuique creata? Hac disputatione proclive ostenditur, corpus tantum ex originali propagatum delicto, quod ex Adæ propagine per traduces liquore quodam oritur sæculo: anima tamen quæ nova et absque aliqua corpori infunditur culpa, cur baptismi mundetur ab unda, quæ nec in primordio exstitit transgressionis præcepti in protoplasti delicto comestione interdicti arboris sauciata, nec in mundo veniens in corpore vitio concretionis sativæ compacto exstat inclusa. Absurdum enim est, satis a veritatis linea devium, et omnibus modis est alienum, aut eluere non penitus inquinatum, aut mundare cuiuspiam insensibile membrum. Si enim corpus tantum mundatur, quod immobilem gerit statum, et nisi fuerit spiritu vivificante animatum, insensibile magis metallum, quam alicujus rei invenietur necessario aptum: ergo fatendum est, non ad redimendas animas Christum Dominum descendisse de cælo, quæ non sunt Adæ infectas originali delicto, sed ut corpora tantum redimeret, quæ ex traduce peccantis orta manerent ^b. Et quis hoc insipiens vel cogitare leviter audeat? Quod si animarum potius quam corporum exstat redemptor, reddenda est causa creationis ipsius ^c, ne in dubium veniat redemptionis illius. Si cecidit, erigitur; si cæno infecta est, eluitur; si captivata est a serpente, redimitur. Si autem nec cecidit in parente, nec cæno infecta est originali, nec decepta est in primis hominibus a serpente, cur si non tingitur aquis, mergitur flammis? Nunquid alieno peccato damnatur, et pro corpore qui ab eorundem parentum hactenus origitur ^d, igni perpetuo mergitur? et cur tenetur alieno, quæ libera est suo? Unde peto ut si hanc quæstionem ubicunque ita aut a me proponitur enodatam legis, me reciprocare citius non moreris: sic semper perpetuo floreatis. Vel quid inde tenendum sit, vel credendum, vel qualiter justitia Dei in condemnatione innocentium animarum sit defendenda, stylo evidentiori, et documento verifico indicetis, atque luminositer cuncta nobis oris vestri aperta sententia revelet serenitatem deprompta. Sic cælestibus mereamini hic et in futuro munerari de prænio vigore æthereo, et felicitate cælestis patriæ indiarupta. Amen. Finit.

^a Ms., ex utroque homines.

^b F. manarunt.

^c Id est animæ, ne dubium veniat, etc., suppresso in. Vel lege statim redemptio, ubi redemptionis scribitur.

^d F. oritur, vel, si mavis, originalur.

VI.

ITEM EPISTOLA JOANNIS SPALENSIS ALVARO DIRECTA.

Illustri, eximio celsoque ALVARO JOANNES, minimus omnibus, in cunctis extremus.

1. Cum diebus omnibus et momentis studium sapientiæ vestræ et sollicitudinem pervigilem circa utilitatem fidei catholicæ comprobarem, grates Deo egimus quia lumen vestrum diu redolet in occultis, perpetim lucet et in publicis, plerumque radio sui fulgoris in finibus resplendet universis, interdum concresecit ut pluvia in eloquiis cunctisque divinis: crebro quasi imber super gramina eloquia mittis, et sicut stillæ super herbas doctrinam eximiam infundis. Et quia in his omnibus præsul existis, faciat te Dominus longitudinem dierum implere in annis, et ostendere super te vultum suæ pietatis, ut a tetrtris erutus caliginibus ^e, sodalibus in locis ocuis conscendere merearis. Amen.

2. Postremo quidquid sapientia vestra de quinque causarum animarum connexione multiplicat, et quæstiones diversa ^f inter se defendentes, et in multis diversa sentientes, utcunque potuimus animadvertimus, et quæque ex inde majoris nostri senserunt intelleximus. Addit tamen prudentia vestra, ut si alicubi responsionem beati Hieronymi egregio Augustino perlegimus, dulcedini vestræ transmittere non tardemus. Vivit Dominus, et vivat anima tua, quia nihil exinde legerim rescriptum ^g, nisi tantum beati Ambrosii legerim dogma adversum eos qui animam non contentur Dei esse facturam, aut ex traduce dicunt esse exortam, aut portionem Dei asserunt esse prædicatam. Quid inde suprafatus doctor egregius senserit, quidve institerit, quid tenendum esse docuerit, breviter summamque vobis transmisimus, quia sapienti ex multis sapientum dictis sufficere credimus parva.

3. Sic enim in initio dictionis suæ affatus est: *A me exiit spiritus, dicit Dominus, et omnem flatum ego creo. Nonne iste est Deus, qui vocat puerum suum Jacob et Israel servum suum, qui fluxit eum in utero? Nonne hic est factor animarum, de quo dictum est: Qui fingit singillatim corda eorum? (Psal. xxxiii, 15.) Et Apostolus ait: Qui me segregavit de utero matris meæ (Gal. i, 15). Qui habet potestatem segregandi, habet et in utero fingendi. Vides ergo Deum et formatorem esse in utero, et finctorem animarum, quia ipse Dominus sic loquitur: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Job v, 17). Et Moyses lator legis: Qui percusserit mulierem calcem, et ab dum ^h projecerit figuratum, dabit omnia muliebria secundum voluntatem viri sui. Si autem projecerit jam figuratum, dabit oculum pro**

^e Ms., caliginis.

^f Ms., quæstionum diversarum.

^g Ms., rescripta.

^h F. calce et abortivum, vel nondum projecerit figuratum: sequitur enim: Si autem projecerit jam figuratum.

oculo, livorem pro livore, animam pro anima (*II Mach. vii, 22*). Vides ergo figuratum in utero animam accipere.

4. Nam et mater septem filiorum ait : Nec ego quid a vobis in utero membra compegi, sed Deus. Et iterum ipsa loquitur : Nec ego animam vobis dedi, sed Deus compaginator corporis, et liniator omni carne et figurator, animam vobis dedit (*II Mac. vii, 23*). Et apud Isaiam sic dicit : Dominus Deus qui firmavit caelum, et solidavit terram, et quae in ea sunt, dat flatum hominibus qui super eam sunt, et spiritus calcantibus eam (*Isa. xlii, 5*). Job ^b item : Quem docere voluisti? nonne eum qui fecit spiramentum tuum? (*Job xxvi, 4*). Et Isaias : Dominus Deus tuus, qui finxit te servum sibi in utero (*Isa. xlii, 21*). Et Esdras : Solus es tu, Deus, et una plasmatio tua, nos sumus **B** opera manuum tuarum, sicut locutus es qui visitas in matrice plasmatum corpus, praestas membra, conservator in ignem et aquam, tua creatio novem mensibus patitur plasmationem creature tuae, ea quae in ipso creata est, ut servetur. Et quando iterum reddiderit matri, quae in ea creata fuerint, imperas, ut et in membris, hoc est, mamillis, praebeatur lac, fructum, mamillarum, et nutriatur quod plasmatum est in utero (*IV Esdr. viii, 7 seq.*).

5. Cesset assertio pravissima nullis auctoritatibus confirmata. Cesset Plato, qui dicit fontem esse animarum. Cesset Ermogenes, qui dicit nihil post mortem hominem futurum. Cesset Epicurus, qui testatur ad invicem eorum. Cesset nefandissima secta Sadducaeorum, resurrectionem negans. Cesset Aristoteles, pariter et Manes, similis eorum, qui dicit corpus esse fantasma. Cesset Priscillianus, qui non facturam, sed portionem Dei esse animam hominis confitetur. Nostra igitur assertio talis est, quam non propria voluntate, sed divinis Scripturis credentes toquimur. Deum humani corporis esse finctorem in utero mulierum : qui finxit corpora necesse est, ut animam faciat corporibus a se figuratis. Sed et ea quae Bracharius episcopus in suis dogmatibus per omnem suam Ecclesiam dicit agnoscendam inter caetera ita instituit : « Animas hominum non esse ab initio inter caeteras intellectuales naturas, nec in semel creatas sicut Origenes fingit : neque cum corporibus per coitum seminantur, sicut Luciferiani, et Cyrilus, et multi Latinorum praesumptores affirmant, quasi naturae consequentia serviente : sed dicimus corpus tantum per conjugii copulam germinari : Dei vero iudicio coagulari in vulva, et configi, atque formari ; et formato jam corpore animam creari et infundi, ut vivat in utero homo ex anima constans et corpore, et egrediatur vivus ex utero plenus humana substantia. » Quod vero beatus Hieronymus et egregius Augustinus de opinionibus animae diversae sanxerunt, et contra se invicem contraria tractaverunt, et illuster Hieronymus quintam opinionem ve-

riorem esse dicit, quam et noster Bracharius affirmavit : Augustinus vero quintam Priscilliani dimittit simul et quatuor omnibus favorem suum ademit, et soli Dei scientiae reliquit ; hoc pulchre singulariter, ut reor, ille sentivit.

6. Nam ambiguum videtur nequaquam, ut parvitas mei sensus attingit, ut regeneretur corpus metallum insensatum, nisi cum sua anima, cum sit de Adam, factus est in animam vivam, et post transgressor apparuit, et post peccatum genuit Kaim.

7. Per unum [hominem] inquit apostolus Paulus, introivit peccatum in mundum, et per peccatum mors. Ex uno equidem Adam coepit in hoc mundo regnare peccatum, et regnavit in eos qui secuti sunt pravariationis Adae similitudinem, et propterea iudicium ex uno in condemnationem (*Rom. v, 12-16*). Et rursus : Per unum novum Adam gratia regnare coepit, per justitiamque regnavit in omnibus. Quod vero supradictus Hieronymus eximius novas animas creari cum sociis praedicat, et singulis corporibus singulae inseri, et a beato Augustino dubium poni, quaestio dura et obscura et nodus operosus, arduus et difficilis, et inextricabilis, et soli Deo solubilis.

8. Direximus vobis illam adnotationem Mammets haeretici in finem epistolae hujusce ascripti. Simul et qualem invenimus apud majores partem illam orationis maturius, quam inquiristis. Maturius, ut Cicero ait, id est, velocius, citius, festinius. Vides quia adverbium est, a verbo *maturat*, id est, accelerat, festinat : inde et adverbium compositivi gradus maturius, sicuti est insipientius, stultitius, aptius : haec adverbia non a se orta, sed ab aliis partibus orationis propagata.

9. Adnotatio Mammets Arabum principis. Ortus est Mammet haeticus, Arabum pseudo-prophetarum sigillus, Antichristi praecessor, tempore imperatoris Eraclii anno septimo, currente aera sexcentesima quinquagesima vi. In hoc tempore Isidorus Hispalensis in nostro dogmate claruit, et Sisobus Toletus regulae culmen obtinuit. Quem praedictum nefandum prophetam tantis miraculis eum sequaces sui coruscasse narrantur, ut etiam ardore suae libidinis uxorem alterius auferens, in conjugio silimel copularit : et ut nullum prophetam fecisse legimus, in camelum, cujus intellectum gerebat, praesideret. Morte vero interveniente cum se die tertia resurrectorum polliceretur, custodientium negligentia a canibus repertus est devoratus. Obtinuit principatum annis decem, quibus expletis sepultus est in infernum, aera d. c. xvii. Venerunt Mauri in Hispania tempore Roderici regis, anno Arabum nonagesimo primo, aera millesima centesima xvi, anno Arabum cccclxviii * c.

10. Si illum librum D. Eulogii dirigere non potestis, vel illas syllabas quae in ordine sunt, id est, antiqua tamen, scripta, intervallo quodam inter paragraphos vacante.

* Melius ex Vulgata : *Nec ego ipsa.*

^b Ms., *Jacob pro Job.*

* Asteriscis notata, non prima sed secunda manu,

a sequente illud, et illud a producitur aut corripitur; A similiter e usque ad u et deinceps ba, be, bi, bo, bu, et reliquas usque ad finem hujus operis; si illum bibulum dirigere non potestis, istas syllabas nobis scribite, et festinanter dirigere præcipite: sic Christus vobis commoda conferat, et bona crebro concedat. Amen. Valeat sapientia vestra felix longa per tempora. Amen. Si vobis illum præstaverit, numerum dierum notescite, quibus eum faciam revertere. Si ausum datis, salutamus omnem pulchritudinem domus vestræ. Merear vultum vestrum hilarem citius intuere, et pariter vobiscum gaudere. Amen. Finit.

VII.

ITEM EPISTOLA ALVARI SPERAINDEO ABBATI DIRECTA.

Domno dilectissimo et in Christo Patri SPERAIN- B DEO abbati ALVARUS cliens.

1. Præscius et omnipotens Deus hæc in quæ devenimus tempora, et esuriem verbi Dei quam patimur, validam vos nobis opposuit destinam^a, qui et nostram cibaret inediam, et dapibus alimonix reficeret corda. Sed quia vos nunc scio tribulationibus deditum, vel amaritudinibus oppressum, quæso ut apostolicum dictum pro consolationis assumatis eloquio^b. Ait enim ex tribulationum periculis quæ sustinuit: *Periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in falsis fratribus* (II Cor. xi, 26). Et post hæc alio in loco dixit: *Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem nos non confundit* (Rom. v, 3). Ideoque venerabilis Pater, et omnium sacerdotum optime sacer, noli ob tribulationum discrimina postulata reticere, sed clientulo quæsitæ largire, quia manus inde dando augetur, et negando minuitur. Instruxit me quippe Moyses legiferus, dum ejus intonat eloquium: *Interroga patrem tuum, et dicet tibi; seniores tuos, et annuntiabunt tibi* (Deut. xxxii, 7): et quia spiritalem te recolo Patrem, ideo spiritalem impetro opem. Scilicet quia hæresis illa quam mea vobis jam dudum insinuavit inertia, Dei lacerat Ecclesiam, et per assertionem Itehalem catervam post se trahit ad mortem: quia, juxta Apostoli dictum, *Sermo hæreticorum ut cancer serpit corda humilium* (II Tim. ii, 17), præsertim, quia *venenum aspidum sub labiis eorum* (Psal. xiiii, 3). Ob hujus rei causam vestra flagitamus auxilia et subsidii adminicula, qualiter hæresis eorum nebulosa et infanda, potentia cœlitus pereat, et sponsæ Christi clarissima dogma per vos fulgens eniteat. Eorum vero oppositiones illæ sunt, quæ vobis jam a me intimatæ sunt.

2. Caput autem ipsorum nequissimorum quod falce sit veritatis resecandum, illud est: quod Trinum in unitate et unum in Trinitate non credunt: prophetarum dicta renunt, doctorum dogma reji-

^a Ms., *valida... destina...* De voce *destina* vide supra epist. 4, num. 7, in fin.

^b Ms., *eloquium*.

ciunt, Evangelium se suscipere dicunt; et illud quod scriptum est: *Ascendo ad Patrem meum, et ad Patrem vestrum, ad Deum meum et ad Deum vestrum* (Joan. xx, 17), male utique sentiunt: Christum Deum ac Dominum nostrum hominem tantum assurrunt, propter illud quod de eo in Evangelio legunt: *De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cœlorum, neque Filius, nisi Pater solus* (Matth. xxxiv, 36). Cunctis tamen nisibus posco ut horum gentilium aniles quæstiones^c, quia mortiferos audientium generant casus, iis videlicet qui sunt imperiti, et Scripturæ sanctæ non ventilant textus. Quas duas responsiones ut soliti estis in aliis facere causis, amplius Scripturarum flosculis adornetis. Et per unam quoque assertoris, quam vobis protulimus, locutionem, aptam promulgetis responsonem. Sic cum sanctis in æthereis regnis accipiatis a Domino fulgidam mansionem. Amen.

VIII.

ITEM EPISTOLA SPERAINDEI ALVARO DIRECTA.

Inlustrissimo mihi domino ac venerabili seu omni affectione Christi in charitate amplectendo inelyto ALVARO SPERAINDEO.

1. Dum a tribulationibus validissimus essem nimium occupatus, et mens mea extuaret vel animus, ac jaculis æmulorum inretitus, telisque confossus^d sederem a vulneribus tædiorum sanciatas, et fluctuaret ut navis inter maris gurgites spiritus ab amaritudine circumseptus; subito gerulus vester ad me ingressus litterarum mihi detulit munus. Ipsam vero scriptam concite perlegi, et eloquia serenitatis vestræ illico agnovi, continuo ut luce clariora resplenderunt jam pene mortuo, et mox interior ille suscitatus est homo. Cœpi quis essem obstupefactus intueri, aut quis esset per quem talis ut eram mere- rer suscitari, vel pro tam difficilioribus ex sacris Scripturis quæstionibus sciscitari; dum nunc in tempore non ad hoc nonnulli, sed in locutionibus vulgalibus malunt immorari, non attendentes ad illum Domini dictum: *Omne, inquit, verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii* (Matth. xii, 36). Aut in suorum sodalium detractionibus volunt linguam extendi, non remisscentes illud sacrum Evangelium: *Festucam, inquit, in oculo fratris tui vides, et trabem in corde tuo non consideras* (Matth. vii, 3). Ea vero quæ nociva sunt, et inimici ob detrimentum fratris impugnant, nonnulli illico credunt, et Psalmistæ eloquium non recolunt: *Verba inimici iniquitas et dolus* (Ps. xxxv, 4). Ipsa vero inimicorum figmenta mox ipsi ventilant auditores, et alii ea iterum in detractione fratris exponunt insultantes, verbaque sancti Apostoli post tergum rejicientes: *Qui detrahit, inquit, fratri, et judicat fratrem, detrahit legem, et judicat legem* (Jac. iv, 11). A talibus enim casibus nos

^c Supple, *oppugnes* vel quid simile.

^d Ms., *inredditus, telisque confossos*.

solerte convenit abstrahere, ne vocem Domini per Joremiam prophetam nobis intonet clare : *Attendi et observavi, dicit Dominus : nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo (Jer. viii, 6).* Unde nostrum omnibus momentis contemplantes delictum, et praestolantes universis prioris vite nostrae terminum, compassione piissima pro fratris lapsu flebilem debemus exhibere gemitum, et illud implere ac proferre apostolicum : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. xi, 29.)* Non ergo facile est credendum, dum quis cum verbis maledicis auribus insonuerit nostris, nisi ante utiliter discussis et fideliter agnitis, exemplum habentes in his quae Dominus locutus est verbis : *Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatum est, et peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam igitur, et videbo clamorem qui venit ad me, opere compleverint : an non est ita, ut sciam (Gen. xviii, 20).* Omnipotens Dominus, omniaque sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi et gravitatis nobis exemplum proponat, ne mala hominem ante praesumamus credere quam probare. Et ideo ait : *Descendam et videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint : an non est ita, ut sciam.*

2. Sed hæc cuncta quæ per contritionem cordis locutus sum, omittam : et ad ea quæ vestra excellentia poscit revertam. Quis enim in tam ineffabile rei negotium quodpiam quid dari audeat, cum beatus Hieronymus dicat : *Inenarrabilia sunt Dominicæ incarnationis mysteria, et navitatis ejus sacramentum.* Et ideo non quantum ipsa nativitas est intimare curamus, sed quantum per sermonem exprimere valeamus. Verum quantum ipsa nativitas est, non solum explicare non possumus, sed nec ipsi sancti evangelistæ plene dicere potuerunt. Et si sancti evangelistæ, qui sancto utique Spiritu afflato, dicere plene nequiverunt, ex ipso quod sub pleno in libris Evangeliorum adnotaverunt, melius est reticere quam asserere, et recte ut dicta sunt credere, quam perscrutando litteris aliquid commendare, secundum sententiam doctoris quæ posita est vere. Credimus, inquit, Patrem cum Prole ejus, ortumque Spiritum alium, in personis trinum, deitatis credimus unum. Qualiter intactus processit Virginis partus, aut qualiter pati voluit natus, hoc tractare nulli liceat, sed credere tantum. Etsi prohibetur hoc tractari, quis calamo scribere ergo, vel lingua hoc quidpiam audeat fari?

3. Et quia contra hæc capitula, quæ adnotata sunt in epistola vestra, testimonia ex Evangeliorum et apostolorum libris exquiris, pro eorum machinationibus dissipandis, et dubiis utique validissime confirmandis ; eminentius tamen id agere vestra valet benignitas, quam nulla unquam tribulatio vel mundialis fatigavit adversitas. Ideo intellectui ac sensui vestro summa permanet integritas ; quia jam

A me pene multis modis contrivit sæculi hujus acervitas. Sed quia ad hoc opus vos valde sufficitis, ut reor non ab aliud expetitis, nisi ut credulitatis meæ textum agnoscere valeatis. Ego vero humiliter ea proferam quæ credo, atque simpliciter enarrem in quæstionibus sciscitatis quæ sentio. Quidquid enim absque norma veritatis paternitas ibidem præsensentit domni nostri, vestri genitoris, mox illud emendet velocitas scriptoris : et me iterum clam instruat, ut olim fecit alios, gratia vestri honoris : et celet inscium atque ignarum vestra solertia cordis, ita ut errorem nemo sentiat foris : quia ad emendandum, vel demendum, atque addendum, celsitudini vestræ est destinatum. Ecce ut ab excellentia vestra exiit imperatum, ut valui persolvi centialus famulatum. B Sed oppositiones illæ, quæ sunt in epistola vestra taxatæ : eas sub nomine assertoris exarando inducam, et textu vestro sanctarum Scripturarum testimonia producam, et cum doctorum dicta, ut qui vero conectam quæ respondendo conscribam. Finit.

IX.

ITEM EPISTOLA ALVARI ROMANO MEDICO DIRECTA.

Serenissimo omnium catholicorum summo domino meo ROMANO ALVARUS.

1. Anteriorum meorum, serenissime domine, erga vos amicabilem dulcedinem recolens, et affectum gloriæ vestræ in nostris compassionibus vulneribus^b, sæpissime comprobans, hos inertiam meam contiguos^c apices inculto sermone digestos, et impolito textu confectos, vestræ decrevi præsentiam destinandos, per quos et charitatem repriorarem nostræ miseriam, et invectiones adversariorum apologetico retunderem opere : petens in principio rusticitatis nostræ epistolæ, ut læta facie et placida mente servi tui vel filii suggestionem recipias, et quæque dixerit rationabili lance perpenses. Nec aurium celsitudinis vestræ gravitatis lege præcolum et moderantiæ viribus principaliter perornatum susurris levibus vel vacuis inde collectis reseres, o domine, concavum, ne, quod absit, falsitatis contra proprium scandalum hauriat, et improbata recipiens charitatem radicatam antiquitas dissuat. Licet enim assertor primas partes propositionis suæ abundantiam persecutione peroret, et sufficienti probatione propria firmare se putet ; tamen inefficax semper apud honestos iudices habetur oratio, quæ solitaria surgens nullius e regione adversantis attenuatur repagulo. Expectatur namque secundæ partis defensio, et data libertatis licentia, et de ultimis bene discussis et cognitissimis emittitur perpetua sententia. Hæc in proemio dixisse sufficiat et sapientiam cepisse, pro toto explicasse proficiat.

2. Ac deinde, mi sublimissime domine, dilectionem meam erga vos vestrosque omnes ab ipsis incubilis infantiam recole, et magis vobis ipsi me bene notum habenti, quam aliis ex me adversa sugge-

^a Leg. cum doctorum dictis, atque.

^b Leg. in nostrorum compassione vulnerum.

^c Id est contiguos.

rentibus crede. Superbiam meam et rapinam, seu insolentiam vitam, pene vobis amplius quam aliis est ut extimo notam. Et quæque ab ineunti ætate usque in hoc tempus gestum est, ut reor, non vobis celatum, sed notum est. Et certe patulum manet et cognitum multis me laqueis inretitum, millenisque malis huc usque addictum. Et plerumque adversitas temporum etiam patientissimum a lenitate divertit in aliud animum. Sed, juvante præsentissimo et altissimo creatore, omnes adversantes mihi amicissimos feci: et quibusdam pacificis noxiis utens solertia animi, manu dilectionis contrarios amplexavi, humilitate leniens et affectione demulcens. Verum iniquitas mea, et ignorantiam juvenutis delictum, iuste contra me semper levat calcaneum. Inde et in contrarium surgit quicquid inchoatum aliter fuit. Nam teste Deo, quem conscientiam meam, imo et hujus epistolæ discussorem exspecto, quia quicquid Manichæus Felix ^a, quicquid confessor ^b, Julianus, crebra vobis et importuna suggestionibus asserunt, et contra me falsidicis oppositionibus ingerunt, non voto mentis accidit, sed fortuito casu evenit. Quod idem religiosus verifrice novit, et calcata conscientia propria, nota contemnit, ignota vero adstruit, et defendit.

3. Et ut paulisper seposita ratione narrandi qualiter actum est, quæ adverti debentur, ingeram; certe ante ægritudinis meæ dispendium, et poenitentiam quam in ultima necessitate accepi remedium, multis donis multisque rebus sanctum illum monasterium ditavi locum. Et quod genitor meus divæ memoriæ, nec ante me ex nostri fecerat ullus, ego spontanea mente impleveram solus. Quod ipse incusator negare non valet, et de quo omnis vicinitas testimonium habet. Et nunc quando poenitentiam lex miserum curbat, et debilitas jam jamque moriturum incurrat, januam mihi vitæ præcluderem, et in antro barathri lapsu præcipiti currerem? Sed qualiter actum, quoque disposito exstitit usurpatum teste Deo et presentibus accusatoribus proferram planum.

4. Volui universum illum locum mihi redimere, et inquietudinem Romanorum ^c fugiens, ipsum quem nostis principem malui inquirere. Iuste namque confessor dixerat, quia illi qui a genitore meo vel a me empti habebant vendere cupiebant, et una pariter cum eo prævisio exstitit nostra, ut argumentose, et non vere ipsum principem mitteremus, et per eum nostra nobis congregaremus, honorem ejus et locum

tractantes, et quia nullus ei poterat ad terminandum obsistere reputantes. Cui cum petitionem ipsis diebus ægritudinis meæ, quibus invisendum me venerat, pro hoc facerem, et quæque desiderabam exponerem implere promisit: et hoc sine difficultate ad effectum perducere dixit. Cui nos confestim nihil de quo postea gestum est suspicantes, venditionem fecimus, et per testes firmavimus, ut ingressione ipsius alios seduceremus, et nobis per eum totum terminum applicarem. Sed ille in vacante diebus impeditus, de quo fuerat gestum non satis anxius, cepit oblivioni nostras tradere causas, et in quas nihil habebat, nec dederat, postponere curas. Et creberunt rapinæ, et privilegia Romanorum, qui transilientes limites agrorum nostrorum, universum minitabant invadere locum. Nos autem jam nihil ibi habere putabamur, et ille qui comparisonem ^d fecerat, vindicare invasiones volebat. In tali conflictu positi, poenitudine affecti, contriti lugebamus et mæsti. Post menses sex aut amplius ipse princeps per se ad me venit et postulavit, ut quod quasi comparaverat, verius emeret. In primis teste Deo renui, et hæreditatem meam ne traducerem multis suggestionibus deprecavi. Sed ad quod ille beneficium suum mihi opposuit, et quia si donatum ^e, illud a me haberet, nihil esset pro tantis ^f, quæ in nos fecerat, asseruit. Sed ubi in me reversus venditionem, quam ei jam feceram, cogitavi, et potestatem ejus cum debilitate mea pensavi, illico assentire disposui, quia aliud agere minime potui. Sed terminum ecclesiam, quem non genitor meus, sed ego dederam, indicavi: et in comparatione ejus presentibus subscribentibus terminavi, et confessores ipsos multoties commendavi, et quantum valui pro ipso loco suggerere non cessavi. Verum delicto meo et merito multum olido ^g infestante, aliter actum est quam putavi. Quantum voluit et quando voluit, et quomodo voluit, dedit.

5. Quid nunc agendum est, serenissime domine? Nec possibilitas in nobis est resistendi, nec facultas reddendi, nec abundantia redimendi. Teste Deo, ingenisco, rugio, et deploro quod accidit; sed sanare et solidare nequeo quod evenit. Vicibus ei suggesti, et abundantius ^h pretium multo quam dedit promisi: sed suspensus hactenus mansi. Culpamur ab omnibus et incusamur: sed nosmetipsos ipsi amplius detestamur. Et licet juxta doctorum nostrorum veneranda oracula in omnibus causis non processus operis, sed voluntas operandi, sit intuenda, nec sta-

^a Ms., *Maniceus felix*.

^b De confessoris voce vide infra epist. 13, n. 1.

^c Florezius, in Prolegomenis, de hac voce: *Adrete en el lib. 1, cap. 6, entendio esto nombre Romanorum de Espanoles descendientes de Romanos, à diferencia de los que descendian de los Godos. Pero para los Moros lo mismo eran unos que otros, avallados todos igualmente; y así procedio mejor Gomez Bravo, diciendo que eran militares de Francia, los quales estaban en servicio del rey de Cordoba, y se llamaban Romanos por quanto la Francia occi-*

dental se intitulaba Romana por la lengua, à diferencia de la Francia oriental o Teutonica. Veanse los autores citados en el Glosario de Cange, V. FRANCIA, b en Pagi sobre el año de 888, num. 5.

^d Comparatio, id est emptio.

^e Ms., *donitum*.

^f Ms., *pro tanta*.

^g Ex voce *olim*, nonnulli *olitum*, vel *olidm* pro antiquo deduxerunt.

^h Ms., *abundantiorem*.

tim quis quid egerit, sed quo voto id egerit inquirendum, nec res ipsa quæ geritur, sed qualitas mentis, et facientis sit propositum judicandum; tamen quoquo modo gestum sit nostris meritis imputamus, et iudicium Domini trementi corde quotidie nos insequendos lugimoniis non mediis protestamus ^a, de nostra desperantes pessima opera ^b, de illius confidentes misericordia consueta. Ecce qualiter est actum vestræ prudentiæ totum est patefactum: quod ideo vobis ad singula enarrare curavi, quia ex ipsius confessoris laude multa quasi a vobis dicta audivi, quæ minime credidi, quia vestrum animum erga me proprium sæpius sensi.

6. In finem vero epistolæ advolutus pedibus vestris suggero, ut quia paupertas et debilitas me a vobis fecit absentem, bonitas vestra me semper animo reddat præsentem: suggestionesque malevolas illa discretione paternali, qua vos novi vigere, discutite; et aure surda discordiæ incantationes transite, nosque visceribus propriis comendatos habete. Quidquid vero Felix, Gratosi iudicis filius, in aures domini servandi comitis cum confessore illo immisserit; vestra paternitas, si voluerit, tota radebit. Tempore quippe vestro aliorum causas erat nobis explicere licitum: quanto magis nostrum proprium non expediamus negotium? Recolite, obsecro, nostrorum antiquorum amicitiam vinculum, et vestrum amplectite visceribus filium. Plura volueram licet plebeio sermone disputando conficere: sed modum epistolæ egredere nolui, et prudentibus stulta componere timui. Sed rogo, ut quæ magis currendo, quam tractando scripsi, et plus dolore quam nitore depinxi, non scholasticæ et per liberalem artem ^c tractetur, sed pure et simpliciter, ut scriptum est, relegatur.

7. Vigens floreat paternitatis vestræ aucta felicitas per spatia annorum. Amen.

X.

EPISCOPI (et ut apparet SAULI CORDUBENSIS) AD ALTERUM EPISCOPUM EPISTOLA ^d.

1. Quibus calamitatibus quibusve miseriis merito exigente hactenus conterar, quove acerrimo intolerabili dolore ex diversis partibus insuar, credo vestræ beatitudini et rumore celebri divulgatum, et veraciori comprobatione præsentiam, quasi proprium compassionem misericordiæ comprobatum. Et ideo, mi sublimissime domine, apostolorum vicarie, et rerum opificis Christi sequipede, suffragationis fraternale auxilium tanto abundantiori fusione mihi porrigere lacrymarum, quanto me præ cunctis pressum mole noxarum per immanitatem conspicias flagellorum; ut divina pietas, quæ sceleribus meis innumeris offensa, justissima ultionum temperantes hactenus inrogat plagas, dignis vestris precibus flexa,

^a Id est, luctibus non mediocribus.

^b Opera, æ, idem ac opus.

^c Ms., per liberali arte.

^d Vide notitiam, supra.

^e Bravo, p. 149, indictum.

A nostras jam solita clementia tergat, quas propere contraximus, culpas. Valet etenim oratio impetrare justis assidua, quod peccatoris nequit promereri nequitia. Vestrum est namque, mi domine, fratri laboranti manum porrigere, et morborum languoribus saucio opem solatii prælargire: quatenus et nobis debitum impertialis remedium, et vestrum quod pro omni Ecclesia inunctum habetis officium, inclytum ^e perducatis ad terminum. Amen.

2. De cætero, mi domine, non reor latere vestram prudentiam calamitatem hujusce nostræ provinciæ, quæ multiplici peste, ac ingenti ulcere saucia, imo ad exitum vitæ usque deducta, bestiali rictu et beluina efferata barbarie, hactenus sæve dilacinata est effero dente. Sed quia respectu altissimi et presentissimi conditoris utcunque respirare post diras ac palpabiles nunc nisi est tenebras, et liberum potuit utcunque non humano ingenio, sed divino imperio, respicere lumen; actum est, ut illa admirabilis dextera, quæ novit humiliare sublimia, et alius elevare prostrata, pestem quam extensa ira induxerat, dilata misericordia subtraheret. Cujus benignam et laudabilem administrationis in operibus gratiam abundantiori laude prosequere cupientes, et effectuo conatu ex quaqua parte, qua posse nobis inunctum est, æquiparare volentes, unanimitati præbentes concordiam, et discordiæ radicitus ambientes exstirpare funditus massam, præsentiam nostram fratribus nostris et consacerdotibus, sive filiis, peculiarem, exhibere protinus nacti, et quæ vera sunt, partim severitate iudicii, partim lenitate sententiæ gliscentes exsequere; tantis se testimoniorum probationibus munierunt, tantisque Patrum sententiis, quæ compassione egerant plevium, firmaverunt; ut pene eisdem in aliquid obviare ^f non sit ejus, qui cuncta se iudicio et exemplo Patrum asserit innodare. Fateor, mi sanctissime domine, ad tanta et talia quæ ex virorum industria obtulerunt opuscula, obstupui ^g et sententiam meam aliter hactenus accipiam, veraciori et probatiori indagazione probata in meliori ductu et universali collegio commutavi, ne obstinatione, quod absit, animi ductus fomitem alerem discordiæ, et membrum secans a capite insontes quos conscientia liberos, et innocentia immunes ostenderat, nostra indebita sententia a Patrum intelligentia exulsans conaret abicere, totamque Ecclesiam, quod procul sit a pastoribus Dei, crudelitatis edictu, imo imperitiæ fastu, maculis indebitis pollueri, hæreticisque in contentia ^h concordantes, parvisque homunculis inexpertis et insciis complacentes, universalitatis nomen, id est catholicum, in parte, et non in toto, ut dignum est retinere ⁱ: cum juxta canonicus verissimas et universis ^j sæculis probatissimas sanctiones, peccatum populi inultum

^f Obviare, id est contradicere, sicut obvius contrarius.

^g Ms., ostipui.

^h Contentia idem ac contentio, nis.

ⁱ F. ut dignum est, retinerem.

^j F. universis.

præterire ^a iuxta quod venerabilis papa Innocentius ^b ad Rubinum episcopum probatissimis sanxit decretis. Quod si peccatum opere vel testibus idoneis comprobatum pro custodia charitatis inultum præterire jubetur, quanto potius ad culpæ non deducitur titulum, quod veritatis indagine et testimoniorum scientiæ, non temeritatis ausu, nec usurpationis instinctu, sed solo terrore et immanitate sævissimi temporis imminente, non intentatum, sed discretionem præcipua, et dispensatione honesta existit temperatum? Quanta vero pro tempore a beatissimis fidei nostræ auctoribus, id est apostolis, temperantiæ lege, et discretionis bono, dispensata exstiterint, et acta eorum apertissima luce, perspicuaque referunt claritate: et sanctissimi Hieronymi admirabilis, et cunctis sæculis præconabilis viri, testantur epistolæ: ^D et ut separatim parumper testimonialis, ac sequestrata auctoritate Patrum, quæ debentur pastorali adverti regimine, et paternali industria prævideri, attentiori et liminatori intentione tractentur. Certe in horum consensionis sententiâ non inferiores nostri ordini habentur episcopi: et non solum episcopi, sed metropolitanorum partim epistolâ decreto, partim presentiam participationis communis ^e manifestis probationibus præ manibus exhibentur: et insolentiæ vel levitati adscribitur imminuto metropolitanorum primatu contra terminos æquitalis libra compositos superbiam elevare calcaneum: cum infecta et ab illa jugiter habeatur omni munitio sententiâ, qua jubetur, non confinitimis, sed apostolicæ sedis, metropolitanorum privilegia ventilare.

5. Nunquid non juxta beati Juliani Tolotani metropolitani episcopi venerandum eloquium, insani capitis censetur esse, et vani, qui illic pedes erexerit, ubi capitis ratio non suaserit. Sed siti sunt nonnulli fervore Domini frigi, vanæ gloriæ jactantiæ tumidi, scientiâ nudi, superbia rigidi, qui dissensionum et simultatum serentes contagia contra charitatis et unanimiatis præcepta Dei veneratione mysterii, et divina invocatione sacratis, infamare tentant quibusdam levibus opinionibus sacramenta, dicentes tunc esse solummodo sancta, cum sanctorum fuerint manibus prælibata, contra illam beatissimi Augustini sententiam, quam in expositione decimi Psalmi contra horum simillium intentavit falsiloquam vanitatem. Non enim, ait, confidunt in Domino, qui tunc dicunt sancta sacramenta, si per sanctos homines dentur. Sed et admirabilis doctor Isidorus ^d horum inanissimam ac detestabilem præsumptionis audaciam his documentis verificis extirpando detruncat: ^e A secretis, inquit, vel sacris virtutibus sacramenta dicantur, quæ ideo fructuose penes Ecclesiam sunt,

quia sanctus in ea manens Spiritus eundem sacramentorum latentem operatur effectum. Unde seu per bonos, seu per malos ministros intra Dei Ecclesiam dispensentur, tamen quia Spiritus sanctus mystice illa vivificat, qui quondam apostolico in tempore visibilibus apparebat obtutibus, nec bonorum meritis dispensatorum amplificatur hæc dona, nec malorum attenuantur: quia *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus (1 Cor. III, 7)*. Unde et Græce *mysterium* dicitur, quod secretam et reconditam habeat ^e dispositionem. Quod et venerabilis Anastasius papa ad Anastasium imperatorem pro communicatoribus Acacii hæretici hominis et damnati, in auctoritatem splendido satis eodem sensu, quia et eodem spiritu, et accuratoque sermone, exsequitur. Dicit enim in titulo septimo ejusdem epistolæ: « Nam secundum Ecclesiæ catholicæ consuetudinem sacratissimum serenitatis tue pectus agnoscat, quod nullum de his vel quos baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes, sive Levitas, secundum canones ordinavit, ullâ eos ex nomine Acacii portio læsionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenta minus firma videantur, nam et baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, sive ab adultero, sive a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit inlibatum. Quia vox illa, quæ sonuit per columbam, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua ^f declaratur, ac officitur: *Hic est qui baptizat in Spiritu et igne (Joan. I, 33)*. Nam si visibilis solis istius radii cum per ^g loca fetidissima transeunt, nulla contactus inquinazione maculantur; multo magis illius qui istum visibilem facit virtus, nullâ ministri ^h indignitate cōstringitur. Nam et Judas cum fuerit sacrilegus atque fur, quidquid egit inter apostolos pro dignitate commissa, beneficiâ per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoc ipsum Domino manifestissima voce: *Scribe, inquit, et Pharisei super cathedram Moyses sedent: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite; dicunt enim, et non faciunt (Matth. XXIII, 3)*. Quidquid ergo ad Domini ⁱ profectum qui libet in Ecclesia minister officio suo videtur operari, hoc totum contineri implente divinitatis effecta ⁱ, ita ille per quem Christus loquitur Paulus affirmat: *Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Dominus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus (1 Cor. III, 7)*. A Domino autem non queritur quis vel qualis prædicet, ut invidos etiam bene Christum prædicasse confirmet, quo malo diabolus ipse deceptus ^k est, et hoc ipse præcipitare ^l non desinit. Et in octavo capitulo iterum: » Ideo ergo et hic cujus

^a Aliquid deest, nempe *debeamus*, vel *jubeamur*: ait enim statim: *Si inultum præterire jubetur*, etc.

^b Rufum legendum: decretum namque illud exstat tit. VI epist. 22 Innocentii, ad episcopos Macedonia, quorum primus Rufus ibidem nominatur

^c Forte *communione*.

^d Isidor., lib. VI Etym., c. 19.

^e Ms., *habeant*.

^f Sic Anastasii epistola. Ms., *quia*.

^g Ms., *quacumque*.

^h Ms., *mysterii indignitate conficitur*.

ⁱ Epist. Anast. ad hominum profectum.

^j Ms., *implenda divinitatis affectum*.

^k Epist., *dejectus*.

^l Epist., *prædicare*.

nomen dicimus esse reticendum, male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suæ virtutis obtinuit. Quod si est aliquorum in tantum se extendens suspicio, ut imaginentur prolato a papa Felici iudicio postea inefficaciter in sacramentis quæ Acacius usurpavit egisse, ac perinde eos metuere, quæ a vel in consecrationibus, vel in baptismo mysteria tradita susceperunt, ne irrita beneficia divi a videantur; meminerint in hac quoque parte similiter tractum prævalere superiorem, quia non sine usurpatione nominis sacerdotii ad iudicatus hoc egit: In quo virtutem suam obtinentibus mysteriis in hoc quoque aliis rea sibi persona non nocuit. Nam ad illum pertinuit quod tuba Davidica ^b canitur: *Verumtamen Deus conquassabit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis (Psal. LXXII, 22)*. Nam superbia semper sibi, non aliis, facit ruinam: quod universa Scripturarum cælestium testatur auctoritas. Sicut etiam per Spiritum dicitur in Propheta: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam (Psal. c, 7)*. Unde cum sibi sacerdotis nomen vindicaverit condemnatus, in ipsius verticem superbiæ tumor inflicus est, quia non populus qui in mysteriis donum ipsius sitiebat exclusus est, sed anima sola illa quæ peccaverat justo iudici proprie ^c erat obnoxia. Quod ubique numerosa Scripturarum testatur instructio. Unde remotis omnium ^d studiis sive versutiis, in hac adhuc præsentī fragilitate propositorum, secundum preces nostras adnixu et auctoritate imperiali offerte Deo nostro in unam ^e catholicam Ecclesiam et apostolicam: quia hoc solum est, in quo ^f non solum in terris, sed etiam in cælo triumphare sine fine positus. Et quia ut canonica institutio iterum per os beatissimi papæ Cælestini ad episcopos per Apuliam constitutos celeberrimis vocibus clamat, quod docendus sit populus, non sequendus, eosque si nesciunt quid liceat, quidve non liceat, commonere, non his consensum præbere debere.

4. Ratum duximus necessitati consulere et dispensationes ecclesiasticas pro tempore non præsumptione ^g, sed necessitate prævisas, apostolica, imo canonica institutione formati verissimis constitutionibus approbare, ne contra Moysis legiferi sanctionem id quod justum est non juste insequentes adversum Salomonis præceptum nimie iustitiæ et intemperate nos denotaremus infamia. Recolenda est hoc loco Innocentii clarissimi papæ ad Rubium et Eusebium cæterisque episcopis quam pro Fotini restauratione intentavit sententiam, et ejus hic recensenda sunt oracula veneranda, qui post multa splendide pertractata taliter intulit: « Sollicitos enim vos

A pro salute libenter ^h, contra caput etiam si facendum est non libenter admitto; » ac si diceret: Pro commodis itaque et pace Ecclesiarum provida vos gerere solertia jubeo: contra caput autem et qui jure in vobis primatum obtinet, etiam si reprebenda commiserit, nullatenus insurgendum per censeo. Quod si episcoporum superinspectio hujusmodi freno sanctionis constringitur; quo plebium eamo ora cludere ratum est, quæ inclicita et non sibi debita intentare præsumens de sacerdotum sibi arrogat excessibus iudicandum? Nec ignoro generales illas opponi solere sententias, quæ libero et tranquillo tempore discurrentes generalem superbiorum non consulentium patriæ, sed scandala et controversias asserentium putant simultates. Sed his quorum cervices tumor superbiæ inflat, et licentiæ studentes quemlibet superbissimum proterve defendere, vel in parte sedentes universitatis derelinquere ausu temerario nitunt collegium, maledictum obstinatione perfidie protegentes, et impio cuilibet ferentes auxilium, illas generales sententias verissime competunt: isti vero quos impius crudelitate et acerbitate invisā perdomuit, percarceralis claustra ⁱ et onere nimie censure contrivit, qui conscientia teste semper maledictum maledictionibus insequentes, non amore, nec pertinacissimæ voluntatis conatu, sed sola necessitudine, et regali jussione contriti, discretionē intendentes, et quotidie de vita propria periclitantes, aliqua pro tempore dispensare conati sunt; cur improvida insequuntur animus ordine ^j vel aliorum de vita ^k plectantur sententia, omnino non video. Conscientiæ nostræ et fragilitates humanæ inspicendiæ sunt, et ex nobis ipsis subditorum vitæ formandæ. Quanta namque pro tempore, pro instantē necessitate, pro potestatum terrore, unusquisque ex nobis pontifex in sibi creditos usurpaverit greges, si utili et pia compassione voluerimus librare; illico qui nostris clementissime videmur existere, si aliter subditorum quam nostrorum voluerimus ventilare festucas, severiores in delinquentum excessibus probavimus insilire: quo iudicio enim judicaverimus, in eo nobis iudicabitur. Et ideo juxta beati Juliani egregii doctoris sententiam, non minoris est providentiæ necessitati imminenti consulere, quam plenitudinis discretionis gubernaculum adhibere. Laudabilis ergo est ex necessitate quædam oportuna eligere, quam in his quæ suppetunt eligenda formare. Multoque est grandius defectum adhibere suffectum, quam copiosæ rei dispositionis prorogare iudicium. Est enim salus, et salutis omnimoda plenitudo, si illic utilitatis porrigatur consultum, ubi omnimoda plenitudo perspicitur: quia sine fracmine generalis præcepti forma inducitur specialis iudicii, et eventui

^a Epist., qui.

^b Ms., david.

^c Epist., iudicio propriæ culpæ erat.

^d Ep., hominum.

^e Ep., offerre D. n. unam.

^f Ms., in qua.

^g Ms., presumptionis.

^h Adde audio, ex epist. 22 Innoc. ad episcopos Macedon., tit. ult.

ⁱ Claustra sub feminino genere tunc erat in usu.

^j Animus ordine. An idem ac extra vel sine ordine?

^k Forte debita sententia.

consulitur, quod generalitate non datur. Non igitur subvertimus primitiva, sed consultius ordinamus præsentia: cum et illud universali edictu, et hæc præpolleat speciali iudicio.

5. Et hæc dicentes non vobis replicamus incognita, sed nota reducimus recolenda: ut si ab hodierno die et tempore, aliquis ex sacerdotibus nostris vestræ præsentis quacunq; sæculi exhibuerit necessitas; non execrabilis, quod procul sit, vestræ participationi, vel exulus habeatur, sed recipiatur ut proprius, amplectatur ut filius, atque ad omne altaris officium admittatur idoneus; libenter a vobis utique percepturus consecrata libamina, cæterisque dispensaturus etiam per semetipsum confecta mysteria: præsertim cum fraternitas nostra gregem sibi creditum decreto firmissimo manuum nostrarum subscriptione firmato, indemnem et liberum ab omnium susurrantium infamio perpetue censeat eo vigore stabilitatis perenniter conservandum, quo metropolitanorum sanctionibus in præterito et præsententi invenitur confirmatum. Optamus nos vestris reciprocis litterulis præmunire, et fraternali auxilio in ea quæ pacis et charitatis sunt roborari. Si quis autem ex congregatione nostra pravitate cordis, et livore mentis, seu crescendi fastu, aliqua auribus nostris præcullis eruditione divinorum voluminum levia intentare conaverit, illa qua vos novi naturali vigere industria, male loquatium, properatur insania, qui unanimitatis despicientes collegium, per abrupta et devia nitent lapsu casuri præcipiti in altum tendere gressum. Valet.

XI.

INCIPIT EPISTOLA ALVARI SAULO EPISCOPO DIRECTA.

Sanctissimo Domino meo Saulo episcopo Pauli ALVARI suggestio.

1. Multa erant quæ sanctitati vestræ debebantur scribi, si procella sæculi et calamitas temporis nostri non præpedirent officium lingue. Sed quia acerbitas angustiarum et immanitas flagellorum eloquentiæ fontem conclusit, et dicendi materiam sua mole retrusit, ideo breviter teste conscientiarum omnium Deo, dulci animo, et mente pura, salutationis officium paternitati vestræ defero, propriamque miseriam et suggestionem expono. Reor non vobis fuisse incognitum periculi vel ægritudinis meæ hoc anno dispendium; ita ut mortis agens confinium, pœnitentiæ postularerem remedium, atque post desperationem non modicam, salutarem invenisse medelam. Dominus enim qui mortificat, et vivificat, ducit ad portas inferni, et reducit (I Reg. 11, 6), post multam ultionem iudicii, et dignam correptionem flagelli, clementia mirabili, et pietate laudabili, ac potentia singulari, revocavit a periculi janua, misericordia consueta, quem digne scelera jam ducebant ad tartara. Sit nomen ejus benedictum in sæcula,

• Leg. vestris.

A cuius justa iudicia clarent justitia ac pietate præcincta.

2. Quæ acta sunt paternitati vestræ breviter adnotavi. Nunc quæ agenda sunt iterum humiliter cupio implorare. Certe ab ipso ægritudinis tempore usque in hodie a salutari exclusus mansi remedio: et licet reconciliationem aliunde valerem frui, si vellem; tamen ea quæ auctoritate Patrum sacra sunt, implere desiderans permissum vestrum inquirere volui, atque per jussionem paternitatis vestræ ad communionem reditum habere disposui: et inde alibi hoc non inquisivi, quia teste Deo Jesu, Dei et Domini nostri sententia formidavi. Unde peto ut epistola paternitatis vestræ cui prius, melius et aptius videtis ex vestris sacerdotibus veniat, ineamque illis reconciliationem, qualiter volueritis, injungat. Paratus enim sum in omnibus obedire, et præceptis vestris salutaribus me totum dedere: tantum non privet communionis remedio, quia plane ingenti afficior tædio, dum extorrem me doleo a nuptiarum Agni convivio. Qualem vero mihi legem posueritis jejunii, eleemosynarum, seu temperantiæ operis boni perficere cupio, et in nullo a veritatis seu possibilitatis regulis deviare. Pronus enim est animus noster cuncta imperata implere, et a cunctis illicitis jussis, et paterna ordinatione prohibitis, quantum possibilitas delerit, mentem hactenus per devia oberrantem frenis temperantiæ coercere.

3. Unde rogo, et lacrynosis precibus quæso, ut citius nos vestra paternitas cuilibet ex sacerdotibus solvendum injungat. Sin autem aliud nobis viget agendum, et hoc iterum citius humili suo rescribat, quia in cunctis vobis parere nostra tenuitas disponit, nec terminos Patrum transire superba insolentia cupit. Tamen rescriptum nostrum hac hebdomada præstolabor: quem si recipere non meruero, a fratribus vestris et episcopis reconciliationem ipsam implorare dispono, quia tanto tempore a corpore Dei mei et sanguine privatus stare non valeo. Hoc ideo vobis innotui, quia vestram responsionem citam cupio intueri, et hanc festivitatem ligatus dubito inter alios retinere. Merear vultum vestrum jucundum in jucunditate et lætitia feliciter citius perfrui. Finit.

XII.

ITEM RESCRIPTUM SAULI EPISCOPI ALVARO DIRECTUM.

1. Multa nobis erant necessaria quæ obtutibus vestris debebamus scribere: sed præpediente delicto quotidie versamur in lamento, ut nec lingua possit enarrare quod mens nostra patitur, nec characteres scribendi quod debetur, Scriptura dicente: *Defecit inhabitatio sensuum multa cogitantem* (Sap. 15). Sed quia dilectionis vestræ susceptis apicibus ibidem vester digessit stylus, ut puto anxiat^b plenius, comperique vos nimia corporis imbecillitate solutum, ut ad videndum nos nullum dicatis habere aditum, sed

^b Leg. anxiat.

vellet ut unum ex sacerdotibus Cordobæ a me dirigatur scriptum, quo vos informatos a Christi corpus reddat solutum, dicentes quod fuere nonnulli qui coacti sunt ad enarrandum inviti.

2. Quid nos hæc dicemus, qui tempus hodie taceendi portamus? Nos enim neminem præjudicamus, nullumque damnamus, nec justificamus quod nescimus, nec punimus quod ignoramus. Sed vos qui eorum nostis mentes, et pensatis voluntates, quia aditus ad videndum nos vobis negatur, ab illis absolutionem percipite, a quibus et pœnitentiam accepistis. Sic enim tunc digna fuit eorum manus impositio, accepta et nunc erit sine dubio absolutio. Nam ut vobis intimavimus, non est mensuræ meæ iudicandum de talibus, nisi fuerit inspirante Deo concilio legitimo eorum et nostra quæstio ventilata. Sed ut dulcedini tuæ prius notui ^a, notesco quod interdictum sit hoc negotium omni clero præsentem episcopo. Tunc dicit regularis instituta hoc cui injunctum fuerit licere, cum aut longinquitas itineris, aut imbecillitas corporis id episcopo denegaverit posse. Nunc vero quid ad hæc opponere potestis, cum me habetis præsentem? cur præsentiam recusantes litteras petitis, et quæ vivo sermone audire potestis, per apices quæritis? Sed plane nescio quos salsuginosas asseritis, et prope Migentianos ^b Donatistas, et Luciferianos notatis. Pro id miror te prudentem virum et industrium, cur illos damnatis, qui hæcenus concilialem servant censuram, nec pereuntis multitudinis dicuntur exemplo, sed illa quæ Patrum sanxit auctoritas inconculso retinerent animo, donec plurimorum episcoporum sententia, aut confirmetur edictum, aut temperetur decreta ^c consuetum. Non ergo, ut diximus, rebelliones a nobis debentur haberi Ecclesiæ, qui ecclesiasticis videntur legibus inservire. Prius quidem amantissime idcirco scripsimus vobis semiplene, quia characteres ignoravimus epistolæ vestræ. At nunc quia jam reperimus propriis litteris, et manum advertimus vestram, idcirco amicali amore scripsimus vobis pro animæ vestræ remedio totis nisibus vos optantes, ut ea quæ sancta sunt requiratis, et pravorum consortia evitatis. Nam cum dictum sit: *Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea* (Eccli. xiii, 1); quæ vobis absolutio ad sacramenta percipienda poterit ^d inesse, si pseudoepiscopo in crastinum videamini quoquo pacto adnecti? Domini, non nostra sententia est: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animæ vero nihil nocent* (Matth. x, 28). Cui consimile Salomon inquit: *Qui timet homines, cito corruet. Nam qui*

^a Id est notum feci.

^b De Migentianis erroribus vide tom. V Hispaniæ Sacræ, a pag. 540. Vide etiam tomo X, cap. 8, num. 10.

^c Forte decreto.

^d Ms., potuerunt.

^e Cortis hic idem ac domus. Vide Ambr. de Morales lib. II, cap. 8, in opera S. Eulogii. Glossarium Cange, edit. S. Mauri.

^f *Claustra*, singularis numeri, et generis feminini, ut supra epist. 10, n. 4.

sperat in Domino confortabitur (Prov. xix, 25), et cætera, quæ prudentiæ vestræ non latent. Hæc et horum similia rogo, ut prius tecum semper tractare, et sic te Sacramentum reconciliationis admittere. Sed si aliud placet, fac quod tibi bonum videtur, aut quod prudentia tua docente conspexerit. His expressis jam quantum potui dixi: de plurimis cognovi, pauca charitati vestræ direxi. Sunt sancti Dei memores vestri: sum et ego in omnibus. Salutamus omnes in osculo sancto, quos cortis ^e vestræ retinet claustra ^f. Merear vos in latitibus videre. Amen.

XIII.

ITEM EPISTOLA ALVARI SAULO EPISCOPO DIRECTA.

1. Epistolam ex nomine vestro nobis directam suscepimus, et recitationem non vestram, sed illius homunculi esse cognovimus, quem patriæ exturbatorem, et multarum hæresum satorem sæpe prohibuimus. Et cum nos pure et simpliciter manu propria remedia animæ impetrantes scribamus, vos e contrario mordaciter et subdole non ex vestra mente, sed ex stomacho multis potionibus sauciato, nobis non pocula vitæ, sed venena porrigitis, et filium a charitate vestra procul rejicitis.

2. Et non solum unum, sed universum gregem nescio quo consilio morbidum æstimatis, quem non medicinalibus fomentis, sed ravidis discerpitis dentibus, membraque vestra vestris destruitis manibus. O quanta erant in ipsius nefandi interitum jacula intorquenda, si facie tenus, ut vir strenuus, decerneret in pugna, et non clam, ut testudo, mulierum more, in umbris gladium acueret! qui proprio iudicio condemnatus nec confessor est proprie, nec sacerdos: quem habitus confessorum ^g, et lingua comprobatur derisorum; quem staminia et lana ovium religiosum approbat, et prolixitas barbæ laicum affirmat; quem simulatio operis sanctum, et æmulatio detractionis ostendit elatum. Quid enim mirum, si sacerdotes nostri temporis detrahat, qui doctores infringere tentat? Si clericos damnare studeat, qui agones martyrum mutilare non dubitat? Pater, o quanta erant in destructionem ipsius non sapientissimi, sed stultissimi homunculi, testimonia intendant; quantaque in ipsius epistolæ inconditiæ infringenda, si honoris vestri nos reverentia non religaret!

3. Nam finis principium destruit, et qualiter initiaverit non attendens, in calcem sibi adversa conscripsit. Stultus enim editor sanctitatem et sapientiam ambiens stultiloquium non vitavit; et condem-

^g Antithesis derisoris et confessoris innuit confesorem hic accipi pro cantore, id est pro inferiori clericorum gradu divinis canendis laudibus instituto: quia enim confiteri passim in sacra Scriptura est Dei laudes decantare, confessores dicebantur cantores. Unde concilium Tolet. I, can. 9, inquit: *Nulla professio, vel vidua absente episcopo vel presbytero, in domo sua antiphonas cum confessore, vel servo suo faciat*. Vide Glossar. Cangii.

natos arguens, dum solvere ligatum satagit; quem A solveret invectione sua^a solutum ipse penitus non invenit. Ego, mi Domine, cum divini numinis testatione miseriam periculi mei exposui, remedium postulavi: et vos non ex vobis pure, sed qui mihi quasi inimico responderet sophistam inquitritis, imo non sophistam sed sollecistam rogatis: nosque quiescentes, et vestræ beatitudinis condolentes, ad stimulos incitatis. Sententias vero Salomonis advertimus, et a vobis^b, dudum eas dissipatas cognovimus: quem contra Patrum instituta, et anteriorum decreta, anathemato cuidam multotiens participasse, ante nostrum episcopum honorem^c, prævidimus, sacerdotibusque illi participantibus, post honorem communicasse probavimus nullo metu terroris, nulla occasione timoris, sola voluntate animi, et dilectionis affectione. Certe recollitis quando ei ad immolationem missæ casulam pro indumento præstatis, quanta vobis ego ipsis diebus amore vestro impulsus suggererim. Quanti a Patribus anathemati, irrationabiliter sine concilio vestra jussione existunt soluti, certe non ignoratis. Recollite, obsecro, consecrationis vestræ non inculpata principia, et pene simoniaco errore propinquo. Poterant enim quovis asserente canonice inchoationis vestræ primordia comprobari, si quadringenti solidi non fuissent palam eunuchis vel aliis exsoluti: imo non clam, sed per chirographa Arabica ex Ecclesiæ prospera, quod incitum est debitoribus, erogati, et ex illo ministerio congregati, quo non licitum est laicis etiam fidelibus aliqua impertire, siquidem super solos sacerdotes^d resculæ dispertuntur Ecclesiæ. Quanti, quæso, sacerdotes sine testimonio ordinati? quanti sine connubia clericorum vel filiorum Ecclesiæ consecrati? quanta Ecclesiæ duplicato sacerdotio, id est, binis pastoribus, contra Patrum institutionis divisæ? quanti contra canones per omnes basilicas in diversos ordines constitui per vos exstiterint, rogo ipsi videte.

4. Sed hæc omnia post tergum rejicitis, et tantum pro nobis in hos nostri temporis sacerdotes oculos apertos habetis. Nec hoc alio tempore, nisi quando nostra vos suggestio impetrat. Nam facie tenus et honorabilem Athanagildum abbatem vidistis, et hoc ei dicere præsentialiter voluistis: et Eulogio in primo persecutionis impetu sacrificare jussistis: et nunc contra vos ipsos nostra tantum occasione dimicatis. O felix et multum felix, quem concilii tempus quod expectatis invenerit! Utinam jam rediret serenitas, jam abiret tempestas! Puto quod multorum lingua sileresceret, et frenum sibi ora illa imponeret, quæ loqui nesciens hactenus per antra insibilat. Nam quod dicitis: *Qui timet homines, cito corruet, nam qui sperat in Domino confortabitur* (Prov. xxix, 25); vel illud evangelicum: *Nolite timere eos qui occidunt*

A *corpus, anima autem nihil nocent* (Math. x, 28), vel^e et religiose dicitis: sed miror cur fortissima docens absconditur, et hominum timore a propriis segregatus per diversa vagatur. Jam vero quod in principio me ironice solvendum ab eis qui me ligaverunt jubetis, adicientes: Si enim tunc digna fuit eorum manus impositio, erit et nunc accepta sine dubio absolutio; quid contra se in hoc duntaxat dixerit loco sciolus ille, nunquam advertere potuit, et Sardorum salsedinem devitans, quomodo salsuginem incurrerit nescit. Si enim vere hoc et non ironice dixit ut quid nobis in finem pravorum consortia interdixit et tacto picis inquinatos firmavit? Si vero, ut textus epistolæ docet, in derisione hoc in principio protulit, nosque per hoc suggillare tentavit, audiat nervosus, ut sibi applaudet assertor, et silvosus, non palatinus dictator: Quid vestrum ergo proprie pastor satagit præsentialiter solvere, quem prævaricatores non habentes ligandi ordinem minime ligare? Ergo solvi quomodo poterit qui ligatus non existit? nam si eis potestatem adimis ligandi, non ligatum ergo cessa querere solvere: et hoc ei responsum sit: Cæterum conscientie nostræ iudicem habemus omnium Dominum, qui potest sine improperatione curare invalidum, qui licet Levita et sacerdos vulneratum a latronibus dimiserint, Samaritanus vero ille misericors semihicem ad stabulum reportavit, oleum plagis infudit, mercedem stabulario dedit. Ulterius tamen, mi Domine, sententiam vestram ex alterius ore fluentem non requiram, quia plane tadimur aliorum sententiis, et non vestris prorsimis, deservire.

XIV.

INCIPIT EPISTOLA ALVARI TRANSGRESSORI • DIRECTA.

Dilecto mihi ELEAZARO ALVARUS.

1. In primis, mi dilecte, salutis munia ut amantur, ita dulciter solvo, atque tibi conjuncte, si sectæ tuæ ritique convenit, identidem salutifera jura dependo. De cætero rogo ut non fastidium tibi ingerat dilectionis nostræ oblatio, qua te lucrare in Domino cupio.

2. Sed si ita amas ut diligo, identidem lucrare me tuo satage studio: quia qui convertere fecerit peccatorem, lucravit animam ejus, et suorum cooperit multitudinem peccatorum. Et David pro magno munere quasi vota^f persolvit: *Doceam iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur* (Psal. L, 15). Et ideo fave meis, diligenti intentione hujus pagellæ discute textum, et non verba, sed sollicitè prævide intellectum: quia non verborum cupimus falelatorum adspargere faces, sed simplicium et puralium tibi promere voces. Nec diploide nostra lifario coloratur assertio, vel sale attico hujusce redolet dictionis oratio, sed plebeio, et ut ita dicam, com-

^a Ms., invectionem suam. Bravo, insectionem.

^b Ms., a vos.

^c An Honorium?

^d Ms., super solis sacerdotibus.

• Eleazarum suggillat, Gallum natione et Hebræum fide ex Christiano.

^f Ms., nota.

muni currit eloquio. Non hic Tuccidides, vel Sallustius tramitem scientia ^a digerunt, sed Jacob et David obiculas ad caulas deducunt. Non hic Cirus pugnando exercitum ducit, sed Moyses erectis manibus Amalacitarum phalangas orando divertit. Sed nec Memnonicos canemus hymnos, aut Æneidarum carmine incidimus versus, nec lacteum Libii amnem deduco, nec Iliadum celeuina decanto. Procul enim a me est lingua viperea Domestenis de qua fertur dixisse O-cines ^b: Quid si ipsam audissetis bestiam suo ore verba resonantem? Epistola enim inea non ethnorum ^c favorem requirit, nec colorem de Atheneo trahit: sed prophetarum saporibus redolet, et patriarcharum fercula superficiem gerit. Nempe dulcis si ubi quique in annorum numero Christi ventura diceretur nativitas, Christianorum vel Judæorum illico finita esset simulas: quia computatis annis a mundi principio sine aliquo impedimenti obstaculo adventus ejus sciretur in sæculo: ut nec fidelis in asserendo moras sustineret, nec infidelis in refutando occasiones ostenderet. Et quia, ut quibusdam videtur, incertum adventum ejus Scriptura reliquit, et quasi intactum magis tetigit quam prædixit, ob hoc et cunctorum opinio se ipsa deludit. Non quod omnium fides cæca caligine involvatur, sed ea quæ magis opinione quam veritate tenetur. Ista namque secundum opinatum disserui istomacantium ^d quæstiones. Cæterum juxta meæ tenuitatis scientiam adventum Christi patulum reor addisci indicta legalia ^e, si subtiliter indagentur vatis præragia, quæ luce clariora existunt almifica. Nam licet ab initio mundi anni non inveniantur præfixi, tamen reperuntur a tempore prophetali liquidissime numerati. Prævidens credo censura divina humanam vesaniam acutiam, quæ in numeris ætatum existit diversa; eo tempore maluit indidere numerum, ex quo præscivit contentionis abrasum existere nervum. Nosti enim Hebræorum vel septuaginta Interpretum discordiam a primo homine usque diluvii tempus incalculantium ^f summa, in tantum ut juxta Hebraicam veritatem ad Adam usque ad diluvium anni sexcenti quinquaginta sex inveniantur, et a diluvio usque ad Abraham anni ducenti nonaginta duo reperiantur.

3. Secundum Septuaginta autem interpretationem ab Adam usque ad diluvium anni ducenti quadraginta duo numerantur. Et a diluvio usque ad Abraham anni ^D septuaginta duo calculentur: quorum diversitates latiori stylo dissererem, et cui potissime fidem haberetur elicerem, si hoc ut onerosum, ita et infructuosum non esse cognoscerem. Has discordantias divinus ille Spiritus prophetarum cordi insertus longe ante prænoscentis noluit ab eo tempore nativitatis Christi indidere summam, ex quo et asserentum protendi protexit frivolorum inventa.

^a Ms., scientiam.

^b Eschines.

^c Ms., non ad ethnorum.

^d I. stomachantium.

^e Id est in dictis legalibus.

A Nam licet non nominare numerum expresserit, tamen quo deberet tempore nasci, intactum nunquam reliquit. Quod ne nudis me putes verbis narrare, jam tibi documenta vivida curabo proferre. Verum antequam nostra legaliter instruat oratio, queso te libenter adverte quæ dico: Et non æmulatione vincendi acuas intellectum, sed intentione proficiendi, tam mihi, quam tibi, elimes sensum: sciens quia non in ratiocinatione fides consistit, sed in veritate, et simplicitate cordis. Quisquis ille munda est mente, Dominum videt. Et ideo si susceptum est quod ingressus, gratum est quod suggesti. Si vero molestum est quod scripsi, benevolentiam erga te animi non obtexi: quod et tu similiter erga me debes impendere, et quem viles ut tibi videtur errare, ne pereat, omni vi cona ^g insistere. Neque plurimis testimoniiis occupatam mentem tuam studiis debeo impedire, sciens quia cui non sufficiunt parva ^h, satis erunt nec mille. Sapiens enim non quanti dicant attendit, sed qui sint qui dicant utiliter norit. Et inde propheta beatum prædixit, qui in aurem audientis eloquia profert: quia dicitur fallere auditus cujus segnis non vigilaverit sensus. Poteram tibi copiosa testimonia de reprobatione vestra, et electione gentium excerpere, si non ab eruditissimis viris hoc antecessoribus vestris factum recolerem esse. Ob id omittentes illa quæ jam sunt stylo illustriori vel facundiori ab illis, eloquentia et sanctitate pollutibus, dudum conscripta, ut præfatus sum, parva testimonia non infirma, sed valida retexendo eliceam: et quid in ea sentias interrogando perquiram, ut aut doceas me ignorasse quæ firmiter teneo, aut doceas te nescire quæ ipse non improbe scio.

4. Moyses Pentateuchi editor Scripturæ legifer Domini et renuntiator originis mundi, cum Jacob filiis suis consulentem induceret, et testamenti vice quæ deberent post obitum patris hæreditario jure possidere per benedictionem ediceret, taliter ait: *Vocavit Jacob filios suos, et ait eis: Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis diebus novissimis (Gen. XLIX, 1).* Et ut scirent qui sunt isti dies novissimi in benedictionibus Judæ apertius explicavit: *Non deficiet, ait, princeps de Juda, neque dus de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (Ibid., 10).* Adverte, mi dilectissime, et enim aperi intellectum, et per totum orbem ostende mihi ex tribu Juda ducem vel unum. Nolo mi frivolorum eorum ingerere nœnia, et illorum commentitias mihi dogmas ingerere fabula quæ propter occasionem unius verbi longas solent fabulas texere. Et quia nequeunt regem in regionibus hominum liquidissime notis invenire, nescio sibi inquirunt principem ultra mare. Cum etsi verum

^f F. in calculorum.

^g Idem, conare.

^h Ms., sufficit parva.

ⁱ Ms., proferit.

esset, minus ex tribu Juda fuisset. Quia tribus Juda non est a Sennacherib, vel ab Artaxerse qui et Ocus dictus fuit, deducta; sed a Vespasiano et Tito est, per terras dispersa. Nam sicut nullum templum, nullum altare; nullum principem remansisse vobis, propheta clara intonat tuba : *Sedebunt, inquit, dies multos a filii Israel sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotibus, sine manifestationibus (Ose. III, 4)*. Intelligis istos dies esse, quos Ose propheta prædixit: aut forsitan adhuc illos se expectare pejores cæca Judæorum oppositio dicit. Recensendi sunt hoc loco reges, non a tempore Judæ, qui cogniti sunt, et per David ac Salomonem currentes usque ad Sedeciam recto tramite pergunt, sed a tempore Danielis, et post Babyloniorum laxatam captivitatem, qui per duces decurrunt. Et ideo, ut dixi, a tempore Danielis reges vestros enumerabo, et in quem defecerit brevi indagine assignabo. Post quem si aliquem habuit gens illa, sub quo exstiterit duce, nomenque ejus quæso edicite.

5. Primus post Danielis prophetiam postquam de Babylone reversus est populus, præfuit Jesus filius Joselec, et Zorobabel filius Salathiel. Post quos Joachin filius Jesu in pontificatu successit. Cui successit Eliuth: huic quoque successit Joiade: deinde Joannes: postea Judus. Post quem Onias: deinde præfuit pontifex Eleazar. Post quem successit alter Onias. Deinde Judas: cui successit frater Jonathan. Post quem Simon frater utriusque. Deinde Joannes, post quem Aristobolus. Huic quoque successit Alexander, qui rex pariter ac pontifex fuit. Post hunc Alexandra, uxor ejus, cum filiis Ircano et Aristobolo populo præfuit. Quo tempore Herodes filius Antipatris interfecto Ircano regnum Judæorum senatu consulto accepit. In ejus tempore Christum nostrum natum esse tua charitas non ignorat: quod si alium expectare nitimini, duces ex tribu Juda hætenus in vestra gente ostendite: et tunc expectare vos redemptionem firmabitis, cum defectum tribus Judæ ex ducibus suppleritis. Quod si nullum potestis invenire ex regibus, qui vocis ducatum præbeat hætenus, illam prophetiam Danielis probate attentius, et tunc confusionem Judæorum jam debitam venisse probabitur verius, ab eo loco ubi angelus Danieli loquitur dicens (*Dan. ix, 22*): *Daniel nunc egressus sum, ut docerem, et intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo, usque ad locum ubi tali prosecutione finem conclusit: Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio*. Vides quod post occisionem Christi vastationem omnibus Judæis pollicita Scriptura divina. Et si adhuc Christum, id est Messiam, expectatis, profecto adhuc desolationem majorem timere debetis: quia non vobis redemptionem, ut vanam opinionis pollicit, sed vastationem ab ejus adventu usque

ad finem sæculi indicit, sicut angelus Danieli dixit. Et ubi erit tunc relinquenda sibi Sion, quæ nulla est? Ubi sanctuarium, quod populus devastavit cum duce venturo, qui in cinere redactus est? Reddant Judæi statum quem Christus inveniat. Ædificent templum, ubi subito testamenti angelus veniat. En, ecce et vestra cessavit hostia, ut nullius rei adminiculo vestra deleantur peccata, dum non adoletis quæ solebatis incensa. Lex præcipit, in captivitate non licere unctione regali chrisma conficere. Unde ergo messias vester ungetur, ut unctus vere juxta Daniellem ipse credatur?

6. Sed jam a tempore annorum veniendum est: et non in ore nostro, sed legali documento, calculandum est, dicente Domino ad Moysen: *Numerabis tibi septem hebdomadas annorum (Lev. xxiii, 15)*, id est septies septem, qui sunt anni quadraginta novem. Ergo septuaginta hebdomadæ quadringentos nonaginta annos efficiunt. Septuagies enim septeni quadringenti nonaginta sunt. Igitur percurrere breviter Græcas, Latinas, barbarasque historiæ a vicesimo anno Artaxersis regis Persarum usque ad Christum ducem, et invenies totius numerum hebdomadarum fuisse completum, juxta hmarum computum Judæorum, qui unicuique mensi dies viginti novem annumerant. Nam a vicesimo anno jam dicti Artaxersis usque ad quintum decimum annum Tiberii Cæsaris reperiuntur anni quadringenti septuaginta quinque, qui faciunt annos Hebraicos quadringentos nonaginta; quia Græci, et Judæi, per octo annos trium mensium embolismos faciunt. Et ideo ab hujus Artaxersis vicesimo anno computandum est, ut prædixi, quia in ipso anno *egressus est sermo, ut iterum ædificaretur Jerusalem*, Neemia pincerna rogante, sicut ait angelus Danieli. Quod si iterum a primo anno Darii, qui et Melas vocatus est, successeris Cyri, quo visio Danieli extitit revelata, volueris computare, invenies in sexagesima secunda hebdomada natum existere Christum.

7. Post cujus nativitatem, si calculare malueris reliquum hebdomadarum numerum, in primo anno Vespasiani, qui captivitas vestra facta est, invenietur impletum. Et ista ita poteram singillatim per nomina regum annosque imperantium singulorum ostendere, sicut e legales successiones per prophetarum libros potuissem probare. Sed quia etsi veraci virilique assertione probentur, tamen fidelem auditorem requirunt; ideo non magno opere in numerorum vel imperatorum tempora, lacinosam instruum fabulam, sed breviter tetigisse sufficiat, quid nostri inde sensere majores; et a te fraterno more inquirere, quid inde tractavere proceres Synagogæ: ut et mihi liceat nosse quod verum est, et tibi liceat reprobare quod falsum est. Illud quam maxime poscens, ut sine fellis amaritudine mihi disseras quid prodest nosse. Et tam illud quod a Jacob Judæa protuli benedictum, quam etiam quod a Daniele profes-

^a Dies multos desunt in Ms.

^b F. ad tempus.

^c Ms., si.

^d Ms., quam a Jacob juba

sam prophetarum ^a, disertiori stylo juxta quod tibi videtur exponendum: vel secundum quod a Judæorum doctoribus exstat expositum, non renuas amicali studio mihi scribere totum. Quia licet multa et præclara testimonia tam nobis, quam vobis connitentia, prophetarum contineant dicta, tamen universa utiliter trutinata, non mihi videntur vel nobis vel vobis ora confringere petra, vel chamo confringere ora. Sola hæc ita proferuntur prævalida, ut nec mutire liceat alicuique nostrum post horum expositionem perceptam. Si vero hanc expositionem refutandam, nam non prævides esse sequendam, quid potius tenendum est elice per mansura robustiori prosecutione asserta. Et noli tantum verbis nudis reprobam istam ædificare, sed postquam probriter firmaveris istam falsam existere, aliam producas quæ in se gradientes non sinat enarrare ^b, ut et adversarium vincas, et amicum ita ut discipulum doceas. Opto te semper bene valere, reverendissime et dilectissime, natura non fide frater. Finit.

XV.

RESRIPTUM TRANSGRESSORIA ALVARO DIRECTUM.

Dilecto mihi ALVARO ELEAZAR.

Scriptistis mihi, o homo bone, qualiter ego procepsque meæ Synagogæ intelligimus: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de senioribus ejus*, et reliqua. Hoc enim nobis luce clarius est. Si enim in præsentiarum adesses, interrogarem te qualem sceptrum habuere filii Israhel, vel quem ducem, illos septuaginta annos quando fuere in cap.... Nabuchodonosor et sicut tua.

(*Quatuordecim in hac pagina ita abraæ sunt lineæ, ut nec verbum unum legi possit. Folium subæquans exæequit possessior codicis, ne transgressoris deliramenta legerentur.*)

XVI.

ITEM EPISTOLA ALVARI ELEAZARO DIRECTA.

Dilectio ELEAZARO ALVARUS.

1. Responsionis tuæ, reverendissime frater, literas legi, et præpostero ordine invectionem mihi latam probavi. Objectiones enim meæ minime extenuatæ existunt, nec unicuique oppositioni responsio obvia fuit: sed tantum animas in præceps stylum blasphemum gessit, et Synagogæ scriptor ludrica confecit opuscula: cui nos utpote Christicoli non verborum faleratorum jacula jaciemus, sed aperte et pure veritatis regulam indagemus. Miror tamen te prudentem virum, et ut stylus approbat eruditionum liberalium apprime imbutum, tam tenuiter te opinavere in rebus duntaxat divinis, ut septuaginta annorum captivitatem unius regis tantummodo vita tot tantisque temporibus jam transactis equiparari studeas. Nunquam ex tribu Juda duces, vel sceptræ cessarunt regalia, quia Jeconias, qui in Babylone ductus est, filium habuit Salatiel, de quo natus est

A Zorobabel ad quem sermo dirigitur in manu Aggei. *Factus est sermo Domini in manu Aggei in secundo anno Darii, ad Zorobabel filium Salatiel, ducem Judæ, et ad Jesum filium Josedec sacerdotem magnum* (Agg. 1). Vides quia de Tribu Juda nunquam duces cessarunt. Etiam in captivitate positi tribus illa pralationem nunquam amisit. Quod vero novo utris argumento, asserens in Hebræo non ita habere, sed aliis sermonibus multo aliud significare, miror te eruditionis in Hebræa lingua tam velox peritia, qui post octingentos quadraginta annos Judæorum nitoris consolare vecordiam, quæ ante nunquam in eorum sensus venero. Soliti enim erant regem ultra mare inquirere, non verba prophetiæ alia interpretatione subvertere. Nam si hoc in Hebræo ita *Seber* et *Amohkec* ^c, qui sonat Latine *tribus* et *doctor* habetur; cur per ista tot annorum spatia nobis non exstat oppositum, cum regem vel ducem sibi faterentur trans pontum, cum liberior eis et expeditior immineret assertio, ut dicerent, hoc non haberi penitus in Hebræo: nisi forsitan tu homo Gallus in eorum litteris intellexisti quod proceres ignorabant hactenus Synagogæ, et in Hebraicis litteris invenit Latinus quod nesciebat Hebræus. Vere frivole hujus investigationis assertio, fidei retundenda est calculo; tam enim doctoribus nostris a vestris majoribus, quam etiam nobis nil aliud edicere solebatis, nisi regem vobis de transmarinis inquirere locis. Discute hujus admirabilis interpretationem doctoris nostri Hieronymi, et ex aliis locis Scripturarum eam probare si vells.

2. Sed priusquam ineptiam singulorum interpretum editiones conferre, æquissime tibi est, vir bone, ut non solum absentem, verum etiam quietudine æterna fruente, ita caninis morsibus lances? Sic te docuit Moyses legiferus, ut testimonium oculis non probatum super absentem coram arbitro proferas, et quem scis parentum prædia reliquisse, vel opes largas, amore pecuniæ dicas injectum? necnon et lividibus arguis virum etiam conscientia castum, qui ob virginitatis studium jejunia, squalorem, vel oblectamenta mundialium respuit facultatem? Qui enim sua dimisit, qualiter amore pecuniæ aliena quæsit? Tu vero, mi frater, quomodo alium incusare non dubitas in rem quam tibi abendasse in dogmate nostro omnibus clamitas, ita ut passim per diversarum seminarum concubitus in templo nostro te glories dulces tibi habuere complexus. Ipse abyssus scientiæ et inadibilis oceanus Hieronymus, si hodie superesset, te plane respirare non sineret, sed spinis quibus contegeris enudaret; et quasi victor, ut solitus erat de omnibus triumphare, aut in suum te deduceret agmen, aut te semivivum in terras ultimas aspostaret; ac te philosophorum vel Judæorum gloriantem doctrinis ita dejiceret, ut solita constantia tibi illa verba can-

^a Forte *professus sum prophetarum*.

^b Forte *errare*.

^c *Leg. Sabet et Amohkek*.

taret : habesne ultra quo nervos loquacitatis tuæ extendas ?

5. Veniendum nunc est ad editiones Septuaginta Interpretum, et parva capitula exempli causa subdendum. In Zacharia enim (cap. xi) ita Septuaginta ad locum dixerunt : *Si bonum est coram vobis, date mercedem mihi, aut renuite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos; dixitque Dominus ad me: Pone illos in constatorio, et considera si probatum sit sicut probatus sum ab eis; et tuli triginta argenteos, et misi eos in domo Domini in constatorio. Quod noster lumen Hieronymus ita transtulit. Si bonum est in oculis vestris afferte mercedem meam, et si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos; et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium decorum pretium, quo a* **B** *appretiatum sum ab eis: et tuli triginta argenteos, et projeci eos in domo Domini ad statuarium. Et licet sensus idem sit, verba præpostera sunt et pene diversa. Item in Isaia: Ecce virgo in utero accipiet et pariet filium et vocabitis nomen ejus Emmanuel (Isa. vii). Pro quo Hieronymus: Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabit nomen ejus Emmanuel. Aliud est enim vocabitis, aliud vocabit. Require tu quis melius transtulit, licet cæteri Interpretes adulescentulam vel juvenulam dixerint: sed verbum Hebraicum *alma*, et in Rebecca adhuc virgine positum invenies, et in Maria soror Aaron, necdum viro conjuncta reperies, quod *abscondita*, et nimia diligentia custodia, sonat. Unde et in titulo psalmi ubi positum est *alma*, *noth*, Septuaginta dixerunt: *Pro absconditis*. **C** Sed et libro Job, ubi dicitur pro sapientia, et *absconditur ab oculis omnis viventis* (Job. xxviii, 21), in Hebræo propter declinationem verbi aliter figuratum, *alma* dicitur. Et in Regnorum libris scriptum est ex persona Elisei loquentis ad Giezi: *Et Dominus abscondit a me* (IV Reg. iv, 27), huic quid simile est, licet masculino genere declinetur. Quod si Rebecca et Maria virgines esse velis, pro quibus nunquam verbum *vetula* legis: quæ impudentia est huic solæ virgini denegari quod cæteris velis nolis concedis? Ostende mihi alicubi positum *alma*, ubi adulescentulam, et non virginem sonat: vel ubi nuptæ hoc verbo appellatur, et me imperitum vel victum fatear esse. Lingua quoque Punica, quæ Hebræorum fontibus ducitur, proprie virgo, *alma* appellatur. Sed qui scire desiderat varietates interpretum, vel Judæorum cupit parvipendere inventiones, Quæstionum Hebraicarum Hieronymi vel cætera sua opuscula legat. Et plane, sicut ipse professus est, contemno tractos **b** et nausiam Judæorum, tuasque vociferationes surda aure transibit. Nam hunc nostrum, et vere dignum non solum mundo, sed etiam cælo, Hieronymum, quem irrationabiliter detestaris, nescio ut quid eam dante ravidò mordes, cujus editionem hæcenus nescis. Hanc enim editionem*

quam falsam probare satagis, Septuaginta Interpretum, non Hieronymi, esse cognosce. Quam etiam ille in multis suis opusculis arguit, additumque ab eis et diminutum non sine evidenti ratione probavit. Et pro harum varietate editionum linguam Hebræam didicit, moxque veracem suam propriam Latino sermone editionem Ecclesiis dedit. Vides quia dum Hieronymum cupis fallacem probare, imperitiam tuam ostendis: insuper et Judæos tuos Septuaginta sapientiores cæteris condemnare conaris. Quod si, ut dicis, in Psalmis cuncta verbo ex verbo expressit: cur qui in parvo fidelis exstitit, in multo infidelis existeret? Nisi quia editio Psalmorum Hieronymi est: quam multo aliter quam Septuaginta posuere ex ipsa editione eorum perpende, ut per hæc cognoscas fidelitatem doctoris summi Hieronymi, quanto studio, quo labore conaverit, ut proprietatem legis Ecclesiis traderet Christi.

4. Hoc vero testimonium ita perversa mente vestri perverterunt, sicut et librum Sapientiæ Salomonis, prævidentem de Christi crucifixione testimonium a canone rejecerunt. Nam post interfectionem Christi pro eo quod ibidem legitur: *Dixerunt inter se impii: Comprehendamus justum, quia inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris. Promittit scientiam Dei se habere, et Filium Dei se nominat* (Sap. 11, 12, 13); et infra: *Si enim est vere Filius Dei, suscipiet illum, et liberabit illum de manu contrariorum* (Ibid., 18); ac deinde: *Ut sciamus reverentiam illius, et probemus patientiam ejus, morte turpissima condemnemus eum* (Ibid., 19, 20): **C** conlatione sacra ne nostri eos pro tam aperto sacrilegio derogarent, a prophetis eum voluminibus reciderunt, legendumque suis perenniter veterunt. Nam qui libellum integrum non dubitaverunt propheticum a prophetis opusculis segregare, et quasi non fuisset ab eodem Salomone editum denegare, multo amplius levius præviderunt periodos verborum aliter quam digesti sunt promulgare: unde nequaquam est vestris commentitiis fabulis obscultandum, sed hoc tantum pro verbo **c** habendum, quod prudens Hieronymus interpret nostræ linguæ omnibus dedit. Codices namque Hebræorum post adventum Christi falsatos esse nullus ignorat, ut testimonia evidentiore de Christo subtraherent, ex quibus se convincendos esse sciebant **d**. Constat enim, luceque clarius patet, quod qui legis auctorem contumeliosius affecerunt, legem ipsam non timerunt pervertere, per quam solam poterant confutari. Percurre totius maledictiones legis, quas hominibus, bestis, serpentibus, vel insensibilibus metallis, cognoscis inlatis; et videbimus nunquam alicubi positum *maledictus a Deo*, nisi in eo loco, ubi illud intelligere, quasi ad infamiam, voluistis pro Christo: *Maledictus omnis qui pependit in ligno* (Deut. xxi, 23). Hic proceres Synagogæ addiderunt ex suo, *a Deo*,

^a Ms., illud ad statuarium de quorum pretium quod.

^b Leg. ructus.

^c Forte vero.

^d Ms., solebant

ut per hoc Deum illum negarent. Si enim oculi fidei tibi aperti sunt, notius Veteris Testamenti ventilare historiam, et nunquam ibi maledictum a Deo positum vides, et ex hoc valebis addiscere genuinam gentis istius perfidiam, et contra vitam suam immedicabilem rabiem. Poteris, et tu, quia scis nos ignaros linguæ Hebrææ, ex Hebræorum codicum nos varietate inludere, ubi te victum prævideris esse. Hoc enim argumento in omnibus Scripturis te vales tutare, ut verbis te purgandum putes qui rebus urgeris.

5. Age jam nunc ad secundum capitulum veniamus, et responsonem tuam minus sale conditam approbemus. Dicis enim, confuse apud Latinos habentur septuaginta hebdomadæ, quasi ego eas secundum Latinorum computum computandas esse prædixi: aut tu fide Hebræos^a ex Latinorum supputatione poteris superari. Legaliter enim hebdomadæ unius numerum septem annos firmavi, et non, ut tu, vagam intelligentiam in diversa jactavi, ut anceps quo gressu figas non habens, utroque claudices pede. Septuaginta dies, vel septuaginta septimanas, vel septuaginta lunas, vel septuaginta annos juxta nescio cujus suam expositionem dinumerans, et per diversitatum numerositates ubique suspectus incedens, quæso ut mihi dicas cujus expositionem velis intelligere suam? Si Hieronymi? miror te mihi meam expositionem ingerere, et Latinum ex Latinorum diversitate voluisse docere. Videris mihi doctoris, non assertoris, induisse personam. Sed iterum conqueror cur in suprafata dierum, septimanarum, lunarum, annorum, unicuique præfixeris: *juxta suam explanationem*, quas certum est ab eo explanatas nunquam legisse, et huic quam maxime specialiter suæ, septuagies septies, hoc minime inculcasse: nisi forsitam cæteris reprobatis, Hebræorum has duas expositiones didiceris esse. Tamen quia extremam prophetali testimonio munis, haud^b dubium ipsam solam probare velis. Ais enim: Dies nobis ducci faciunt mille trescentos triginta. Idem numerus habetur in fine Danielis; ait namque: *Beatus qui expectat, et pervenit ad dies mille trescentos triginta quinque* (Dan. xii, 12). Et quia quinque dies quos tu annos putas, supergredi numerum prospexisti, illico quasi scita de proprio addidisti: In his enim quinque annis singillaturus est Dominus, qui et qui remanserint ex omnibus gentibus super terram ad servitium Israelis. Et oratione lubrica lectoris animum tenebrasti, ut ignoraret penitus quales annos diceret quinque, aut quo tempore sunt verissime calculandi.

6. Ad compendium veniens concedo ita mille trescentos triginta quinque annos existere, et ideo a secundo anno Darii, qui et Melas vocatus est, quo visio Danieli exstitit revelata, usque ad Vespasianum, qui Judæorum captivitatem confecit, computantur anni quadringenti nonaginta. Ad quos si addideris annos incarnationis Domini octingentos qua-

draginta, simul facies annos mille trescentos triginta; ex qua summa si subtraxeris quadraginta, quia in quadagesimo anno post passionem Domini bellum Vespasianicum fuit, supersunt^c anni mille ducenti nonaginta. Et his retrahere triginta et tres annos ætatis Domini, et erunt mille ducentos quinquaginta septem anni a tempore Danielis usque ad Æram octingentesimam septuagesimam octavam, quæ nunc agitur, anno incarnationis Domini octingentesimo quadagesimo, sæculi vero millesimo quadagesimo anno.

7. Verum si a vicesimo anno Artaxersis, anno quo sermo exit, ut templum Zorobabel iterum ædificaretur, computare volueris, invenies usque ad nativitatem Christi quadringentos nonaginta: quibus si addas incarnationis Domini, erunt mille trescentos triginta, et superant ipsos quinque quos tu nobis ad servitium opponis. Hanc frivulam tuam interpretationem tu ipse confringis, dum ais: Tanta enim stoliditatis, tantæque spiritus stultitiæ imbutus, mi germane, es, ut scire desideres quæ Daniel ignoravit angelo ei dicente. *Vade, Daniel, quia clausi sunt signatique sermones usque ad tempus præfinitum* (Dan. xii, 4). Revera valida questio, et que me utroque promerent^d cornu, si subsequa eam auctoris non infringeret dictio, dum subjungis: Unde mihi campum aperis responsonis, nullasque angustias sustinere permittis, dum ais: Numera a die primo quo Nabuchodonosor carnes porcinas ponit in templo usque dum impleantur anni mille ducentos nonaginta, et tunc aperietur ille liber, et nota fient signacula ejus. Si enim pro totius visionis miraculo clausos signatosque sermones propheta dixit, quis tibi annorum hunc numerum aperuit, ut scias tu quod Daniel scire non potuit? Ille enim dies non annos dixit, tu annos interpretaris: et nescio quo tanto auctore partem libri signati legis, si liber totus est sub signaculo. Ergo et hi mille ducenti nonaginta dies eodem sunt collecti in numero. Cur in parte signatum, et in parte apertum dicis? Tibi licet numerum præfinitum signationis non in dies, sed in annos, interpretari: mihi non licebit eos juxta præfatum non annos, sed dies probare? Tibi majora usurpas, dum dies in annos interpretas, nubila serenando: mihi minora non concedis, ut prophetæ verba pure exponam, in dierum vocabulo non circuctando? Si signati sunt sermones qualiter superius post mille trescentos triginta annos quinque annos ad servitutem gentium calculasti? Quis tibi hanc auctoritatem dedit, ut omnibus gentibus servitium quinque annis imponas? Quod Daniel non explicavit, cur tu exponere conaris? Quod ille intactum omisit, qua ratione tu tractare festinas? Sed dicis: Nos autem hodie sumus in millesimo trecentesimo sexagesimo tertio anno: per quod festinas ostendere quod viginti et septem anni tantummodo supersunt usque tuus Messias a vinculis igneis aut ferreis ex-

^a Leg. Hebræus.

^b Ms., aut.

^c Ms., superant anni mille ducentos.

^d Leg. premeret.

solvatur. Hic omnis frustraretur conatus, si utrisque nobis vitæ superesset status : quia computatis ab æra, quæ nunc dicitur octingentesima septuagesima octava, viginti et septem annis, in æra superventura nongentesima quinta Zabuli vestri dignosceret adventus. Verum constringam nos utrique tali definitionis decreto, ut si vita comes fuerit, et utrique ad ipsam annorum pervenerimus spatium, ut cujus falsa probata fuerit invectionis in comparis fidem animi transeat gressu.

8. Quod si ipso in tempore vestra non fuerit redemptio, vereor ne forsitan unius hebdomadæ numerum in septuaginta annorum vertatis curriculum, ut III deccc^o annos usque ad ipsius iniquissimi hostis adventum dicatis esse currendos.

9. Animadvertite qualibus Daniel librum signaverit : *Eligentur, inquit, et dealbuntur, et quasi ignis probabuntur multi : et impie agent omnes impii. Porro docti intelligent* (Dan. xii, 10). Vides quia ex plurimis pauci eligentur et dealbuntur : et iterum non omnes, sed multi probabuntur : et impii non intelligent, qui Deum negarunt : porro docti intelligent. Nec enim scientiam libri interdixit, quos doctos fidei esse prævidit. Applaudes te iterum, quia si tibi vacaret, ne meumque eges ipsum^a multum doceres errasse. Et quod non vales ostendere, quasi in transitu minitas intentare, ut lector te putet mihi parcere, qui mentiens nec tuæ animæ pepercisti, quia *os quod mentitur, occidit animam* (Sap. i, 11), multo magis propriam quam externam. Et fit hoc arte rhetorica ut, dum non valet responsa parare, se fingat sponte omittere, quæ quasi potens poterat approbare : ut ostendat omnibus non deesse illi studium, sed animi votum. Sicque dum montes aureos pollicit, nec æreum nummum producit. Talibus tu imbutus es disciplinis, et ideo te jactitas posse quod, conscientia teste, vales minime facitare.

10. Scito quia nihil tibi ex Egesippi posui verbis, sed ex Josippi vestri doctoris ; quia ex captivitate Babylonis usque ad Herodem alienigenæ prolis, omnes principes vestros et reges fuere et sacerdotes suis tradidit libris ; usurpantes sibi sacerdotium post regnum invasum : per quod non diffiditur lethalem eos sustinuisse casum. Nec mihi opponas : *Extraneus enim qui accesserit, nisi ex tribu Aaron, moriatur* (Num. i, 51). Sed recale pervicaciam Judaicæ gentis et male fortis audaciam, et tunc scies qui poterant usurpare majora. Ego enim Alexandrum ex tribu Judæ ducem esse firmavi, qui sacerdotium usurpavit sibi. Tu, si velis, dic eum iterum nec regem fuisse ; sed hoc non poteris, quia domesticus tibi testis assurgit Josephus, qui etiam Aristobolum fratrem ejus talia fecisse suis approbat dictis. Siquidem, ait, Aristobolus, cui inter fratres ætas provectionem, aut præruptior, principatum sacerdotii ad regni potestatem sibi convertit, et diadema sibi

usurpavit superbe. Videamus quis hic fuit Josephus, vel ex qua tribu Judæorum exstitit ortus. Ait enim : Josephus Mathiæ filius, et Hierosolymi sacerdos, qui et ipse Romanos primo bello oppugnaverim, et posterioribus nihilominus interfuerim præliis necessitate constrictus. Et in alio loco : Non ego quidem Aaron, sed tamen non deneger^b ab eo. Sed ex quinto libro suæ Historiæ proferamus quale testimonium super suæ gentis produxerit comptum. Et enim postquam a Vespasiano comprehensus est, atque neci adjudicatus, pro eo quod dux fuerat Judaicæ factionis, et multis Romanos fatigaverat bellis, tandem Vespasiano de morte Neronis et ejus imperium prophetavit, et illico non solum gratiam solutionis excepit, sed et amicitia locum apud eum non contemnendum obtinuit. Jussus tamen est ut patrio sermone alloqueretur Judæos, quorum dux erat Joannes Sicarius parricida. Cui taliter Josephus ait : Non mirum, Joannes, si perseveres usque ad excidium patriæ, cum jam reliquerint eam præsidia divina ; sed miror si perituram non credis, cum legeris propheticos libros, quibus excidia patriæ nobis annuntiaverunt, et reparata culmina rursus a Romano destruenda exercitu. Quid enim aliud clamat Daniel ? Non enim quod jam factum erat, sed quod profuturum^c prophetabat. Quæ est abominatio desolationis venientibus^d Romanis fore, nisi ista quæ imminet ? Conspicis quod ipso in tempore septuaginta hebdomadas Josephus vester credidit esse impletas ? Et post pauca addidit etiam hæc : Nec ego, ait, liber ab hujusmodi periculo sum. Novi et ipse, quia cum vestris periclitatur sanctissima mihi mater, et sacra satius uxor, atque non ignobile genus, et quondam domus præclara ; ac fortasse propter meos me suadere arbitramini ; occidite eos, et accipite insuper mercedem meum sanguinem, libenter hanc solvo mercedem vestræ salutis, si post me sapere potestis. Intelligis, mi germane, quia nunquam aliquando sapere potestis juxta verba vestri doctoris, vere confidis in ventis^e, et habes fiduciam in nihilo. Dixisti enim quod ipsa natus est die et unctus quo Jerusalem vastata fuit. Sufficit enim quod ejus nativitas vobis excidium et perpetuam ruinam indixit.

11. Vides, mi frater, te meliorem esse a tuo Messia. Tu solutus es, ille ligatus ; tu juvenis, ille jam senex. Et forsitan inde senescit, nisi quotiens dicas incrementa eum non sentire ætatis, per quod metallum eum firmes insensibile esse. Titulus enim est, ne falsaris metallorum. Utinam non te pigeret mihi scribere quis eum vinxit, quis vinctum custodit, in qua latrina infectus jacet, in qua terræ portione cloaca dimersus vernibus scatet. Clamate ei voce majore, quia forsitan alvum vester Messias purgat, aut vesicam effusione urinæ laxat, aut fini potorem tacite ex ano exhalat, aut certe inflatione

^a Leg. Egesippum, de quo statim.

^b Leg. degener.

^c Forte., pro futuro.

^d Ms., venientis.

^e Ms., intentos.

ventris instripida a digerit, et ideo gemitus tam A diuturnos vestros non audit. Non te pudet b, tam ridiculam sectare amentiam? Vere tu, germane, sequeris ventos et pascis auras, qui nervos nebulae tenens in fumos domorum confidis, qui etiam solutionem a quo non est solutus expectas c. Scribis in fine: *Vade, tuumque Jesum tene, et hic, et in ævum.* Ad quod breve responsum accipito: Amen; et iterum amen; et tertio amen; in celo amen, in terra amen. Et dicant non solum angeli, sed et omnis populus: *Fiat, fiat (Psal. cv, 48).* Ut sicut ego eum sponte illo spirante fide amplecto, ita ab illo tenear, ne abducar ab eo fide vel opere præstigioso alicujus commento. Atque ita mentem meam Jesus jure sibi perpetuo vindicet, ut in sensibus meis nulla deinceps titillatio obscena evigilet. Sed ita menti fide præsideat, ut membrum opere regat; meque ab auditu malo suo liberans munere dexterae partis gaudium participem esse. Ipse qui in Trinitate eum Patre et Spiritu sancto unus a me colitur Deus, cui est gloria in sæcula sæculorum.

Hic vestigia apparent litterarum rubri coloris, quasi titulus alterius epistolæ, transgressoris nempe: cujus propterea inferior folii pars, in qua incipiebat, amputata. Sed versa pagina insunt sequentia:

XVII.

1. Israel, sicut scriptum est in libro Deuteronomio: *Ponite hæc verba mea in cordibus, et in animis vestris, et reliqua (Deut. xi, 18).* Et in eodem libro alibi legitur: *Legem præcepit nobis Moyses hereditatem multitudinis Jacob (Deut. xxxiii, 4).* Et iterum in eodem libro: *Cave ne oblivisceris verborum quæ viderunt oculi tui, et ne descendant d de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ (Deut. iv, 9).* Audi, obrectator, quod scriptum est: *Cunctis diebus vitæ tuæ; firmiter attende et cave, ne videns non videas, et ne audiens non intelligas. Vide igitur, quod meam confirmavi legem verissim....*

(Abhinc deficit charta, quam inferius resecatam diximus. Tria etiam sequentia folia rescisa sunt: et in quarto subsequenti (ubi Alvari decima octava epistola incipit) ita explicit epistola transgressoris:)

2. *Desertæ plenæque gregibus hominum, et scient quia ego Dominus (Ezech. xxxvi, 38).* Et paulo post: *Fili hominis, ossa hæc universa domus Israel est. Ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, periit spes nostra, et abscisi sumus. Propterea vaticinare et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, ad quas abierunt; et congregabo eos undique, et adducam eos ad terram suam, et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, et rex unus erit omnibus imperans. Et non erunt ultra duæ gentes, nec dividuntur amplius in duo regna, neque polluentur amplius in idolis suis, et abominationibus suis, et in cunctis necessitatibus suis, et salvos eos faciam de universis sedibus suis, in qui-*

bus peccaverunt, et mundabo eos, et erunt mihi in populos, et ego ero eis in Deum; et servus meus David super eos; et pastor unus erit omnium eorum; et in iudiciis meis ambulabunt, et mandata meæ custodient, et facient ea, et habitabunt super terram quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri; et habitabunt super terram ipsi et filii eorum, et filii filiorum usque in sempiternum, et David servus meus princeps eorum usque in sempiternum, et reliqua (Ezech. xxxvii, 11-24). Vide modo quod nullam occasionem invenire potes, ut ista omnia non sint futura desuper terram. Finit.

XVIII.

ITEM EPISTOLA ALVARI TRANSGRESSORI DIRECTA.

1. Confectam mendacio, contumeliis fetidam tuam cœnerosam epistolam vidimus, morulis non malis tractavimus, quam obliquam confestim cognovimus. Tibi statim respondere non pigritiæ fuit, sed res sic exitum habuit, eo quod innecii salus d devolutus, proprius me non continuit locus. Ideo istam præfationem apologetice indidimus, ne me sere respondisse causeris. Atque in prima fronte Judaico more mendacem miravimus, et solitam fidei tuæ perfidiam horruimus, dum ais: *Scedula cujusdam nostras pervenit ad manus, quæ plena erat blasphemias in Deum verum et vivum. Constat enim te fallacem existere, dum ea mihi conaris imponere quæ, conscientia teste, in meis litteris nunquam visus es percurrisse. Sed quia, ut ais, nolles mihi respondere, nisi te præceptorum tuorum et doctorum perurgeret jussio, obsecro te ut, parumper rancore deposito, et obstinatæ perfidiæ errore depulso, animadvertas quæ dico. Cum propheta teste cuncti sint cæcitate percussi, qua temerantia doctores tibi asseris esse, quos cæcos esse cognoscis sententiâ prophetali? Et in tantum hoc aperte prophetalis sermo omnibus innotat, ut etiam tempus cæcitalis non sine magna desquisitione perquirat, dicens: *Usquequo, Domine? (Isa. vi, 11).* Cui statim divina responsio perpetuam cæcitalitatem suo declaravit oraculo. Sed hæc et alias. Tamensequar epistolæ tuæ vestigia, et errorem quibus lineis ingressus est, foris producam: omittens contumeliis stultissimis vulnera, quæ ab impudendo ore colubrifera sapientia produxisti, et ea tantum breviter intimum, quæ tibi et freno linguam constringant, et chamo justitiæ in recti itineris tramitem deviantem perducant.*

2. Ais enim quod e contrario fidem reprobam et abjectam, et falsiloquam et maledictam, et horribilem et despectibilem, et abominabilem et vilem relinqueris, et gloriosam veramque assumpseris. Et miror frontis tuæ duritiam reclamante mundo talia prompsisse infanda, quæ ut Virgilius f ait:

Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli,

d In Vulgata excidant legimus. Apud Alvarum, infra, excedant pro excidant.

e Corrupta verba.

f Virg., in Æn., vers. 621.

a An insipida?

b Ms., putet.

c Ms., aavi non est solutus expecta.

Animadvertere debes vim sermonum quæ a te in-
 condite prolati sunt, et intellige quia bifarie in te
 ipse divisus es. Dicitur enim fides, eo quod fuit ali-
 quid. Unde et fides^a dicuntur homines qui veritate
 sunt firmes. Si enim fides est, non est reprobata, vel
 ista alia quæ ignominioso ore illi non fanda attu-
 lasti. Si autem tanta et talia probra illi attulisti,
 rogo ut fidem nominis demas. Dum enim reprobam
 dicis, tuo ore nescius te ipsum elidis. Reprobam
 enim dicitur quod ante electum exstitit, postmodum
 ob aliquid reprobatum. Quod ut legalibus instrumen-
 tis confirmem, audi quod sequitur: *Argentum repro-
 bum vocate eos, quia Dominus projecit illos* (Jer. vi,
 30). Intueris contra te fuisse locutum, et tuum in te
 mucronem fuisse reortum. Idem enim abjectum
 quod reprobum: quia quod abicitur, ante abjectionem
 propriam esse deprehenditur: quod vobis, non
 gentibus, congruit, vestraque legi, non nostræ in-
 sedit. Quis enim, o stultissime hominum, ita vesano
 ore contra se garruens in pacifico animo se ipsum
 occisit? Et licet felidus^b felidâ multa more proca-
 cium, non facundorum, protuleris, et non ut tui
 jactitant per syllogismorum et pro solæcismorum
 spineta, acumina quasi Chryssippi jactaveris; saltim
 despectibilem dicere non debueras, nec vilem pro-
 ferre, quam regiam et tonantem oculis prævidisti.
 Vel de hoc erubescere debes ea nobis ingerere, quæ
 tibi non nescius es abundare. Conculcatur enim ho-
 die non fides quæ parum exstitit sancta, sed vestra
 prævaricationis portenta, et omnia falsa pede terun-
 tur figmenta: et audes dicere vilem quam gloria
 vides florentem, honore tumentem, late longeque
 fulgentem? In tantum enim hodie gens vestra despi-
 citur, ut velut pannum menstruatae per regna omnia
 diffametur; ita ut pro magno contumelio Judæus
 quis esse dicatur. Quod vero digito Dei tibi gloriaris
 legem scriptam, adde si vis et multa mirabilia, quam
 non tibi, sed patribus divina fecit potentia, quæ om-
 nia omnipotentis Dei fuit magnalia, non vestrorum
 insana protervia. Lex enim specialiter juxta in lapi-
 deis scribitur tabulis, quia vestris præduris erat
 danda præcordiis. Et ut certum tibi sit, patulum,
 specialem ejus omnem existere textum, Dei scripta
 prædicatur digito, quo expressius Spiritus sancti
 designetur virtus vocabulo; non enim membrum ex-
 stat compositus, ut carnalis ejus dicatur digitus, sed
 Spiritus est Dei conscriptum quidquid per digitum
 exstat signatum. Nam si legem carnalem intelligere
 volueris, non solum Deo membra ascribis, verum
 etiam similem tibi eum firmabis. Et dum refugis
 Deum dicere Christum, omnem prorsus hominem
 Deo probabis æquum. Sic enim ait: *Faciamus ho-
 minem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen.
 i, 29). Qui dicit utique Deus est, qui faciendi gerit
 arbitrium. Tu modo mihi responde quibus dicat *fa-
 ciamus*, et quorum potestatem faciendi desquirit

A auxilium. Si angelorum? ergo angeli sunt illi simi-
 les et pariter hominum creatores: et dum unius veri
 Dei culturam prædicas, multorum deorum servitu-
 tem incurris.

3. Vides legem si carnaliter observetur esse de-
 structam. Poteram tibi totius legis historiam Mani-
 chæorum more impugnantem se invicem demon-
 strare; sed vide quia non solum deos plures inducis,
 verum etiam creaturis cæteris creatorem tuum si-
 milem esse firmas. Quod si a me requiris qualiter
 hoc sentiam, mei animi non percipies sententiam,
 quia in malivola anima non intrat sapientia (Sap.
 i, 4). Verum quia casso labore in confirmandam le-
 gem desudas, surdaque aure et indomabili corde
 me compedire festinas, noli expansis labris testi-
 moniis applaudere vanum, cum scias me legis non
 negare præceptum, sed per intellectum venerare
 divinum. Nunquid ego similis tui sum, ut ea quæ
 luce clariora existunt, dubia faciam prædicando?
 Absit ergo a me, ut qui veritatem colo, mendacium
 loquar. Credo enim quod lex non solum tibi, sed
 omnibus est gentibus data, quæ decalogi tabulis
 fuit inserta. Conspecte primas tabulas vestro vitio
 fractas, et intellige vestras significasse insanias fal-
 sas. Qui primitus quidem electi, vitio vestro estis
 projecti. Adverte, oro, secundas tabulas velamini-
 bus vobis obiectas, ut corda vestra casso tecta ve-
 lamine non illustrarentur superno inenarrabili lu-
 mine. Ideo et Moyses velatum retulit vultum, quia
 vestrum significat intellectum hactenus cæcum. Quod
 usque hodie usitatos Judaice facitis, dum Eptati-
 cum^b siricio velamine tegitis, et legislatoris verba
 tecta omnibus legitis. Ipsa vero testimonia se invi-
 cem impugnantia sibi est specialiter fuisse digesta.
*Cave ne obliviscaris verborum quæ viderunt oculi
 tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ
 tuæ* (Deut. iv, 9). Adverte, inimice^c Dei excelsi, et
 diligenter vim sermonum considera: *Ne obliviscaris
 verborum quæ viderunt oculi tui: Et certe potius
 audiuntur verba, quam videntur. Verba enim ad
 aures, non ad oculos pertinent. Sed si scis qualiter
 ista dicantur, expone; si autem nescis, moneo te,
 cave quod nescis. Sed assumens formam discipuli
 pete, quære, pulsare. Quamvis non ignorem docto-
 rum te compilasse volumina, ex quorum hodie quasi
 fulges fluente. Quod vero me audire cunctis diebus
 vitæ tuæ es visus admonere, et quasi sciolus ca-
 vendam mihi cæcitatem oculis aperte prædicere,
 minor tuæ procacitatis insaniam in momentis pro-
 terve vesaniam, quæ te non sinit recta sentire, et
 calcata conscientia ea mihi ingerere, quæ nostri
 tibi tuisque inesse. Et in hoc declamator tibi esse es
 visus; sed audi quod noster sermo præmat facun-
 dus, et cæcitatem tuam uno vel saltém erubescere
 exemplo. Nunquam enim ex corde nostro excidunt
 magna Dei mirabilia, quæ legi exstant inserta: vel
 prioris libri Veteris Testamenti: nempe, Penta-
 tuchum Moysis, libros Josue, et Judicum.*

^a Leg. fideles

^b Eptaticum, id est, septuaginta, seu septem

^c Ms., Averte inimici.

terribilia illa, quibus ^a Egyptum percussit potentia inaudita. Sed et contumacias vestras illidem legimus, et quotidie vos gemimus et dolemus. Vos vero non solum illa nunc obliti estis; verum etiam tunc pro nihilo contemnentes duxistis. Nam illa vestigia, quæ sicco mare pede calcaverunt, mox ante vitulum plaudendo saltaverunt ^b. Et mimice fluxus ^c corporum imitantes, voce vere non excelsa, sed mersa cantavit: *Hi sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Egypti (Exod. iii, 24)*. Et bene propheticus sermo: *Non excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ, dixit, ut non operationis significaret perpetuum usum, sed tantum rememoracionis indiceret votum. Quis enim, o insane, non quotidie ista recolat corde sicut propheta dicit, etiam et ore publice designatis feriis legat, quod tibi ad damnationem cognitum ^d exstat?*

4. Quod vero te gloriaris legem tuam firmasse verificis testimoniis: quis etiam tibi Dei esse negavit, ut diluas quod nemo objecit? Dicimus enim te legem reprobam assumpsisse, non quod tunc in tempore reproba fuit, sed quod adveniente jam luce, umbra cessavit. Omnis enim lex tua, imo plus mea, Christum annuntiat, quem cuncti Judæi venturum esse non negant. Scis profecto omnes retro majores expectasse Messiam, et ejus quotidie patres optasse præsentiam. Quod prophetarum libri publice proferebant, nec cuncti cæci ducesque cæcorum negare possunt. Semel enim fassus es, nec negare vales, te doctorum tuorum jussionibus compulsus fuisse, non intentione fidei, sed livore perfidiæ, facundiam caninam ore vipereo subilasse. Et ideo quia verba tua ex alieno stomacho fluunt, et non doctoris, sed discipuli cognomen sortiris, libenter debes perquirere proceres Synagogæ: Utrum iste noster Christus, quem tu ore spurcissimo visus es derogasse, quando in mundo lumen est ortus, aliquis eum Messiam cognovit ex illis saltem vel unus? Et certe negare non poteris, quod multi in eum credere ex Judæis; ita ut per millena hominum agminum sua sacra disponeret convivia. Nam non solum plures, verum etiam prope omnes Judæi crediderunt in eum. Expectantes enim Messiam, alii cognoverunt ipsum esse errantium viam: porro aliis scandali extitit petra. Et ideo non nos gentes dicimus esse, sed Israel, quia ex ipsa stirpe Israelitica orti parentes olim fuerunt nostri. Sed ubi desideratus cunctis gentibus venit, illico jam venisse cognovimus, quem multa per tempora venire antea prophetatum perlagimus. Conversa est enim ad nos multitudo maris, et diversitas gentium ad nos est reversa (*Isa. lx*). Super nos ortus est Dominus, et honor ejus in nos est visus. Et pergunt gentes in lumine nostro, et in splendore vultus nostri inclyti reges; quia *notum fecit Dominus salutare suum, ante*

A conspectum gentium revelavit justitiam suam (Psal. cxvii), quod est Christus. Impletum est enim quod David multo ante tempore cecinit: *Reminiscantur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus omnes patrie gentium (Psal. xxi, 28)*. Israel sumus, qui Messiam olim vobiscum expectavimus. Sed ubi plenitudo gentium venit, populorum agmina crevit. Et impleta sunt vaticinantium dicta, quia gloria Domini repleta est omnis terra. Quisquis vero ex gentibus Jesu nostro credidit, confestim in numero Israelis transivit. Et ut quod dico clariori firmem eloquio, temetipsum miscellule conspice, et vide qualiter in Judæorum transieris acie: ita ut jam non computeris in gentibus, sed applaudes te ex Israelitico existere germine, pro eo quod eorum existi ^e vesanizæ. Quidquid enim olim prophetarum vaticinia cecinit, et quasi per sponsionem promisit, credentibus nobis dictum, nam non negantibus fuit. Et ideo noli buccis tumentibus et inflato gutture in promissa te extollere alti throni, cum scias mea omnia, non tua esse.

5. Quod autem ais, quia omnes apud Deum quasi stilla sunt situlæ (*Isa. l, 15*), et quasi non sint, et ut inane reputatæ sunt, miror te prudentem virum tam inaniter opinasse. Scis profecto, quia apud Deum nullus est aliquis, aut nescis quod Moysi de se ipse retulerit. Ait enim: *Ego sum qui sum; et dices filiis Israel: Qui est misit me (Exod. iii, xiv)*. Intelligis nempe quo tendat ista narratio. Neque enim egregia et singularis est ista laus, si esse alicui præter Deum concesseris. Et bene propheta non tantum gentes, sed omnes (*Isa. l, 17*) addidit: quia et gentem Israeliticam in numero comprehendit; enim omnes dixit, nullam exceptit. Si autem omnes gentes sic sunt in conspectu ejus quasi non sint, et quasi nihil, et inane ^f reputantur, in omnibus autem gentibus, et Israel est: ergo et ipse est quasi non sit, et in nihilo atque inane reputatur. Et hæc dicimus, ut vestra frangatur superbia, retundatur assertionis verusitas. Cæterum liberior mihi responsio, et brevior, imo clarior exstat: eo quod ex Israelis stirpe descendens cuncta mihi glorier dicta, quæ tibi tu applaudis excerpta. Prudenter intellige, et conjice sapienter et æquus arbiter esto. Quis magis Israelis nomine censeri est dignus? Tu qui, ut dicis, ex idololatria ad summi Dei cultum reversus es, et non gente, sed fide Judæus es; an ego qui et fide et gente ^g Hebræus sum? sed ideo Judæus non vocor, quia *nomen novum* mihi impositum est, quia quod *os Domini nominavit (Isa. lxxii, 2)*. Nempe Pater meus Abraham est, quia majores mei ex ipsa descenderunt traduce: expectantes enim Messiam venturum, et recipientes venientem, magis illi videntur Israel esse, quam qui expectabant et ve-

^a Ms., qua.

^b Ms., calcavit, saltavit.

^c L. flexus.

^d Ms., cognita.

^e L. hæcisti.

^f Ms., in hanc.

^g Nic. Ant. l. vi, n. 171, genere.

nientem respuerunt, nec tamen eum sperare cessarunt : exspectatis enim hucusque, quem certum est jam vos repulisse. Gentes vero qui ad fidem Israelis revertuntur quotidie, inseruntur populo Dei, sicut tu visus es Judæorum adhæsisse errori. Quod si conquereris, cur caeremonias legis non observamus, audi Isaiam cunctis tuba clangentem : *Ne meminertis priora, et antiquiora ne intueamini. Ecce ego facio nova* (Isa. XLIII, 18, 19). Ut vobis nullam occasionem cavillandi omitteret, futurum tempus, non præteritum posuit. Et ut indicaret non solum gentibus, sed etiam et Judæis, qui nos sumus, data sequitur : *Et nunc orientur : utique cogno cetis ea* (Ibid.). Deliberative confirmans, quod Judæi cognoscerent ea qui nos sumus. Atque ut apertius gentium salvationem ostenderet, subjunxit : *Ponam in deserto, quæ non fuerat domiici vomeris cultura domata a viam, id est Christus, qui dixit : Ego sum via, veritas, et vita* [Isa. XIV, 6]) *et in inrio flumina. Vere in inrio flumina posuit, quando gentes ignorantes legis viam, ut se cognoscerent fecit, et siccatu vellere, quod b prius mundo arente plenum fuerat rore, totius mundi fines humor veritatis implevit, soloque vellere siccitas næsit : Glorificabit me bestia agri, dracones, et struthiones c* (Isa. XLIII, 20). Quæ omnia parabolice gentibus congruunt d, quæ vario errore bestiarum erant idololatriæ consecratæ. Repetit enim vocationem gentium, ut firmiorem ostendat : *Quia dedi in deserto aquas, flumina in inrio. Et ut Israel non excluderet, imo ut gentes populum suum jam esse ostenderet, ait : Populo meo, electo meo* (Ibid.). Vides quia aquas Evangelii, et flumina apostolorum nobis ad bibendum sunt datæ, id est Judæis, qui Christum exspectantes venientem receperunt, vel omnibus qui usque hodie respiscentes a diaboli laqueis, Ecclesiæ se iuserunt membris. De quo populo subjungitur : *Populum istum firmavi mihi, laudem meam narrabit e* (Ibid., 21). Cætera quæ sequuntur, partim facta, partim adhuc futura nobis multa promittunt.

6. Quod autem asseris me ire in tenebras, et niteris hoc probare testimonio Isaïæ dicentis : *Quia ecce tenebræ operient terram, et caligo populos* (Isa. LX, 2) : miror te astutum hominem tam leviter opinatum, ut me inter populos numerans, te a populo subtrahas. Jam enim superius fassus sum, quod super nos ortus est Dominus, et gentes in nostro lumine pergunt.

7. Et ut scias quia nunquam tu, tuique sequaces, populo Dei aduneris, sed semper dispersus, nec ad viam reversurus sis pacis, audi Isaiam ex persona Christi verba humanæ naturæ congruentia proclamantem : *Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Srahel non congregabitur* (Isa. XLIX, 5). Animadvertite

a Ms., domatum.

b Ms., qui.

c Ms., instructiones.

d Ms., congruit, qui.

A quid dicat sermo divinus : *Formans me ex utero servum sibi*, id est ex eo ejus sum servus, ex quo de ventre exsto jactatus, ut auditor non scandalizetur servum Dominum audiens : quia sicut ex Patre est Deus, ita ex matre est servus, unus in utraque natura Dominus Jesus Christus. Sed ista non hic tractanda suscepimus. Audiamus quid iste servus Domini dicit, qui Dominus est : *Dominus creavit me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum* : moxque deliberativam sententiam protulit dicens : *Et Srahel non congregabitur* : libere atque absolute professus est quod Srahel non congregabitur. Sentis ne, obsecro, quam parvis verbis primas liquefecerim glaciales, et parvissimo digitulo quam plures tuas dissipavi phalangas?

B 8. Verum fractam cervicem interim erigis, et hoc in Hebræo non haberi forte causaris. Sed vide quod verbum Hebraicum *LO* † non scribitur per *lamet* et *vau* : quod si esset, significaret quod Aquila posuit, *ei*, vel *illi congregabitur*. Sed per *lamet* et *aleb* ; quod proprie non sonat. Quia igitur Jacob non est reductus ad Dominum, nec Srahel congregatus ; propterea Christus loquitur : *Vobis non credentibus glorificatus sum in oculis Domini, in me enim omnis mundus credidit, et Deus meus factus est fortitudo mea* (Isa. XLIX, 5). Deum meum secundum hominem dicit, quia sicut contra te necesse est me eum firmare Deum sententiis Scripturarum, ita contra qui eum hominem negaverit congruit mihi Scripturarum arripere prælium, et omnia illa humanitatis exempla producere, per quæ eum hominem verum confirmem esse ; si enim unum ex his negavero, Christianus non ero. Verum ad ordinem redeamus, et prophetalem adhuc sententiam videamus : *Et Deus meus factus est fortitudo mea*, qui consolatus est me tristem super abjectionem populi mei, sicut et in Pentateucho legitur : *Pœnitet me hominem fecisse super terram : et tactus dolore cordis intrinsecus, ait : Delebo hominem quem feci a facie terræ* (Gen. vi, 6).

Quod si contradicendi calcaneum erigis, expone qualiter illud intelligis quod ex persona Dei in Ezechiele propheta legis : *Et in omnibus istis contristabas me*. Sequitur : *Parvum est si servias mihi ad suscitandas tribus Jacob, qui suo vitio corruerunt, et ad fœces, sive reliquias, Srahel convertendas* (Isa. XLIX, 6). Hoc enim verbum Hebraicum *nesure* sonat ; pro illis enim *dedit te in lucem omnium gentium* (Ibid.), ut illumines universum mundum, et salutem meam, per quam omnes credant et salvi fiant, usque ad extrema terræ facias pervenire. Quodque sequitur : *Magnum tibi est, ut voceris puer meus*. Magnum refertur ad hominem, et ad puerum, qui comparatione Dei parvus est. Illa vero testimonia quæ, ut unitatem firmares, inani labore posuisti, legendo advertimus, et nobis congrua, non adversa prævidimus. Quia non tres deos coli-

e M., narravi.

† Ms., EO. Scribendum autem LO per L, non per E, ipsemet namque auctor affirmat Lamet primam esse litteram dictionis.

mus, sed unum in Trinitate asserimus et veneramus. A Quem tibi firmare possumus idoneis testibus, et eloquiis prophetarum tonantibus: *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram*, ait Scriptura divina (*Gen. 1, 26*). Et ut non ad angelos ista vox, sed ad Filium formaretur, mox addidit: *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum*. Audi, perfide et fidei sanctæ adverse, Deum facientem ad imaginem Dei, et cognosce Trinitatis mysterium in tuæ creationis principium. *Verbo Domini*, ait David, *cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (*Psal. 11, 6*). Sic et Isaias vatum quam maxime primus ter sanctus repetens (*Isa. vi, 3.*), Trinitatem demonstrat; sed *Dominum Deum*, et non *Domini Dei* dicendo, unitatem declarat.

9. Verum quid mihi opus est in re jam aperta diu consistere, quæ non unius voluminis, sed multorum monumenta voluminum debet continere? Illud sane breviter intuemur, quia si totius legis historiam ventilare acerrime volueris, aut trinum Deum credebis, aut idololatriæ errore multos et plures induces. Cum et *faciamus et descendamus*, et *quis ibit nobis*, et alia quam plurima, in litterulis perlegeris sacris: dum et Deum a Deo missum in Zacharia invenieris, et pluralitatem deorum * in multis adverteris locis. Quod studio brevitatis tibi perquirenda dimittimus, ut audias et taceas, ut intelligas et sic loquaris. Venimus ad epilogos tuos, id est ad maledicta tua, ubi me miserum vocas, et oblitus veteris proverbii, dum aliud ais, crimen fortissimum perdis: Mendaces memores esse debere. Sursum ut me non filium, sed gentem firmares, testimonium Isaiæ posuisti: *Omnes gentes quasi stilla situlae, et quasi non sint*. Nunc vero tui oblitus propositi te ipsum infringis, dicendo: *Deum qui te genuit dereliquisti* (*Deut xxxii, 18*). Si enim me genuit, pater meus est, et non es tu ejus filius solus. Quanquam et subtiliter dum primogenitum Israel dicat, alios post primogenitum se habere declarat. Primogenitus enim non dicitur nisi fratres habeat, quorum iste sit primus; et bene primogenitus, non unigenitus, dictus est. Si autem eum, ut dicis, dereliqui, constat me eum antea nosse: quod Israeli, non gentibus congruit: quia gentes non jam cognitum reliquerunt, sed nondum cognitum assumpserunt. Aut enim me Judeum firmabis et filium Dei, ut eum qui me genuit dereliquisse confirmes, aut gentem, et te in vanum cuncta posuisse dolebis. Sed tu dum invectionibus et contumeliis totus volutando desudas, tuas non corrigis nugas. Vides te verborum tuorum lanternis vinctum, et non araneorum cassiculis, sed fortissimo et solido recte constrictum. Et conversus es, ais, ad hominem periturum. Eadem enim repetis, et stoliditatem tuæ segnitæ semel non sufficit demonstrasse. Ais enim: *Conversus es ad hominem periturum*; ergo tu mihi testis es, quod Deum adoraverim vivum: usque diu

expectatum Messiam suscepi pastorem æternum. Dum enim dicis *conversus es*, ostendis quod non gens, sed populus fui, qui tecum multo tempore Messiam Redemptorem omnium expectavi.

10. Vides quia casso laboras, dum nihil vides, et palpas, dum tua tu ipse dicta impugnas. Jam non mihi promissa et repromissiones opponas: gentesque coram Deo exosas et improbabilis dicas: quia non me gentem, sed Judæum confirmas. Illud autem quod de cloaca ventris tui ructando educis, et spurga^b fallea in Redemptorem conjiciendo adspargis, cordis tui thesaurum ostendis; quia *malus homo de malo thesauro profert ea quæ sunt* (*Matth xii, 35*), et *omnis arbor mala fructus malos facit* (*Matth. vii, 17*). *Fatuus enim, juxta Isaiam, fatua loquitur; et cor ejus vana intelliget, ut compleat iniquitates, et loquatur contra Dominum mendacium* (*Isa. xxxii, 6*). Ille loquatur spurcitas secundum Hieronymum iniquientem, qui potest spurca committere. In ore enim stulti virga superbiæ. Unde et Psalmista de te trisque similibus dicit: *Posuerunt in cælo os suum, et lingua eorum transiit super terram* (*Psal. lxxii, 9*); de quibus et alibi dicit: *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam* (*Psal. xi, 4*); et alter econtra: *Non recipit fatuus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus* (*Prov. xviii, 2*); et ipse qui supra: *Juda, quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitatem tota die?* (*Psal. li, 3*). Et totius sequentia psalmi usque et prævaluit in vanitate sua. Ista est adversio vestra, et contentio plura, quæ nec sacrificio expiatur, nec hostia. De qua propheta ait: *Peccatum Judæ scriptum est stylo ferreo, in ungue adamantino exaratum* (*Jer. xvii, 11*). Ut et per ferrum et per indomabilem adamantem perpetuum designaret.

11. Sed quia polluta multa polluta dixisti, et contumeliam summi Dei surda nequeo aure transire, audi quæ veritas, non superbia, dicit. Audi, inimice Dei excelsi, audi profanator juris divini, audi, sacrarii^c violator sancti, audi, vasorum Domini latro: quia in tantum unquam de Sodomitica vinea bibit, et vinum livoris, draconum aspidumque libavit, ut tu qui ansus es contra Excelsum in superbia extollere, et cum diabolo calumniam Filio Dei instruere? Quis unquam tanta cæcitate percussus est, qui dicat munditiam pollutione vinci^d? Intuere, miser, quod Phæbi rallo cloacam penetrent, nec tamen aut lamine proprio^e earent, aut immunditiam cloacæ sumunt. Quin potius exsiccatur cloaca, et solis lumina semper permanent clara. Quod si oculus cogli, famulus super astra tonantis, sol hæc facit, quanto magis ille qui solem creavit? Et diffidit de Dei potentia, cujus opera quotidie conspicias mira? Dicis mihi, quomodo caro carnem genuit, et violata non exstitit? Dico tibi, qualiter virga Aaron nuces produxit, et plantata non fuit? qualiter sol naturalem motum

* Trinitatem in Deo.

^b Spurca.

^c Ms., jura... sacrarium.

^d Ms., vinceri.

^e Ms., lumen proprium.

relinquens, longiuscule diem lucendo protraxit? Quomodo maris unda, fluentia naturæ suæ oblita, erectis marginibus, glaciali rigore solidatis gurgitibus, ut murus firmus stetit? Qualiter asina, animal pecniale, humanas rite loquelas produxit? Quibus modis sol per orelegium a gradibus quindecim retro se vertit? Et dum ista omnia non rationabiliter, sed potentialiter facta cognoveris, velis nolis b invitus silentio linguam constringes. Et cum ore pestifero multa pestifera dicis, dum per virginalia claustra pollutumque meatum propriis labiis osculasse genitalia astruis, quæ inverecunda fronte procax satius protulisti, dum matris tuæ receptacula et sinus internos vulvæ exsecrabilem approbasti. Audi, sceleste, et omnium execrationum vel abominationum replete, spiritus immunde, et horrende atque per te Deum vivum blasphemare es c ausus, et per vanas vocum novitates commentare es d nisus. Atque in primis toto corpore tremens, funes tuos e oculos meos maledictis clamoribus damno, quia talia perceperunt legendo: si enim Isaias polluta labia se habere testatus est (*Isa. vi, 5*), quia in medio populi polluta labia habentis habitabat; quid de me dicendum est, qui non solum merito exigente, verum etiam ob tuas nœnias, frivolorumque commentitias fabulas, quas oculis, auribusque audiavi, pollutus consisto? Væ, væ, væ tibi, miser infelix, qui impie discutere audes quem digne rogare non vales. Sed dic mihi: Adulterantibus, atque veluti equi insanientes ad uxores proximorum respicientibus, ex ipso incestu nascentibus quis corpora fabricat, spiritusque vitalis tribuit? nonne Deus? Si Deus ergo non solum in stercore manus plasmationis suæ immittit, verum etiam, quod absit, malorum cooperator existit, cum de tali contagione nascentibus animales tribuit flatos f. Quod noster prudens magnusque Hieronymus tali sub figura exposuit, ut seimenti fructa sublata sulcis indita compararet. An idcirco, ait, terra fructificare tali satione non debet, quia sator ea g immunda projecit manu? verum non ista hic tractanda suscepimus.

12. Nescis, inique, quia in omni loco, tam mundo quam horrido, Deus astitit b; sed non immunditia loci, sed munditia Domini loco redundat? An ignoras, quod nihil immundum Deo, qui ex immundo potest facere mundum? Non attendis, quod etiam infernalem locum horrorum, pedoribusque fetentium omnium pejorem penetrat Deus? Aut enim Deum creatorem corpus nostrum fabricasse firmabis, aut alium creatorem præter Deum esse defendes. David enim audet et dicit: *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me (Psal. cxviii, 73)*. Et certe alibi dicit: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Psal. I, 7)*. Vidēs manus Domini ipsa genitalia quæ tu exosa dicis, fecisse; conspicias

alti throni manibus fabricata receptacula vulvæ. Audi et aliud: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1, 26)*. Et tu imaginem Dei dicis esse pollutam? Prævides hominem ad imaginem Dei esse forinatum lineatim per membra distinctum; et in exprobabilem dicis naturam, cujus divinam prospicis formam? Nec potest dicere animam ad imaginem Dei esse foratam. Homo enim ab humo dicitur, id est terra, unde corpus noster est conditus, non ab anima, cujus originem nullus norit creatus. Ac per hoc non ignominiose, ut tu astruis, virginalia virginis propriis tetigit labiis, sed gloriose, ut nos veridice dicimus, similitudinem Dei non solum tetigit, sed suis recepit in membrulis. Atque in ea forma in tempore nasci dignatus est, in quâ ante tempore non specialiter, sed usualiter, monstratum se esse omnibus notum est: quia qui in principio hominem ex cunctis bestiis pulchriorem elegit, non nisi eum de consilio ad suam imaginem fecit. Hæc cuncta quæ protuli, salvo alio sensu, quo Christianis tractare insitum est diximus, ut Judaicos elideremus errores, non ut dogma conficerem Christianis. Contumelia vero, quam in Deum inflato ore, vesicarum more turgente, diabolico afflatus spiritu, venenatæ multoties excerpisti, necet multa inhonesta, et responsione non digna contineat, tamen nihil majus quam crucem vel mortem, seu ad inferos descensionem, designat. Quod nos non solum non negamus, verum etiam ad ore arum tropeos i, cum uno amicorum sponsi velut victricia seu triumphantia arma extollentes, diximus, vel dicemus: *Nobis absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Gal. vi, 14)*. Cuncta vero quæ dixisti, et ampliora Isaias propheta de te, tuisque similibus texens, proposuit, ubi hæc universa vos dicere prophetavit, ab eo loco in quo ait (*Isa. liii, 15*): *Ecce intelliget servus meus, usque ad eum ubi sic verba finivit: Et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus oravit (Id. liii, 12)*.

13. Adjicis aliam gravissimam moriem dicens: *Maledictus qui confidit in homine (Jer. xvii, 5)*, quasi ideo hominem credam, quia homo est, et non potius eum adorem, quia Deus est. Recte hoc dices, si me purum eum hominem et non Deum credere sæpe audisses. Sed quia dum nimius incedis, et amore contradicendi linguam maliloquam temperare a contumeliis nescis, te ipsum tuo ense occidis. Dic mihi, oro, si nunquam penitus valeas: Istum Messiam, quem speratis, hominem esse, an Deum creditis? Si homo est, maledicti vos omnes estis, quia carnem brachium vobis esse confidistis. Si Deus est, ergo non est David, nec filius ejus, nec vinculis religatus: quia Deus liber est, nec cujuscunque est servus. Non te pudet, infelicissime mortalium, tam ridiculosa sectari figmenta, ut monstrum portento-

a Id est horologium.

b Ms., nobis.

cd M., est.

e F. funestos.

f Aliquid deest.

g Ms., quia asatorea.

h F. assistit.

i I. adorearumitropæa, id est, gloriæ monumenta.

sum, quem vinculis constrictum et catenis ferreis A
audis ligatum, tuum ut sit expectes refugium? Et
ideo maledictus tu in domo, maledictus in agro,
Psalinista pariter concrepante: *Deficiant peccatores
a terra et iniqui, ita ut non subsistant* (Psal.
ciii, 35).

14. Reliqua vero quæ posuisti responsione indi-
gna iudico esse, pro eo quod ea ponere tibi
contra me placuit, quæ tua segnitia nunquam me
negantem audivit. Nam quod dicis: *Non fecit taliter
omni nationi* (Psal. cxlvii, 26), jam me ipsam nationem,
cui tanta fecit, esse firmavi. Et nec necesse est
mihi latius proseguere, quod breviter superius in-
tentavi: quia et fastidium generant sæpius repetita,
et intelligentiam obscurant multoties dicta. Fumos
vero tue cæcitatibus adspargens, domorumque caligines,
quibus lumen nostrum obcludere cupis dicis a
te in Francorum regis palatio vidisse quatuordecim
viros inter se ipsos cultu diversos. Quasi nescientibus
vi leris jactare doctrinam. Quid enim mihi obest
quod vidisti, et mihi renuntias quod etiam si non
vidisses, et vidisse te dicere poteris? Nunquid
ignoro novitatum errores, et septuaginta duarum
hæresum pravitates, imo etiam ritus diversos legendo
cognovi, licet te nunquam renuntiatorem haberem.
Deorum vero gentilium cur enumerando prosequeris
nomina, quorum hoc tempore nullus præliatur b.
Sed dicis: Nunquid tu majores domos Jesu tuo facis
quam illi diis suis fecerunt, cum unus ex his ita sui
delubri defeat causa c:

Hic, mihi jam videe subitis lapsura ruinis
Conditâ fama diu, templi quoque nobilibus ædem.

Pro quo nos ista subjungimus:

Rancidulum quiddam balba de nara locutus
Præ-trepis, ac tenero d supplantat verba palato.

Dic mihi, miser, et tamen non miserabilis, quid
emolumentum tibi ista advexit narrationis investio?
placet ne tibi, ut tuo tibi et ego sermone respondeam,
dicamque: Nunquid tu Deo tuo majores domos,
quam dii homines diis suis fabricare, potes erigere?
Addam si velis, etiam aliud et Jeremiæ per alphabeticum
planctum, cum hujus gentilis comparem idolis
deflentis casum. Hæc non culpa nostra est, sed
tua, qui nos coegisti, et contumeliis plena verba
prompsisti.

15. Quod autem pejorem Christum dicere ausus
es, tuæ animæ homicida es, qui veritate neglecta
verbis te purgandum cupis, qui rebus urgeris, di-
cens: Illi nec legem habuere, nec illis Deus quid-
quam requiret, quod nunquam commendavit. Hac

a Ms., ducis.

b Ms., prelibattura.

c Ms., sue delubris defeat causa, f. casum.

d Apud Persium: *Eliquat; et tenero supplantat
verba palato*. Sat. I, v. 35.

e Ms., est.

f I. Qui, vel forte: *Dicisque*.

g Id est, quod nostris *punio y coma*, virgula sci-
licet cum puncto.

h *Idida*, hebraica vox, idem ac *amabilis*, ut ex

tua prosecutione, ergo et gentes liberæ sunt a sup-
plicio sævientis gehennæ, quia nihil eis commenda-
vit divitiarum legum suarum; solum Israel immani-
tatem sustinebit pœnarum, quia illi soli credita
sunt e eloquia prophetarum. Et dum omnis liber
abscederit mundus. Israel tantum lugebit, in quem
fuit magnum et admirabile nomen ejus (Psal. lxxv,
2). Vides quod dum idolis faves, Jovi, Mercurio et
Junoni, te ipsum aduris; et dum satagis occidere
Christum, Barabbam eligis, patris tui antiqui hostis
ministrum. Dicis: Quem f Judæus fuit, et circum-
cisionem implevit, et alia per quæ tibi revertendi
aditum claudis, dum in Belzebut facta calumnias,
et Spiritum sanctum blasphemare nunquam formi-
das. Sed dicam tibi unde eum pejorem his omnibus
habuisti: Quia eum castos diligentem et virginis
cognovisti. Dicerem tibi, ut quid exstitit circumci-
sus, nisi eam tibi cognitam scirem. Quid enim opus
est in casso labore arma ventilare, et eum docere
qui se perditum non nescit esse? Doleo super te, mi
conserve, et ut Deus novit, veraci corde compator
tibi, qui post tanta et talia nisus es ventilare
inania.

16. Quod vero sententias prophetarum per cola
et commata f indicis, cognosce me eas bene rimasse,
mihique omnia consent nea esse: pleraque enim
jam facta tibi narrantur, alia mihi, qui Israel sum,
futura texuntur. Nonnulla convertentibus vobis in
fine ad prædicationem Eliæ promuntur, quando cen-
tum quadraginta quatuor millia ad fidem veri Dei
Christi reversi fuerint, qui et sequuntur Agnum quo-
cunque ierit (Apoc. xiv). Omnia enim quæ promisit
exhibebit non mendax Deus, temporibus suis, no-
bis, non vobis; vobis etiam cum fueritis conversi
ad pastorem et visitatorem animarum vestrarum
(I Petr. ii, 25). Sed rogo te, ut fraterno more veri-
tatem mihi non mendacium proferas. Dicis enim:
Istæ sententiæ me judaizare coegerunt. Et cur lingua
a corde dissentit? cur os animo non concordat? cur
aliud labia, aliud corda volutant. Scis profecto quis te
judaizare compellit; qui Adam a paradiso ejecit; qui
Salomonem, idida b Domini, errare fecit; qui Sam-
soni oculos tulit; qui Eliam perumque i timore
concussit. Vis scire quis tanti auctor est mali? Fe-
mina, quæ est animi et corporis tinea. Et quod male
cœpisti, cur perficis actu pejori? cur veneras volu-
plates secutus, Veneris factus es servus? Si te libido
delectat, et virginitas floridaque castitas horret,
non Judæos, sed Mamentianos i inquire, ubi secun-
dum sæculum fulgeas, et non unam uxorem, sed

Vocabulario Bibliæ Complutensis apparet. Hinc for-
tasse *Idithum* in versu apud Glossar. Cangean. infi-
mæ latinæ. *Atque prophetarum, psalmos, Idithique
ligellos*: ubi per libellos *Idithi* Salomonis videntur
libri significari: quasi diceret *dilecti vel amabi-
lis*, ut hic Alvarus Salomon *idida Domini*. Et in
Poem. viii, ver. 35 inculcat: *Idida*, qui signat
Christum nunc ispe Salomon.

i L. *pereumque*, ex lib. iii Reg. uap. xiv, v. 4.

j Id est, quos vulgo dicimus *Mahometanos*.

plures assumas, et velut equus infrenis passim femi-
nalia aviditate in diversa feraris; ubi lupanario
more libidine satieris, et male castigatæ voracitatis
sordibus inquineris, atque concubinarum incestuoso
tramite sagineris. Cur et istum et illum sæculum
perdis? vel saltim lucrifica istum, si perdis æthe-
reum illum. Debueram tuæ vesaniæ multa conscri-
bere; sed, teste Deo, etiam ad hæc parva invite de-
scendi. Non, ut tu dicis, doctorum meorum imperio,
sed audiendi tui fastidio: quia quantum plus te le-
gendo auribus sentio, tanto amplius me peccare
condoleo.

17. Multa vero quæ in fine Epistolæ tæxis, ubi
David regnare in perpetuum ais, idcirco responsione
vix æstimo dignum, quia spiritalem totius legis præ-
dico textum. Sed videamus quid de vestra conver-
sion: propheta dicat: *Neque polluentur, inquit, ultra
in colis, et in abominationibus suis (Ezech. xxxvii,
23)*. Ergo perspicuum est, quod nunc idola colitis, a
quorum immunditia eluti eritis. Et tu mihi testes
idoneos super Christum deducis, ex ipsis quos pro-
pheticus sermo idolatras appellasse non nescis? Vel
in hoc erubescere, infelix. Cætera quæ sequuntur illi
parti congruunt^b quæ per baptismi aquas lavata
fuit, quam hucusque aqua munda lavare consuevit;
non illi parti quæ velut suas in volutabro luti cæno-
que se volvit. David vero pastorem parabolice Chris-
tum significat, cui regni finis non erit. Qui et gi-
gantem et leonem, id est diabolum, occisit, et manu
fortis vel desiderabilis fuit. Quod si stulta conten-
tione David congruere dicunt, probent, ubi David
majorem omnibus legunt? Aut quomodo super
Moysen potestatem tribuunt, quem majorem omni-
bus in Israel cuncti inducunt. Aut quomodo hic
David pastor prædicatur, cum alibi filius esse dica-
tur, ubi dicitur: *Cumque dormieris cum patribus
tuis, suscitabo de lumbis tuis (II Reg. vii, 12)*. Et
certe Salomon non post mortem ejus ab eo exstat
progenitus, sed etiam ante obitum ejus in regno ele-
ctus. Prospicis sermonem propheticum ænigmati-
cum esse, et non tuæ sententiæ concordare. Nam si
de renibus David fuerit, constat David eum non esse,
sed alium qui jam de cinere et putrefacta favilla
exsurget, existere. Quod si jam natum eum asseris
esse, dic mihi ubi hoc legisti; et sicut patrem David
ostendis, ita et matrem edicere debes. Quod si ma-
trem non habet, filius David non erit: quia non est
filius cujus maternum deest officium, et quem vul-
væ non bajulat sinus; aut enim David est, et mor-
tuus non est: quod si mortuus est, ligatus non
est: quod si ligatus est, David non est. Si David
filius est, quando eum genuit inquirere necesse est.
Si enim antequam moreretur, Messias non est, cujus
nativitas post mortem prædicta est. Quod si post
mortem natus est, ubi, aut quando, aut ex qua, vel
qualiter natus est, inquirendum est. Certum est
quod mortuus filium habere non possit: quod si ha-

uerit, concluditur: aut non sit mortuus (quod si
non est mortuus, filius ejus Messias non erit, cujus
post mortem prædicatur ortus); aut enim mortuus
est, et filium non habebit; aut non est mortuus,
et filium alium: nam non Messiam habet. Ex
qua summa colligitur, non ejus filium esse Mes-
siam. Vides secundum historiam tuam cornuisse
sententiam. Quod si filium David eum ideo esse
contendis, quia ex ejus genere eum oriendum
expectas, cur et mihi non liceat Christum David
filium dicere, ex cujus manavit origine? nam quod
ejus regnum perpetuum esse contendunt, Christi in
omnem terram virtutem canunt. Quem si perpetue
eorum iste David regnaverit, nunquam paradisum
videbit: quia semper non in cælestia, sed in terrena
regnavit. Conspicis terrena te, et peritura sectare
labentia, et in finem per momenta cunctis vergentia,
non diuturna potentiali robore cælestia, sed fragilia,
caduca et modica. Cave ne serpenti sis cibus, ne
pulvis sis a facie terræ projectus, qui regnum terre-
num, non cæleste inquiris. Ossa autem quæ Ezechiel
domus Israel dicit, quæ et suscitare in novissimo
canit, licet jam ex parte in Domini resurrectione
aliqua inde facta recolam, tamen adhuc facienda
iterum in finem omnium dicant. Non quod eos
inducam denuo in terra repromissionis, sed in terra
sanctorum, terra viventium, quam suspirans Pro-
pheta ait: *Credo videre bona Domini in terra viventium
(Psal. xxvi, 23)*. Et utique vivens erat in terra vivo-
rum, quando aliam viventium suspirabat. Sancti enim
omnes hic peregrini et advenæ esse dicuntur: non
quia supernam regionem patriam habentes ad terras
dilapsi sunt, sed quia a patre omnium et auctore
sidereo multo tempore in hac valle lacrymarum
peregrinati sunt, non corpore, sed animo, nec natu-
raliter animo, sed desiderio et amabilitatis affectu.

18. Sed videamus si secundum litteram potest
stare vestra promissio. *Faciam eos, inquit, id est
Judæos, in gentem unam (Ezech. xxxvii, 21)*. Nun-
quid in gentibus erant divisi? Et quomodo alibi
dicit: *Et inter gentes non reputabitur (Num. xxiii,
9)*? Si adhuc in fine erunt in una gente conversi,
quomodo sunt in multas partiti? Sequitur: *Et rex
erit unus omnibus, et non erunt ultra duæ gentes
(Ezech. xxxvii, 23)*. Ergo sola Israel erit, et quibus
dominetur non habebit: aut enim tunc Judæi cuncti
futuri erunt, quibus ista promissa sunt, et nullus
incredulus ex gentibus remanebit, aut certe hæc
sententia firma non erit. Sequitur: *Nec dividuntur
amplius in duo regna, id est in Israel et Juda, neque
polluentur amplius in idolis suis (Ibid., 22)*. Vides
te idolorum adhæsisse culturis, a quibus in fine
omnium mundandus eris. Adverte quid dicat, *in
idolis non gentium, sed suis*. Poteram uno sole Eccle-
siæ opinionum tuarum rivulus in momento siccare;
sed contentus ero, et tuis tantum assertionibus
respondebo. Quod si me ulterius provocaveris ad

^a F. a quorum.

^b Ms., congruit.

^c Ms., firmis non erat.

cholera, conaputus abscedes ut Ægma. Gustum enim nostrum tibi indidimus, ut per ista parva timeas illa quæ magna sunt, cum ista te ita contriverint, quæ parva sunt. Nuaquid non poteram tibi totius Danielis proferre historiam, fidei nostræ radicem, et scutum prævalidum, ubi non solum Sanctus sanctorum occiditur, verum etiam tempora annorum præfixis hebdomadibus numerantur, et usque ad consummationem et finem perseverare desolationem ore prophetico dicitur? Retexerem hoc loco ab exitu sermonis ut iterum ædificetur Hierusalem usque ad Christum ducem (Dan. ix, 22), annos imperatorum regnantium usque ad Christi adventum, et docerem jam esse inpletum, quod stulta persuasione adhuc putatis implendum. Sed et defectionem illam traducis in regibus, quam Jacob sacris prædixit præcægiis, tempore affirmassem accidisse Herodis, qui non Judæorum, sed alienigenæ exstitit prolis. Et hoc non meis firmare verbis, sed olim vestri doctoris, non solum unius Josippi, verum etiam et Philonis Tamen quia tu non studio doctrinæ contendis, sed livore destruendi assurgis, ob hoc necesse mihi exstitit, non mea tibi omnia propalare mysteria, sed tantum destruere quæque vox protulerit nuda. Assertionibus quippe tuis obvius exstiti: nam non me quasi firmare conavi, qui me firmum esse semper cognovi. Et ideo tuus tibi sermo respondit, et in te lingua tua retorta fuit. Quapropter, si aliquid durius pronavit, vitium ægrouti, non medici fuit; unde et mordaculus stylus incessit locis quibus sacrilegam oppositionem pia responsione compressit. Tu vero amodo ea nobis responde quæ placita Deo cognoscis fore. Scis nempe quia in præsentia angelorum, seu cunctarum virtutum, erit hæc contentio nostra discussa: ita ut nec una prætereat iota, quæ non quali animo sciatur esse conscripta, et aut remunerationibus, aut plagis, compensabitur digna.

19. Libet in finem ad utrumque tibi respondere. Si pacem desideras, arma depone; si autem te tormenta delectant, tela compone. Sed quantus velis in clypeum surge; quo malles, turbines torque: hasta fortis est, et in disputationes vehemens textat nodosus dignoscitur esse, et qui acuto capite pugnet, hostemque non solum vulneret, sed detruncet. De qualibus Virgilius dicit:

Antonico ritu soliti torquere catellas

Parvas sententioas prophetarum hic annotandas duximus ratum, ut nostrum vestrumque fidei demonstremus statum. Ait Dominus per Malachiam prophetam (Mal. i, 10, 11): *Non est voluntas mihi in vobis, dicit Dominus; et munus non suscipiam de manu vestra. Quare? Quia ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum. In quibus? Sequitur: in gentibus. Et cur munus de manu*

* An *textum*, vel *textus*? Juxta illud Virgilii viii Æn. v. 626: *Hastamque, et clypei non enarrabile textum.*

^b I. Jeremias.

vestra non suscipitur? Quid me interrogas? Sequentia conspice: Quia in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio non polluta, sed manda. Quod proprium Christianorum est; et ut hæc vox non contemneretur, denuo quasi cum gloria repetit: quia magnum est nomen meum, non in populis, sed in gentibus. Item Isaias ^b dicit: *Prævaricatione prævaricata est in me domus Juda. Quam prævaricationem apertius designavit: Negaverunt me, et dixerunt: Non est ipse (Jer. v, 12). Qui ipse? Messias non est iste qui venit, sed alium exspectamus. Vides quam aperte insanias vestras propheta depinxit. Item ipse: Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui ^c Juda, id est, duabus, pactum novum (Jer. xxxi, 31). Unde hoc novum, nisi vetus præ-*

^Bcederet? Et ideo novum pactum, ut veterem aboleret; et ut hoc pactum non legem, sed Evangelium, non tantum gentibus, sed etiam Judæis, qui nos sumus, positum scias, audi: *Non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, quando apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, id est pactum legis. Vides legem abolitam, et quasi reprobam factam: et bene propheta hoc post tempus evenire prædixit: quia non suo in tempore, sed in dies venturos Evangelii testamentum dandum esse prævidit. Audi iterum Ezechiel: Dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivant (Ezech. xx, 20). Isaias autem audet, et dicit: Audite, principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei vestri, populus Gomorrhæ. Quo mihi multitudo victimarum re-*

^Cstrarum, dicit Dominus: *Plenus sum; holocausta arietum, et adipem pinguium, sanguinem vitulorum, et hircorum, et agnorum noluit (Isa. i, 10). Ut omnia vestra sacrificia, in qua vestra confiditis esse remedia, ostenderet reproba. Unde et sequitur: Quis quæsit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atris meis. Ne offeratis ultra sacrificium frustra (Ibid., 12, 13). Diligentius intuere ultra, et frustra. Ne offeratis ultra, id est aliquando: sacrificium frustra, id est, sine causa, hoc est, præstamenti. Quod si frustra, ut dixit, offerre volueritis, quid sit lege: Incensum aboninatio est mihi. Neomeniam, non meam, sed vestram, et sabbata, identidem vestra, et solemnitates, similiter vestras, non feram. Quare? Quia iniqui sunt cætus vestri: Kalendas vestras, et solemnitates non meas odivit anima mea:*

^D*factæ sunt mihi molestæ: laboravi sustinens. Et cum extenderitis oculos vestros, avertam oculos meos a vobis; et cum multiplicaveritis orationem, non audiam (Ibid., 13-15). Vides aures ejus orationibus vestris obturatas: et tu redemptionem exspectas? Quare obturatas: Quia manus vestræ sanguine plenæ sunt (Ibid.). Quo sanguine? illo nempe quo vos ipsi condemnastis: Sanguis hujus super nos et super filios*

^c Vulgata: domui Israel et domui Juda fœdus novum. Noster quoque Israel scripsit (præter Juda) cum statim duabus id accommodat.

nostros (Matth. xxvii, 25). Item ipse : *Confundentur ab idolis, quibus sacrificaverunt : et erubescetis super hortis, quos elegeritis, cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, et velut hortus absque aqua. Et erit fortitudo vestra ut favilla stuppæ, et opus vestrum quasi scintilla : et succendetur utrumque, et non erit qui exstinguat (Isa. i, 29-31).* Adverte, o vino furoris Dei crapulæ, opera vestra flamma existere, quæ devorationem, non propitiationem vobis exhibet. Certe considera, quia magis succedemini operibus vestris, quam aliquod demolumentum adiutorii acquiritis vobis.

20. Et cum propheta, imo Deus per prophetam dicat : *Qui exstinguat non erit, quis rogo tam vecors est, qui exstinguendum putet quod Dominus incensum non exstinctum profert? Nec enim dixit, qui exstinguat non est, sed non erit.* Futurum tempus, non præsens tempus posuit, ut sempiterno vos incendio depascendo firmaret. Item Jeremias postquam dixerat : *Prævaricata est in me domus Juda, negaverunt me, et dixerunt : Non est ipse, neque veniet super nos malum gladium, et famem non ridebimus (Jer. v, 11, 12),* addidit : *Hæc ergo evenient illis. Hæc dicit Dominus exercituum : Quia locuti estis verbum istud, ecce ego do verba mea in ore tuo ignem, et populum istum ligna, et vorabit eos (Ibid., 13, 14).* Vides, stulte, quia verba Domini non sunt vobis fulcimentum salutis, sed consummatio flammæ vastantis. Sed et consequentia, impie, diligenter adverte, et te undique confossum dole. Nam post multa quæ te viriliter truncant, addidit etiam hæc : *Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator : malitia enim eorum non est consumpta ; argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit eos (Jer. vi, 29, 30).* Intelligis, miser, quia hæc afflictio, et captivitas minor est quam iniquitas vestra? Ecce frustra in igne dicit missos vos esse propheta, quia malitiam vestram per hoc non vidit esse purgandam. Et iterum post multa, quæ te tuosque libere plectunt, etiam hæc intulit sermo divinus : *Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem et orationem, nec obsistas mihi, quia non exaudiam te (Jer. xi, 14).*

21. Qualiter enim liberationem exspectas, o inscie, cum ista legis? cur ut lapis durus consistens, nunquam mollescis? Vides quia omnipotens Deus, cuius dixisse fecisse est, in vastatione vestra est protinus : et tu redemptionem exspectare te asseris, cum prophetam prohibitum ab oratione esse cognoscis? Ecce propheta prohibuit pro vobis orationem levare ; nubibus vetuit imbrem vobis gratiæ rorare. Unde ergo vobis vano pollicemini venire salutem, cum tot exempla perducunt ad mortem? Addidit etiam : *Quod si oraveris, non exaudiam te.* Qui orationes vatum cassas pro restauratione vestra prædixit, vestras b, utique transgressorum, pro magno videbit? Et dixit Dominus ad me : *Noli orare pro populo isto in bonum,*

A *quia cum jejunaverint, non exaudiam voces eorum, et si obtulerint holocaustomata et victimas, non suscipiam ea ; cum gladio, et fame, et peste ego consumam eos (Jer. 14, 11).* Vides prohibitum a Domino prophetis suis pro vobis orationem levare. Conspicis orationes vestras et holocaustomata reproba esse. Audis consummatum Israeliticum populum gladio, peste, et fame : et qua fronte restaurationem post consummationem exspectas? Nunquam enim quod consumatur restauratur. Conquereris forsitan, quare ita consummaris? Non me, sed ipsum vatem ausculta : *Quod si dixeris in corde tuo : Quare venerunt mihi hæc? propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt vercundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ (Jer. xiii, 22).*

B Et ut perpetuam genuinamque tuam, o insensate, recordiam affirmaret, parabolice deinceps expressit : *Si mutare potest Æthiops pellem c, vos poteritis bene facere, cum didiceritis male (Jer. xlii, 23).* Unde si potes aliquando Æthiopen ostendere album, aut non variantem coloribus pardus ; poteris et tu quid exspectas redemptionis adspici bonum. Quod quia impossibile nosti, te perpetuum jam perisse congruum est non sponte fateri. Sequitur : *Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto (Ibid., 24).* Cum Deus disseminet, quis est iste qui colligendo vos congreget? Addidit : *Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ, dicit Dominus (Ibid., 25).* Audis sortem tuam, et partis tuæ mensuram, disseminationem? Cur non pudet te, congregationem quæ aliorum est requirere sortem? Sed et alibi idem propheta dixit : *Si steterit Moyses, et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum (Jer. xv, 1).* Postquam Jeremiam pro vobis orare prohibuit, ne eum solum quasi despectum in suffragio redderet, mox ei socios junxit, per quorum memoratorem et ruinam vestram demonstrat, perpetuam designavit, et insolubilem reatum criminis vestri probavit. Ezechieli sermo divinus clamat et dicit : *Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam. Omnes isti stannum, plumbum, et ferrum in medium fornacis scoria argenti facti sunt : propterea hæc dicit Dominus Deus : Eo quod versi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem congregatione argenti, et ferri, et stanni, et plumbi, in medium fornacis ; et succendam eam igni ad constandum. Sic congregabo vos in furore meo, et in ira mea, et requiescam, et conflabo vos (Ezech. xxii, 18-20).* Vides Deum requiem sibi esse dicentem conflationem vestram. Et addidit : *Et scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos (Ibid., 22)*

22. Et ut evidentiùs ostenderet, nullum ex hac vobis probatione evenire profectum, post parva sic addidit (Ezech. xxiv, 9-14) : *Væ civitati sanguinum, cujus ego grandem facio pyram : congregens eos absque igne succendam, consumentur carnes, et coquetur univrsa compositio, et ossa ejus labescent. Pone quoque*

a Ms., est.

b Vestras, id est orationes.

c Adde : aut pardus varietates omnes, ut legitur in propheta, et ostendunt consequentia textus.

eam super prunas vacuam, ut incalescat et liquefiat a se ejus, et confletur in medio ejus inquinamentum ejus, consumaturque rubigo ejus. Mox sibi respondit sermo divinus: Multo labore sudatum est, et non exiit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem immunditia tua execrabilis, quia mundare te volui, et non es mundata; sed nec mundaveris, donec quiescere faciam indignationem meam in te. Et ut tibi aditum respirandi non daret, Ego Dominus, ait, locutus sum: Veni, et faciam: non transeam, nec parcam, nec placabor: juxta vias tuas, et juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus Deus. Deus dicit, Non placabor, nec parcam: et tu eum mendacem aestimas esse? Adhuc amplius aestimas esse? Adhuc amplius sermo divinus insensibilitatem vestram dicens: Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui, Israel me non cognovit. Populus meus me non intelligit (Isa. 1, 3). Vides boves et asinos tuos tibi antepositos esse. Audi iterum Jeremiam: Milvus in caelo cognovit tempus suum; turtur, hirundo, et ciconia custodierunt tempus adventus sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini. Quomodo dicimus: Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stylus mendax Scribarum (Jer. viii, 7, 8).

23. Advertis, o æmule, tibi etiam alites in scientia esse intelligendi præfertas: et tu nihilo doctores ex ipsis producis, quorum stylum mendacem ubique legendi invenis? quos etiam non videntes cæcosque per Isaiam esse non nescis? Sed puto quod ipsa cæcitas, quæ ibi prædicta est, oculorum tuorum lumina caligine tegit: et inde cæcus animus cæcitatem sibi inesse non gemit. Nam Dominus sabaoth, quem Seraphin trina sanctificatione laudare non cessant, postquam carbone labia prophetæ mundare forcipe jussit, taliter prophetæ dixit (Isa., 8-10): *Quem mittam, et quis ibit nobis? cui propheta jam mundatus ex pollutione habitantium ait: Ecce ego, mitte me. Cui statim Trinus Dominus ait: Vade et dices populo huic: Audite audientes, et nolite intelligere; et videre visionem, et nolite cognoscere. Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, et oculos ejus claude, ne forte videant oculis suis, et auribus audiant, et corde suo intelligant, et convertantur, et sanem eos. O quam apertam sanctam et ineffabilem Trinitatem hic sensus demonstrat, etsi non se ultro offerentem sensibus cæcitas prædicta obsisteret. Intelligis, vecordix fomes, quia omnipotens Dominus sabaoth conversionem vestram quasi quoddam facinus odit, et occisiones convertendi vobis non præbet, sed tollit? Vide quid dicat: Ne forte videant oculis suis. Et cum Deus conversionem vestram usquequaque non cupiat; quis insipientis est, qui vos aliquando convertendos prædicat? Poteras enim hanc visionem Isaix conspicerere, et corde cognoscere, et Trinitatem trina sanctificatione repetitam credere, si sermo divinus non diceret: Excæca cor populi hujus, et cor indura, et ut ipsam cæcitatem perpetuam de-*

^a Bucol. Ecloga viii, vers. 108.

signaret propheta, interrogando cognovit: *Usquequo, Domine? Et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra reliquantur deserta (Ibid., 11). Vides cæcitatem tuam usque ad finem mundi esse prædictam. Et per Jeremiam dicit: Ecce ego dabo populum istum in ruinam, et ruent in eis patres et filii, simul vicinus et proximus, et peribunt (Jer. vi, 21). Et: Cibabo eos absinthium, et potum dabo eis aquam fellis; et dispergam eos in gentibus quas non noverunt ipsi, nec patres eorum; et mitam post eos gladium, donec consumantur (Jer. ix, 15, 16). Consumationem audis, et redemptionem exspectas? Vides quia cecidit virgo filia Sion, non adjiciet ut resurgat. Quomodo? quia non est qui susciet eam. Avolavit enim ab eis qui solitus erat eos erigere. B Addidit: Quod si dixerint ad te: Quo egredimur? dices ad eos: Qui ad mortem, ad mortem; et qui ad famem, ad famem; et qui ad captivitatem, ad captivitatem: et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: Gladium ad occisionem, et canes ad lacerandum, et aves cæli ad disperdendum, et bestias terre ad devorandum (Jer. xv, 2, 3). Quæ omnia a tempore Vespasiani et Titi in vobis hucusque per genera tormentorum vel captivitatum implentur. Congere si vides hanc captivitatem cum aliis, et videbis quanto annorum numero illas hæc dira vastitas vincit.*

24. Unde obsecro te ut non te pigeat mihi rescribere, quæ manifesta existit culpa, quæ non expiatur per tempora tanta. Nam omnes vestræ captivitates, et dispersiones, et servitutes per regna diversa nota sunt, et teste sub sole non indigent; quin etiam et antequam fierent præfinitis temporibus divino sermone affixæ sunt: ita ut amplius non existeret servitus, quam quod servis suis sermo indicabat divinus. Sola hæc captivitas absque termino indicatur, et quantis annis, quibusque temporibus relevetur nescitur. Notæ enim culpæ sine habuerunt flagitii. Hæc sola non specialiter, sed generaliter ut dicitis, nota, per sæcula tenditur tota. Quod si tempus præfinitum ostenderis, victum me fatear esse. Opto tecum, si velis Christum, pacem habere: si secus id animo tractas, demens existis, et nugas, qui finem termino pessimo claudis, nec tantis et talibus durus mollescis. Aperiat tibi Deus oculos cordis, qui semper regnat in sæculis infinitis. Amen. D

XIX.

ITEM EPISTOLA TRANSGRESSORIS ALVARO DIRECTA.

Oh meritum æternæ retributionis devoti me sedulum in lege Domini consistere. Ideoque superstitionum duxi cunctorum canum rapidorum respondere latratibus. Tamen si in te fomitem quemdam ubi igniculus fidei accendi posset considerassem, forsitan tibi vel aliquid rescriberem, unde bene cognosceres, quod et tu qui compiler es, et illi de quorum libris hæc traxistis, erratis. Pro hac tua Kartula falsiloqua possumus illud Virgillii dicere^a

Credimus? an qui amat, ipsi sibi somnia flagunt?

Et alibi ^a :

Qui Martium non odit, amet tua carmina, Mævi;
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircus.

Deus omnipotens, creator cœli et terræ, pius et gloriosus Deus, cui tu exprobrasti, ille sit ultor et vindex ex eo quod in eum dixisti.....

XX.

ITEM RECIPROCATIO ALVARI, TRANSGRESSORI DIRECTA.

Quæ stylus tuæ prosecutionis elicit, impigre oculis præcurrit, et te vitantem periculum sapienter miravit. Verum quia prudens arte rhetorica ludis, et pisoniano vitio dum loquere nescis, tacere non vales, atque, ut fabulæ ferunt, lupum auribus retinens nec tenere potes, nec vales dimittere, ideo tibi apte canit poeta :

^a Ecloga III, vers. 90.

A Quod potes id tenta, operis ne pondere pressus
lucubrat labor, et frustra tentata reliquas.

Sed ut me qui sim ipse cognoscas, et amplius tacendo devites, Virgilium audi ^b :

Mortem contemnuunt laudato vulnere Getes.
Necnon et illud :

Getes, *inquit*, quo pergit equo.
Unde et illud exstat poetæ :

Hinc Dacus premat, inde Getes occurrat.

Ego sum, ego sum, quem Alexander vitandum pronuntiavit, Pyrrhus pertimuit, Cæsar exhorruit. De nobis quoque et noster Hieronymus dicit : Cornu habet in fronte, longe fuge. Et ideo noli canes rabidos dicere, sed te vulpeum gannientem cognosce ; neque me compilatorem veterum, quod magnarum est virium, asseras.

^b False tribuuntur hi versus Virgilio.

INDICULUS LUMINOSUS ^a.

In defensione servorum tuorum, Domine, non humano tenui confidens arbitrio, subtilique proprio visus refugio, sed neque iniquo elevatus superbiæ typho, aut inflatus invidiæ zelo, sed tuæ gratuita miserationis fretus auxilio, tuoque clementissimo fides invictissimo brachio, tibi in principio Deo meo et Jesu Christo rerum omnium Domino, assigno miser omne bonum quod sapio, te in initio invocans, te per totum textum implorans, te usque in finem libri flexo cordis poplite rogans, quem lumen omnium credo firmitur sæculorum, a quo fontem novi cunctarum emanare virtutum, in quo dulcedinem ineffabilem reconditam firmiter scio manere sanctorum, qui es via sine errore credentium, vita sine morte viventium, requies sine [fine] fruendum. Te invoco, lumen inenarrabile, fontem veræ scientiæ, salubrisque vita doctrinæ, ut tenebras cordis mei tua superveniente luce serenes, et pectoris gleham rure sordium scalentem amne legis tuæ, quadrifluens paradisi, abunde saties ubertimque fecundes ; quatenus sol verus oriens præcordia nostra tenebrosa illuminet, et fluvius civitatem Dei lætificans dumosam mei pectoris irriget terram, ut lingua canis misereri quæ tibi per hæc placere desiderat, non vitium loquacitatis, dum errores impetit, contrahat, sed te inspirante ea secuturo sæculo proferat, quæ in animarum præstem, in profectu legentum, in extirpatione omnium insolentum ante conspectum gloriæ admirabilis soli tui per tota sæculorum volumina currat. Accipietur, Domine Deus, ante tuæ majestatis clementiam servi tui tantilla offertio, et lutei vasculi votiva non reprobetur oblatio. Et licet qualibet humana infiniatur ^b sorde, non intente curanti, tua illa gratuita emundetur respectione felici. Esto, Domine, *lucerna pedibus meis, et lumen semitis*

^a Vide Notitiam, supra col. 387.

^b Leg. *inficietur*.

B *meis, et doce me justificationes tuas* (Psal. cxviii, 103, 12), sensumque tuum meo ore defende. Tu, Domine, per os meum tua verba sonare. Tu canem tuum pro te latrantem contra rabidum lupum ex mensæ tuæ micis cibare. Non enim ad hæc ex me ipso fides surrexi, sed ex te, qui linguas infantium facis disertas, et mutorum a te legens laxatas habenas, devotionis hujus non ut scita, sed ut indigens duo porrexi minuta (Luc. xii, 2). Nam quid homo est, Domine, auxilio tuo privatus, nisi tantum sibi periculi casus, dum erroris imo jacet dimersus? Et ideo, clementissime opifex, piissime artifex, misericordissime iudex, quod inspirasti perlice, quod jussisti adimple, quod dedisti sacrare, et quem dignum huic reddidisti talento, ut per hoc non temeritatis ausum incurrat, sed humilitatis tibi a cepissimum fructum obtineat ; illa qua immensurabili affluis bonitate, procura. Dediti enim mihi, pie conditor, intelligendi vigorem ; inseruisti præcordiis meis fidem ; et ex utero matris non gentilem hactenus, sed conservasti fidelem, nullo merito præcedente, nulla justitia prosequente, nullo opere hoc merente ; neque enim non exstans aliqua poterat promereri, nec informis ex debito retineri. Etiam et ea quæ sordens actio et sors mea, quæ nulla est, tenuis denegavit, benignitas tua larga concessit. Sed ne ex hoc quod mihi, excellentissime Domine, concessisti, ut temerarius arguat, ut iniquus excutiar, ut usurpator condemner : tremens et pallidus ergo, paavidus gemensque suspiro : neque ^c per devia et abrupta, per inania et caduca, per tumida et stulta, per dedecora et elata, per levia et inflata, operibus inserviando sinistris, quotidie ambulo, loquendo etiam in ea quæ tibi acceptabilia reputo, nævum iniquitatis itidem contraham, et unde lenigare utcumque

^c Leg. *ne qui*.